

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Riigiteaduste instituut

Kaspar Arro

Korea taastühendamise võimalused Hiina Rahvavabariigi ja Ameerika Ühendriikide
vahelise võimusiirde tingimustes

Magistritöö

Juhendaja: prof. Eiki Berg

Tartu 2015

Abstrakt. Magistritöö uurib Korea taasühendamise võimalikke väljavaateid Ameerika Ühendriikide ja Hiina Rahvavabariigi vahelise võimusiirde kontekstis, mis mõjutab oluliselt riikidevahelisi jõujooni Ida-Aasia regioonis ja töötab lõhkuda Korea poolsaarel kaua aega valitsenud *status quo*. Töö esitab teoreetilise mudeli, läbi mille analüüsitakse Korea taasühinemise võimalikke stsenaariume. Töös uuritakse püstitatud teoreetilise mudeli kohaselt esiteks võimusiirde toimumist Ida-Aasia kahe suurvõimu vahel, kelleks on tänane dominantne võim ehk Ameerika Ühendriigide ja tema tulevane potentsiaalne väljakutsuja Hiina Rahvavabariik. Tuvastanuna algava võimusiirde märgid, määratakse teise ülesandena ära kummagi täna puhverdavas rollis oleva Korea riigi – Korea Vabariigi ja Korea Rahvademokraatliku Vabariigi – koht rahvusvaheliste suhete hierarhias võimusiirde teooriast tuleneva mõiste keskmise jõuga riik abil, ning luuakse sellele lisanduvad mõisted „aktiivne puhverriik“ ja „passiivne puhverriik“. Töös esitatav mudel lubab oletada Korea taasühinemise võimalikkuse olulist suurenemist lähikümnenditel juhul, kui piirkonnas toimuva võimusiirde juures võtab võimusiirde kahe osapoole vahele jääv keskmise jõuga riigi karakteristikat omav puhverriik omale aktiivse rolli ja proovib kasutada ära Korea poolsaare *status quo* lagunemisest tulenevaid uusi võimalusi ja töötab eesmärgi (taasühinemine) nimel piirkonnas võimu koguva potentsiaalse tulevase dominantse jõuga.

Sisukord

Sissejuhatus.....	3
I osa. Teoreetiline raamistik ja teoreetilise mudeli loomine.....	6
Võimusiirde teooria.....	6
Ofensiivne realism.....	10
Konflikt ja muutus.....	16
Keskmise jõuga riikide defineerimine.....	18
Puhverriigi defineerimine.....	20
Teoreetiline mudel.....	22
II osa. Võimusiirdeline olukord Ida-Aasias.....	27
„Rahumeelne tõus“.....	28
Millega on „rahumeelne tõus“ tagatud?.....	32
Samm edasi, pool sammu tagasi.....	39
Ameerika Ühendriikide pöördumine Aasiasse.....	50
Ameerika Ühendriikide strateegia Ida-Aasias.....	57
III osa. Võimusiirdeline rivaliteet Korea poolsaarel.....	67
Ameerika Ühendriikide ja Korea Vabariigi allianss.....	67
Hiina Rahvavabariigi huvid Korea poolsaarel.....	71
IV osa. Korea riigid ja keskmise jõu staatus.....	83
Korea Rahvademokraatliku Vabariigi võimalused.....	83
Korea Vabariigi valikud.....	89
V osa. Korea taasühendamise stsenaariumid teoreetilise mudeli valguses.....	106
Kokkuvõte.....	119
Kasutatud kirjandus.....	122
Summary.....	128

Sissejuhatus

Käesolev magistritöö uurib kahe Korea riigi – Korea Vabariigi (edaspidi ka alternatiivsel nimekujul „Lõuna-Korea“) ja Korea Rahvademokraatliku Vabariigi (edaspidi ka alternatiivsel nimekujul „Põhja-Korea“) – võimalusi ühinemiseks kahe maailma suurjõu Ameerika Ühendriikide (edaspidi ka lühendatult „Ühendriigid“) ja Hiina Rahvavabariigi (edaspidi ka lühendatult „Hiina“) vahelise vastasseisu ja võimaliku võimusiirde tingimustes Ida-Aasia regioonis. Korea oli aastatel 1910-1945 okupeeritud Jaapani poolt, jätkuna sellele jagunes üks rahvas vastavalt Jaapani-vastase koalitsiooni vägede paigutumisele septembris 1945 – Põhja-Koreas asus Nõukogude Liidu ja Lõuna-Koreas Ameerika Ühendriikide armee. Selle jaotuse alusel tekkisid kaks erinevasse leeri kuuluvat poliitilist üksust. Kuigi Nõukogude Liidu ja Ameerika Ühendriikide vastasseis ehk Külma sõda lõppes kaks aastakümnet tagasi, on tollal tekkinud kaks eraldiseisvat riiki senimaani alles ja tõsiseid märke taasühinemisest avalikult näha ei ole. Selle asemel on Korea RDV (edaspidi ka Põhja-Korea) liikunud selgelt hoopis Hiina mõjusfääri, sellal kui Korea Vabariik (edaspidi ka Lõuna-Korea) on säilitanud Külma sõja aegsed tihedad liitlassuhted Ameerika Ühendriikidega.

Globaalse tasandi rahvusvahelist keskkonda peale Külma sõda aga iseloomustab tekkiv uus konkurents või isegi vastasseis Ameerika Ühendriikide ja Hiina Rahvavabriigi vahel. Ning selles uues vastasseisus tundub, sarnaselt perioodile 1945-1991, et jälle jookseb üks oluline „rindejoon“ läbi Korea poolsaare. Esmapilgul paistab, et tekkiv uus vastasseis tühistab kõik võimalused kahe Korea riigi taasühinemiseks. Kuid kas see on siiski nii – võib-olla peituvad uues suurvõimude vahelises vastasseisus hoopis Koreade ühinemise seisukohalt uuenenud võimalused?

Alljärgnev töö vaatab Koreade taasühinemise problemaatikat teatud teoreetilises raamistikus. Käesoleva töö autor teadvustab asjaolu, et Korea ühinemise perspektiive

saab uurida erinevates ning siinkäsitletavast kardinaalselt teistsuguses teoreetilises raamistik, milledest mõned võivad ehk olla objektiivsele tõe lähemal, teised jälle kaugemal. Kuid iga selline uurimus võib valgustada lugejat mõnest uurimisobjekti tahu ootamatust küljest. Kindlasti annab käesolevaks tööks valitud, allpool täpsemalt lahti kirjutatud raamistik võimaluse analüüsida Ida-Aasia regiooni üht alternatiivset arenguloogikat viisil, millel on autori arvates kriitilisel määral selgitavat jõudu ja usutavust.

Valitud teoreetiline raamistik vaatab uurimisobjekti läbi kahetasandilise lähenemise – kõigepealt analüüsitakse laiemalt globaalse rahvusvahelise keskkonna dünaamikaid, mis otseselt puudutavad ja kujundavad uurimisobjekti ning kohalikule tasandile tulles jälgitakse fookuseeritumalt konkreetseid asjaolusid, mis mõjutavad ühinemise võimalusi. Globaalset tasandit analüüsitakse läbi võimu siirde teooria (*power transition theory*), mis on sünteesitud ofensiivse realismiga (*offensive realism*). Võimu siire annab regioonile autori hinnangul vajaliku dünaamika, pakkudes potentsiaalseid võimalusi aastakümneid kestnud *status quo* muutumiseks. See kontekst paneb mõlemad Korea riigid kahe suurvõimu (*great power*) vahelise regionaalse vastasseisu ja võimuvõitluse keskmesse. Kui toimumas on võimusiire ehk üks suurjõud esitab oma võimsuse kasvades senisele hegemoonile või piirkonna dominantsele jõule väljakutse, siis toimuvad paratamatult kõikjal rahvusvahelises keskkonnas muutused. Vana hegemoon kaotab järjest enam võimalusi oma tahet ühes või teises rahvusvahelise elu küsimuses maksma panna ning võistleja(d) dikteeri(va)b aina enam oma tingimusi nii rahvusvaheliste suhete reeglistiku kujundamisel kui ka mõne konkreetse probleemi lahendamisel. Selles protsessis senikehtinud *status quo* paratamatult muutub ning võivad tekkida ja kaduda alliansid, institutsioonid ja isegi riigid. Kuna hetkel on Korea kahe Vaikse ookeani regiooni suurvõimu – Külma sõja järgse dominantse jõu (või isegi hegemooni) Ameerika Ühendriikide ja tema konkurendi Hiina RV – ühel kuumimal vastasseisu „rindejoonel“, siis saab eeldada, et potentsiaalse võimusiirde korral võiksid toimuda just seal muutused kõige esimesena ja kõige drastilisemalt.

Töö jaguneb struktuurselt viite ossa. Esimeses osas konstrueeritakse võimusiirde teooria

ja ofensiivse realismi baasil teoreetiline mudel uurimisprobleemi lahendamiseks ehk mille abil proovitakse vastata Koreade taasühendamise võimalikkuse küsimusele.

Teises osas vaadeldakse Hiina Rahvavabariigi ja Ameerika Ühendriikide omavaheliste suhteid Ida-Aasia regioonis lähtudes loodud teoreetilise mudelist. Analüüsitakse, kas reaalne võimusiire on üldse toimumas, millised on need motivaatorid ja mõjutegurid, mis panevad kaks suurriiki regioonis omavahel konkureerima, milline on selle konkurentsi iseloom ja arenguloogika.

Töö kolmandas osas proovitakse lahti mõtestada kummagi suurriigi peamised (strateegilised) huvid Korea poolsaarel ja nende nägemus ühtse Korea riigi võimalikkuse ja kasulikkuse osas.

Töö neljandas osas uuritakse lähemalt mõlema Korea riigi asetust kahe suurvõimu vahel. Küsimuse all on, kas Koreade näol on tegemist iseseisva poliitika tegemise võimekusega riikidega (regionaalse tegijaga) või sõltub nende riikide poliitika pigem vaid suuremate jõudude ettekirjutustest (sisuliselt piiratud suveräänsus). Seda uuritakse lähtudes akadeemilistest käsitlustest *middle power* riikide ja puhverriikide kohta, analüüsisides nende käsitluste järgi kummagi Korea riigi tegelikku käitumist enda huvide väljendamisel ja julgeolekusituatsiooni kujundamisel, võimalusi mõjutada ennast puudutavaid (regionaalseid) protsesse, balanseerida suurjõudude vahel ning valida partnereid välispoliitikas.

Kui kummagi Korea riigi ametlikult väljaöeldud positsioonid ei toeta *status quo* säilimist poolsaarel – kui kumbki Korea riik näeb ametlikult riigi tuleviku ülesande ja eesmärgina Korea rahva ühendamise ühe poliitilise üksuse alla, siis töö viies osa keskendubki taasühinemise võimalustele töö aluseks võetud teoreetilise raamistiku valguses, uurib ühinemise võimalikkust ja realistlikkust ning analüüsib läbi erinevad võimalused ja stsenaariumid selle eesmärgi saavutamiseks.

I. osa Teoreetiline raamistik ja teoreetilise mudeli loomine

Võimusiirde teooria

Võimu siirde teooria (*power transition theory*) käsitleb suuri struktuurimuutusi rahvusvahelises keskkonnas, kus uus majanduslikku ja sõjalist võimekust kasvatav suurvõim (*great power*) kasvab oma võimsuselt senisele dominantsele võimule (*dominant power*) järele ning evib potentsiaali areneda võimsamaks kui senine dominant ehk teostada liidripositsiooni ülevõtmine (*overtaking*). Koos võimsuse kasvuga esitatakse potentsiaalselt väljakutse ka senisele rahvusvahelisele korrale, mis on kujundatud eelmise domineeriva suurvõimu poolt. Perioodil mil võimusiire toimib ehk arvestuslikult perioodil, mil väljakutsuja (*challenger*) võimsus on saavutanud umbes 80% senise dominandi võimsusest kuni ülekaalu saavutamiseni (arvestuslikult 120% endise domineeriva suurvõimu võimsusest) ehk teisisõnu pariteedi (*parity*) perioodil, püsib eriliselt kõrgendatud oht suureks konfliktiks väljakutsuja ja senise hegemooni vahel (Tammen *et al.* 2000:21). Siinkohal tasub märkida, et edaspidises testimises kasutatav teoreetiline mudel ei pööra üleliia tähelepanu täpsete protsentide tagaajamisele, pigem proovitakse jälgida üldist ülevõtmise loogikat väljakutsuja poolt võimusiirde puhul.

Klassikaline realistlik lähenemine keskendub jõutasakaalu otsingutele, lähtudes eeldusest, et ideaalse tasakaalu puhul, kus võistlevad riigid või riikide koalitsioonid on võimsuselt täpselt võrdsed, on konfliktide puhkemise tõenäosus kõige väiksem. Võimusiirde teooria keerab aga selle eelduse põhimõtteliselt pea peale, väites, et suure sõja oht on suurim just siis, kui riikide võimsus on võrdne (Tammen 2008:315-316).

Võimsus on keskne tegur võimusiirde teoorias – võimsus (*power*) defineeritakse läbi suutlikkuse peale suruda või veenda teist poolt nõustumaks tingimustega. Võimsus on võimusiirde leksikonis kolme teguri kombinatsioon: (riigile kuuletuvate) inimeste arv, kes suudavad töötada või relva kanda; nende majanduslik tootlikkus; ning poliitilise

süsteemi efektiivsus panna oma kodanikke pingutama riigi eesmärkide täitmiseks. (Tammen *et al.* 2000:8). Kuid tuleb siiski silmas pidada, et rahvaarv on neist fundamentaalselt kõige olulisem, sest varem või hiljem jõuab lähtuvalt konvergenstiseadusest tehnoloogiliselt ja poliitiliselt võimekuselt maha jäänud riik eespool olijatele järgi. Seepärast on loomulik, et just tänu võistlejatest tunduvalt väiksemale populatsioonile Prantsusmaa, Suurbritannia ja Saksamaa on kaotanud kunagise dominantse suurriigi staatuse ning et kaugemas perspektiivis ka Ühendriigid selle positsiooni (Hiinale ja Indiale) kaotavad (Tammen *et al.* 2000:18-19).

Võimusiirde teooria eeldab, et rahvusvaheline süsteem kipub alati võtma hierarhilist vormi – riigid moodustavad süsteemis kujuteldava püramiidi, kus tipus on dominante riik (kes üldjuhul pruugi olla hegemoon), kes kontrollib kõige olulisemaid ressursse ning kes kujundab kõige mõjukamalt rahvusvahelise suhtlemise mängureeglid. Samas peab dominant arvestama hierarhias allpool asuvate suurvõimude huvidega, kelledest kriitilise hulga rahulolu (*satisfaction*) on oluline süsteemi toimimiseks. Veel allpool asuvate keskmiste jõudude (*middle power*) ja väikejõudude (*small power*) rahulolu pole süsteemi toimimisele nii kriitilise tähtsusega, seega on seal üldjuhul rahulolematuse (*dissatisfaction*) osakaal suurem. Võitlust dominandi vastu alustabki üldjuhul rahulolematu suurvõim, kellel on eeldused tõusta ise dominandiks, seetõttu peab domineeriv riik keskenduma eelkõige selliste suurvõimude rahustamisele, võimaldades neilgi rahvusvahelisest süsteemist kasu saada (Tammen *et al.* 2000:6).

Seetõttu määrabki võimusiirde teoorias pariteet vaid eeldused konfliktiks, see kas seda eelistatakse stabiilsusele sõltub aga omakorda potentsiaalse väljakutsuja rahulolematuse astmest ehk soovist parandada oma poliitilist positsiooni hierarhias. Rahulolematud riigid esitavad *status quo*'le väljakutse (Tammen *et al.* 2000:9). Seega saab järeldada, et konflikt või vähemalt suuremahuline sõda ei kaasne iga võimusiirdega, võimusiirde konfliktisuse või rahumeelsuse määrab ära riikide rahuldatus hetkel valitseva rahvusvahelise korraga. Seega võimusiirde teooria kohaselt tuleks uurida mitte ainult väljakutsuja majanduslikku ja sõjalist võimekust, vaid ka tema rahulolu tänase maailmakorraga ning võimalusi väljakutsujale rahvusvahelises süsteemis teda rahuldav

koht leida. Seega on oluline vastata küsimusele, kas tänases maailmas esile kerkinud uuele väljakutsujale on võimalik leida teda rahuldav koht praeguse dominantse riigi poolt loodud institutsionaalses raamistikus. Ja veelgi enam – kas tänane dominantne jõud lepib oma valitseva positsiooni ülevõtmisega väljakutsuja poolt iseenda poolt disainitud institutsionaalses raamistikus. Alternatiivne variant oleks teooria kohaselt see, kus saab näha väljakutsuja katset luua täiesti uute institutsioonidega rahvusvaheline süsteem, võimalik on alternatiivsete institutsionaalsete raamide püstitamine maailmas, nagu see oli Külma Sõja aastatel.

Võimusiirde teooria jääb väljavaadetelt optimistlikuks seal, kus ta näeb, et võimunihked väljakutsujaga ei pea tingimata viima maailmakorra konfliktsele ümberkorraldamiseni. Pretsedendina kirjeldavad Tammen ja teised võimusiiret, kus Ühendriigid võtsid Suurbritannialt kõigepealt majandusliku juhirolli ja seejärel said dominantseks ka sõjalises valdkonnas. Samas olid selle ülevõtmise eelduseks siiski sarnased poliitilised ja majanduslikud institutsioonid, mõlemad rahumeelse võimusiirde protsessi osalised olid sisepoliitiliselt süsteemilt (esindus)demokraatiad. Rahumeelse ülevõtmise loogika seisnes ka selles, et ülevõtjaga poliitiliselt sarnane dominant on loonud (küll algselt enda jaoks disainitud) rahvusvahelise korra, milline raamistik aga sobib ka sel puhul sarnasele esindusdemokraatiale viljelevale ülevõtjale. Siinkohal tunnistavad autorid demokraatliku rahu teooria paikapidavust (Tammen *et al.* 2000:23-24).

Võimusiirde teooria aga jääb, vähemalt lähtudes teooria peasuuna arengutest, eraldiseisvana paljude reaalsete olukordade kui ka potentsiaalsete arengute selgitamisel poolikuks või lausa vigaseks. Nii näiteks lähtuvad nii Tammen kui ka originaalis Organski (1958) eeldusest, et konflikti alustajateks on vaid rahulolematud väljakutsujad, tõusvad võimud. Kuid pilt läheb kirjumaks (ja konflikti tõenäosus suureneb), kui laiendada algset eeldust ja nentida, et preventiivsetel kaalutlustel võib konflikti algatada ka domineeriv riik.

Nii räägib Jack S. Levy, et võimusiirde teoreetikud on pidevalt rõhutanud argumenti, et see on just rahulolematu väljakutsuja, kes alustab sõda, vaieldes omavahel vaid selle

sõja täpse ajastuse ümber. Seejuures on aga täielikult eiratud argumenti, et domineeriv riik, hoidmaks ära ülevõtmist, võtab kasutusele preventiivse sõja strateegia, et blokeerida esilekerkiv väljakutsuja, enne kui viimane liiga tugevaks kasvab. (Levy 2008:26). Ka Dale C. Copeland räägib, et preventiivne sõda on domineerivate võimude poolt täiesti oodatud ja kasutatud strateegia. Eriti tähelepanuväärne on väide, et riigid, kes omavad veel märkimisväärset sõjalist ülekaalu konkurendi ees, kuid kes seisavad silmitsi vältimatu majandusliku allajäämisega konkurendile, mis viib viimaks vältimatult ka sõjalisele mahajäämisele, on eriti altid alustama preventiivset sõda. Nii väidab Copeland, et peaaegu iga suurem sõda, ühe erandiga väljaarvatud, ajavahemikus 1600-1945 on alustatud ülekaalu omava riigi poolt (Copeland 2000:236). Seega, kui lähtuda ainult klassikalisest võimusiirde teooriast, võiksime võimusiirde olukorra puhul karta potentsiaalselt agressiivseid katseid süsteemi muuta vaid väljakutsuja poolt, kuid Levy ja Copelandi väited sunnivad meid valemisse lisama ka võimaliku hetke dominantse jõu sama jõulise, sisuliselt piiramatutegevuse *status quo* säilitamiseks ja enda favoriitse rahvusvahelise positsiooni taastootmiseks ja kindlustamiseks. Hetke dominantne jõud võib katsuda peatada asjade „loomulikku arengut“ mistahes meetoditega, pidurdamaks väljakutsuja kasvamist nõnda tugevaks, et teda poleks enam võimalik kontrollida.

Kuid võimusiirde teooria edasiarendus Tammeni ja kolleegide poolt kaldub algsest realismi koolkonnast ilmselgelt flirtima liberaalsemal suunal. Nii näiteks kirjutab Tammen, et võimu jagamine tekitab vastutust ja tekitab ühised rahvusvahelised normid, mis mõjutavad sündmusi ehk läbi ühiselt jagatud väärtuste toimub maailma poliitilise keskkonna sotsialiseerumine. Seetõttu inkorporeerib võimusiirde teooria, hoolimata tema paigutamisest realistlikku leeri, paljud tõekspidamised liberaalsest, neoliberaalsest ja isegi konstruktivistlikest koolkondadest (Tammen 2008:317-318).

Kuid selle töö teoreetiline mudel jääb siiski oma olemuselt realistlikuks. Kuigi mehhanisme ja eeldusi muutusteks rahvusvahelises süsteemis kirjeldab hästi võimusiirde dünaamika, tuleb mudeli tugevdamiseks ja teatud alternatiivide rõhutamiseks appi võtta ofensiivse realismi teooria.

Ofensiivne realism

Ofensiivne realism pakub võimalust kirjeldada suurriikide käitumise peamised motiveerivaid käitumuslikke ja materiaalseid tegureid ja täiendada võimusiirde teooriat seal, kus viimane jääb liiga üldiseks ja ei suuda selgitada iseenda vastuolusid.

John J. Mearsheimeri loodud ofensiivseks realismiks kutsutud lähenemine selgitab, et suurvõimud on pühendunud võimaluste leidmisele kasvatada oma suhtelist võimu võrrelduna teiste suurvõimudega. Riigid haaravad viivitamatult kinni võimalustest kasvatada oma võimu. Mearsheimer selgitab, et rahvusvahelise keskkonna struktuur nõuab riikidelt valmisolekut oma suhtelise võimu kasvatamiseks, seda peamiselt kolmel põhjusel: 1) keskse autoriteedi puudumise tõttu rahvusvahelises keskkonnas, kes suudaks riike kaitsta üksteise eest; 2) kuna riigid omavad alati mingil määral ründevõimekust; 3) ja kuna riigid ei saa iial lõpuni kindlad olla teiste riikide kavatsustes. Seetõttu jääb kehtima loogika – mida võimsam sa oled võrreldes oma konkurentidega, seda suuremad on su võimalused püsijäämiseks. Ülim võimalus garanteerida oma turvalisus on saada hegemooniks, kuna võimsaimat riiki ei julge keegi (vähemalt üksi) rünnata (Mearsheimer 2001:3). Mearsheimer tsiteerib siinkohal Immanuel Kanti, kes tõdeb, et iga riigi unistuseks on igavese rahu saavutamiseks vallutada kogu maailm, juhul kui see oleks võimalik (Mearsheimer 2001:34).

Seega, kandes selle loogika võimusiirde konteksti, võib järeldada, et iga hegemooni staatuse saanud riik peab hoolitsema, et tema loodud alliansside või institutsioonide süsteem päsiks võimsate konkurentide arenguvõimalusi ja taastoodaks enda suhtelist võimsust. Ideaalsel olukorra puhul ei tohiks lasta tekkidagi võimalusel, et esile kerkiks konkurent, kellel on potentsiaali saavutada pariteet.

Eelpool loetletud kolmele riikide käitumist kirjeldavale eeldusele, lisab Mearsheimer

veel kaks täpsustavat eeldust: ellujäämine on riikide peamine eesmärk, ilma selleta osutub võimatuks ükskõik milliste muude eesmärkide elluviimine; suurvõimud on ratsionaalsed tegutsejad, kes on teadlikud neid ümbritsevast keskkonnast ning mõtlevad pidevalt strateegiliselt sellele, kuidas selles keskkonnas ellu jääda ja oma eelistusi ellu viia, arvestades seejuures kuidas need püüdlused mõjutavad teiste riikide käitumist (enda suhtes) (Mearsheimer 2001:30-31). Samas teevad ka suurvõimud hoolimata püüdlustest ratsionaalselt kalkuleerida valearvestusi, kuna kättesaadav informatsioon on tihti ebatäiuslik. Informatsiooni ebatäiuslikkus tuleneb aga peamiselt kahest tegurist – esiteks, konkurendid edastavad tihtipeale eksitavaid sõnumeid nii oma eesmärkide, aga ka oma tugevuste ja nõrkuste kohta; teiseks, isegi täiusliku luure puhul jääb koht kalkuleerimatule, näiteks ei saa kunagi matemaatilise täpsusega ennustada pealtnäha võrdsete vägede käitumist reaalsel lahinguväljal (Mearsheimer 2001:38).

Ofensiivset realismi eristavad klassikalisest realismist ning defensiivsest realismist mõningad eeldused (vt. tabel 1). Kui klassikaline realism ütleb, et riike (riigijuhte) kannustab võimu suurendamiseks võimujanu (midagi, mida üksuse tasandil uurida psühholoogia distsipliinis), siis ofensiivne realism paneb riikidevahelise võimuvõitluse süsteemi struktuuri arvele. Kui defensiivne realism eeldab, et riigid on rahul oma praeguse võimutäiusega ning ei ole orienteeritud võimsuse kasvule, puudujäägid loodetakse kompenseerida tasakaalustavate alliansside loomisega süsteemis, siis ofensiivne realism eeldab, et riikide püüdlustel suurema võimu poole on laeks vaid täielik hegemoonia.

Tabel 1. Peamised realismi koolkonnad

	„Inimloomu“ realism	Defensiivne realism	Ofensiivne realism
Mis põhjustab riikidevahelise võimuvõitluse?	Riikide seest tulev „võimuiha“	Süsteemi struktuur	Süsteemi struktuur
Kui palju võimu riigid tahavad?	Nii palju kui võimalik. Riigid suurendavad oma suhtelist võimu, ülimaks eesmärgiks on hegemoonia kehtestamine.	Mitte palju rohkem, kui nad juba omavad. Riigid keskenduvad omavahelise tasakaalu otsimisele (alliansid).	Nii palju kui võimalik. Riigid suurendavad oma suhtelist võimu, ülimaks eesmärgiks on hegemoonia kehtestamine.

(John J. Mearsheimer „The Tragedy of Great Power Politics“ W.W. Norton & Company 2001, p. 22).

Defensiivsed realistid kipuvad arvama, et rahvusvahelise süsteemi struktuurid on nii tugevad, et agressiivsed suurvõimud saavad praktiliselt kõik karistatud. Mearsheimer aga argumenteerib, et süsteem (agressori vastased alliansid) küll hoiab üldiselt agressiooni tagasi, kuid defensiivsed realistid ülehindavad süsteemi vaos hoidvat jõudu. Ajalooline kogemus näitab, et vahel saab agressioon karistatud, vahel aga tasub ennast ära. Oma väite kinnitamiseks viitab Mearsheimer ühele uurimusele, mis tõdeb, et perioodil 1815-1980 toimunud 63-st sõjast võitis algataja 39 korral, mis annab alustaja jaoks võiduvõimaluseks lausa 60%. Nipp võimu maksimiseerija jaoks seisneb aga selles, kuidas tabada ära õige hetk millal rünnata, millal aga tagasi hoida (Mearsheimer 2001:39-40).

Peamine viga, mis selles valdkonnas tehakse on, et ekslikult võrdsustatakse sõjaline kaotus irratsionaalse ekspansiooniga. Fakt, et suurvõimud kaotavad sõdasid ei tähenda tingimata, et otsus alustada sõda oleks ebaõigest informatsioonist tulenevate või irratsionaalsete otsustuste tagajärg. Ükki riik ei alusta sõda kindla sooviga seda kaotada, probleem on selles, et raske on „lollikindlalt“ ennustada sõja lõpptulemust. Kui aga tulemus on käes, saavad arvamusalvadjad ja akadeemikud väita, et lõpptulemus oli ette näha algusest peale. Praktikas on paraku ennustamine keeruline ja ka riigid võivad teha vigu ja saada karistatud. Seega on võimalik, et ratsionaalselt käituv riik alustab konflikti, mille lõpuks siiski kaotab (Mearsheimer 2001:211).

Paljud ei pea otsest sõjalist vastasseisu tänapäevases maailmas enam võimalikuks. Nad võivad tunnustada, et võimusiire on *minevikus* sõdu kaasa toonud ja et ofensiivse realismi eeldused võisid toimida umbes kuni Teise maailmasõjani, kuid nendivad, et tänase maailma reaalsust selgitavad tõetruult teised teoreetilised käsitlused. Viidatakse nii kaasaja maailma tugevale institutsionaalsele raamistikule, demokraatliku rahu teooriale kui ka suure sõja võimatusele tuumarelvastatud maailmas. Kuigi kõik need argumendid on tugevad, saab neile ka vastu argumenteerida.

Nagu eelpool välja toodud, väidab võimusiirde teooria, et rahvusvahelise süsteemi institutsionaalne raamistik on alati paika pandud dominantse riigi poolt. Seega hoolimata püüetest näidata tänaseid rahvusvahelisi institutsioone olemuselt universaalsetena, argumenteerib siinne teoreetiline mudel, et ka tänane institutsionaalne raamistik teenib peamiselt dominantse riigi huve. Kas praegune institutsionaalne raamistik suudab aga ära hoida uue väljakutsuja esilekerkimise? Oletame, et hästi disainitud rahvusvaheliste organisatsioonide võrgustik hoiab väljakutsuja pretensioone vaos tehnilise pariteedi puhul väljakutse saanud dominantse riigi suhtes, kuid mis saab siis, kui väljakutsuja saavutab 80% võimsuse asemel kahekordse ülekaalu rahvusvahelist süsteemi kontrolliva dominantse jõu ees? Aga neljakordse ülekaalu puhul (selline oleks näiteks stsenaarium, kus üks hiinlane on sama rikas kui üks ameeriklane)? Kas ka sellises olukorras on võimalik hoida potentsiaalset väljakutsujat lihtsalt institutsionaalse raamistikuga vaos ja senisel dominantse riigil õnnestub säilitada oma eesõigus normide kujundamisel, ükskõik kui kavalalt ja vastastikku sõltuvust tekitavalt see ka ei oleks disainitud? See tundub loogiline vaid juhul, kui tänane dominant annab juhtohjad oma loodud organisatsioonides vabatahtlikult väljakutsujale, kellest saab uus dominantne jõud, seda küll siis juba valmiskujundatud institutsioonides. Kuid kas tänane dominantne suurvõim on valmis andma need juhtohjad, mille abil saab suunata maailma arengut endale sobivas suunas, rahumeelselt ja ilma võitluseta väljakutsujale? Ofensiivse realismi lähenemise kohaselt ei anta võimu vabatahtlikult käest.

Mearsheimer kummutab ümber ka mitmed optimistlikud hinnangud konfliktsete muutuste ärahoidmise võimalikkusele. Demokraatliku rahu teooria pooldajad väidavad, et demokraatiad ei saaks teoreetiliselt omavahel sõdida, väidetavalt pole nad senimaani omavahel ka sõdinud. Ometi toob Mearsheimer välja Christopher Layne'i uurimuse, mille kohaselt on ka demokraatiate vahel olnud olulisi kriise, mis on ähvardanud eskaleeruda relvastatud konfliktiks. Uurimus tõdes, et demokraatlik riigikorraldus pole olnud see, mis on peatanud sõjategevuse puhkemise ja konfliktide taga on olnud jõudude tasakaalust lähtuvad kaalutlused. Mearsheimer toob ka välja teise dilemma - demokraatia püsivuses ei saa olla lõpuni kindel. Riik, mis on täna demokraatia, võib homme olla mittedemokraatlik - areng, mis jätkaks halba seisuga riigi, kes on oma

Julgeolekukaalutlused unarusse jätnud. Lõpuks piisab süsteemis vaid ühest ebademokraatlikust riigist, et kogu rahvusvaheline süsteem peaks arvestama jõupoliitikaga (Mearsheimer 2001:367-368).

Nagu me nägime eespool, tunnistavad osad võimusiirde teoreetikud demokraatliku rahu teesi, seda peamiselt Suurbritannia ja Ühendriikide rahumeelse võimusiirde kontekstis. Kuid ühekordne juhtum ei anna veel lõpliku kinnitust, et just esindusdemokraatliku valimissüsteemi olemasolu on olnud põhjuseks, mis konflikti ära hoidis. Selle juhtumi puhul võib rääkida sellest, et kahe ingliskeelse ja omavahel isikutevaheliste kontaktidega tihedalt seotud riigi rahumeelne liidrirolli vahetus on tulenenud sellele eelnenud kahe riigi (eliidi tasemel toimunud) omavahelisest integratsioonist ehk pigem „jagatud väärtused“, kui tehniline esindusdemokraatlik riigivalitsemismudel. Nii ei ole ka demokratiseerumine tulevikus rahu kindlaks garantiiks. Kui tekivad olukorrad, kus eliit tunnetab jõudu ja näeb põhjust veenda valijaskonda selles, et rahvusvahelise süsteemi muutuste läbisurumine tuleks valijatele kasuks, näiteks heaolu tõusu näol, siis ka valijad annaksid mandaadi forsseeritud muutuste läbiviimiseks.

Millegipärast eeldatakse tihti, et demokraatia tähendab automaatselt ka sügavalt individualistlike, liberaalsete ja patsifistlike väärtuste domineerivat ülekaalu sisepoliitilises tellimuses riigijuhtidele. Robert S. Ross ja Zhu Feng aga tõdevad, et tegelikult võib praegu valitseva tugeva Hiina natsionalismi kontekstis Hiina demokratiseerumine kaasa tuua ka hoopis rahvusvahelisel areenil ebastabiilse võimusiirde (Ross & Zhu 2008:304-305). Alates 1999. aasta Belgradi pommitamisest on võimalik tõdeda, et natsionalismipuhangud Hiinas pole ainuüksi eliidi tellimus vaid natsionalistlik avalik arvamus on asunud olulise tegurina mõjutama Hiina võimuladviku otsuseid ja välispoliitikat (Fewsmith & Rosen 2001). Yong Deng väidab tuginedes Jonathan Merceri tööle, et demokraatiad ei ole tingimata rohkem rahumeelsemad kui mistahes teist tüüpi rezhiim, mitte demokraatia, vaid jagatud identiteet loob eeldused rahuks. „Omad“ (*in-group*) ja „võõrad“ (*out-group*) interpreteerivad sama informatsiooni erinevalt, mis loob lõpuks riikidevahelises suhtluses „sõbrad“ ja „vaenlased“ (Deng 2008:101-102).

Teoreetilise mudeli seisukohalt on oluline tõdemus, et ka demokraatlike elementide olemasolu mõlema võimusiirdes osaleva osapoolte sisepoliitikas ei taltsuta osapoolte soovi viia läbi omale kasulikke muutusi rahvusvahelises süsteemis, ei peata ei võimusiirde protsessi ennast ega ka välistatud muutuste läbiviimist konfliktisel teel.

Üldlevinud arvamuseks võib lugeda, et tuumaajastul on sõja tõenäosus suurriikide vahel võimatuks muutunud, kuna mõlemad sõja osapooled riskivad kaotada kõik vastastikkuses tuumalöövide vahetuses (nn. MAD situatsioon, *mutually assured destruction*). Kuid see ei ole paraku siiski ümberlükkamatu argument. Mearsheimer kirjutab, et hoolimata hirmust tuumakonfliktiks eskaleerumise ees võivad suurriigid siiski konventsionaalsete vahenditega tuumarelvastatud vaenlase vastu sõdida, kui nad hoiavad oma eesmärgid limiteerituna ja ei ähvarda vastast totaalset hävitusega/lüüasaamisega. Kui see seaduspärasus on avastatud, tuleb riikidel jätkata ka konventsionaalse relvastuse võidujooksus. 1973. aasta Araabia-Iisraeli sõda, Hiina-Nõukogude Liidu piirikonfliktid 1969. aastal ning India-Pakistani ohvriterohked piirikonfliktid 1999. aastal hõlmasid kõik riike, kus kas ühel või mõlemal poolel oli tuumavõimekus aga ometi ei takistanud see osapooltel konventsionaalsete maavägedega konflikti alustamast poole vastu, kes omas tuumarelvat. Seega tõdeb Mearsheimer, et hoolimata tuumarelvadest on suurriikide tugevuse esmaseks võimsuse allikaks konventsionaalsed maaväed, kuigi suurriikide vahelise sõja tõenäosus on vähenenud (Mearsheimer 2001:130-133). Eelnev loogika kehtib siiski vaid tuumatasakaalu puhul. Samas otsivad suurriigid siiski ka võimalusi tuumaülekaaluks rivaalide ees – ideaalses maailmas omaksid nad ainsana võimalust hävitada vastaseid ilma kartuseta tagasilöökideks. Kui mõni riik suudaks sellise tuumaülekaalu vastaste eest saavutada, siis muutuksid kaotaksid konventsionaalsed meetodid oma tähtsuse ning sellise ülekaalu omajast saaks vaieldamatu hegemon maailmas (Mearsheimer 2001:145).

Ka võimusiirde teooria tunnistab, et tuumarelvad on küll tuntavalt vähendanud sõjalise lahenduse riski võimusiirde korral, kuid siiski ei ole see olematuks muutunud. Kui on toimumas võimusiire, mille osapool(t)eks on rahulolematu suurvõim, siis ei toimi

tuumaheidutus absoluutselt. (Tammen *et al* 2000:39). Suurim oht tuumakonfliktiks esineb sel juhul, nagu ka tavaolukorras, justnimelt tuumatasakaalu korral, leiavad Tammen ja kaasautorid, seda juhul, kui üks osapooltest on rahulolematu *status quo* suhtes (Tammen *et al* 2000:91-92).

Seega oht suurriikide vaheliseks konfliktiks pole teoreetiliselt olematu ka tuumarelvade olemasolu ja tuumatasakaalu puhul. Tähelepanuväärne antud töö kontekstis on aga väide, et vähemalt piiratud eesmärkide seadmise puhul pole võimatu ka sõda maailma suurvõimude vahel. Külma sõda oli tunnistajateks mitmetele ääremaasõdadele (*proxy wars*) kahe üliriigi vahel, päris otsest kokkupõrget ei toimunud. Ometi just Korea sõjas (1950-53) oldi sellele kõige lähemal, Ühendriikide vägede vastu tegutsesid ka arvukad Nõukogude sõjaväeinstruktorid ja lendurid, regulaarvägede kokkupõrge jäi siiski ära. Kui aga vastasseis uute maailma üliriikide paari – Ühendriikide ja Hiina – vahel peaks eskaleeruma konfliktiks, siis ei sea teooria takistusi ka reaalsele sõjategevusele konventsionaalsete vägede vahel (ega, nagu nägime, ekstreemjuhtumil isegi tuumasõjale).

Konflikt ja muutus

Nii võimusiirde teooria kui ka ofensiivse realismi käsitlused keskenduvad paljuski konflikti ja suure sõja (*major war*) puhkemise võimaluse uurimisele. Meid aga huvitab peamiselt aga muutuste võimalikkus ja iseloom rahvusvahelises süsteemis. Konflikt on kõigest üks, ehkki võib-olla peamine ja ajalooliselt kõige enim esinenud vahend, kuidas muutusi ellu kutsuda. Samas on muutus oma olemuselt laiem nähtus, hõlmates vaid ühe osana (relvastatud) konflikti. Suur sõda, totaalne sõda (*all-out war*) on omakorda vaid üks konflikti moodus.

Seega, kui antud töös keskendutakse võimusiirdega kaasnevale muutusele, siis käsitletakse konflikti vaid ühe võimalusena selle muutuse läbiviimiseks. Veel kitsam, aga mitte välistatud võimalus on suur sõda võimusiirde osapoolte vahel. Samas võivad muutused toimuda ka tunnetatud relvakonflikti ohu eel, muutusel lastakse toimuda

vältimaks konflikti, ehk üks või teine osapool tunnetab konflikti lõpptulemuse enesele tõenäoliselt kahjulikult lõppevat paratamatust ja seega ei soovi laskuda reaalsesse konflikti (selle valiku tegemine on lihtsam kui kaalul pole riigi eksisteerimise/mitteeksisteerimise küsimus, vaid pigem tema prestiiži küsimus, mõjusfääri kuuluva riigi kaotamine, või isegi selgelt piiritletud raskesti kaitstavate äärealade loovutamine).

Ka Christopher K. Butler ütleb, et kuigi võimusiirde teooria on originaalselt loodud suurriikide vaheliste sõdade uurimiseks, siis saab seda (hegemoonilist) teooriat laiendada ka teistele hegemooniliste suhete aspektidele. Samuti saab teooria kaudu uurida hegemooni ja väljakutsuja vahelisi suhteid isegi juhul võimusiiret ei toimugi. Butler ise uurib konflikti initsieerimisfaasis toimuvat dispuuti, mille eesmärgiks on ilma reaalselt konflikti algatamata vastaspoolelt mingi järeleandmine välja pressida (hoolimata riskidest reaalne konflikt algatada, pole konflikt ise eesmärgiks, vastupidi – reaalselt konflikti üritatakse vältida) (Butler 2011:63-66).

Selle töö realistlikul baasil loodud teoreetiline mudel eeldab, et muutuseid ei kutsu ellu avardunud teadmistest tulenev altruism, sotsiaalsest evolutsioonist tulenev usalduse kasv (Shiping 2008), abstraktsed jõuga tagamata ideed jne., vaid rahvusvahelise süsteemis toimuvate muutuste taga peab olema siiski reaalne jõud, materiaalne võimekus ning viimases instantsis sõjaväeline võimekus.

Muutuse kaasa toov konflikt ei pea tähistama tingimata relvastatud sõjategevust otseselt kahe suurvõimu vahel. Konfliktne situatsioon võib lahenduse leida ka teistel viisidel, näiteks majandussõja näol, siseriiklike valimiste mõjutamistega, riigipöörete organiseerimisega jne. Siiski tähistavad antud töös uuritavad muutused ehk võimusiirded *zero-sum* mängu, kus ühe poole võidetud positsioonid tähendavad põhimõtteliselt automaatselt teise poole positsioonide samaväärset nõrgenemist. Võim on alati suhteline ja seda ei saa erinevalt näiteks majanduslikust heaolust riikide koostöös juurde luua – seega võib näiteks olla olukord, kus võimusiirdes osalevad osapooled saavad samal ajal mõlemad absoluutsel skaalal rikkamaks, samal ajal kui

omavahelise suhte relatiivsel skaalal muutuses ikka paratamatult üks pool kaotab, teine võidab. Võrdsuse garanteerib ainult muutumatus, *status quo*. Võimusiirdes osalevate võimude jaoks tähendab võimusiire alati pöördvõrdelise suhtega liikumist – ühe poole võimu suurenemine maailmaareenil vähendab teise poole võimu ja autoriteeti maailma asjade korraldamisel. Küll aga võivad suurvõimude omavahelistest vangerdustest tekkivatest muutustest ja uute alliansside moodustumisest võita „oma käe parimini välja mängivad“ hierarhiaredeli alumistel pulkadel asuvad riigid, nagu me näeme edaspidi.

Keskmise võimuga riikide defineerimine

Keskmise suurusjärgu riike on väikestest ja suurtest eristatud praktiliselt terve riikluse ajaloo vältel, kuid kategooria on populariseerinud siiski 1958. aastal A.F.K. Organski, jagades riigid eelpool kirjeldatud nelja kategooriasse (dominantne, suur-, keskmine ja väikejõud). Keskmise jõuga riikide (*middle power states*) grupeeringu on Organski ja enamik teisi rahvusvaheliste suhete teoreetikuid paigutanud pigem perifeeriasse, leidmata neile sobilikku kohta rahvusvaheliste suhete süsteemis (Cooper 2011:318)

Keskmise suurusega jõuga riikide defineerimisel ilmneb palju raskusi – piiritõmbamine nii suurvõimuga kui ka väikeriigiga on suhteline ja avatud kontekstist sõltuvatele tõlgendustele. Tihti kiputakse keskmise suurusega võimu defineerima pelgalt läbi materiaalsete näitajate, eelkõige SKP. Nii näiteks Bernard Wood loetleb keskmise suurusega võimudeks grupi, kelle SKP suurus maailma edetabelis ulatub kuuendast kuni 36-nda kohani (40 mld \$ kuni 400 mld \$) (Saxer 2013:399).

Kuid selline automaatne suuruse ja SKP järgi liigitamine ei selgita, miks osad rikkad ja/või suhteliselt suured riigid käituvad keskmise jõuga riigile kohaselt ja teised jälle mitte. Seega tuleb keskmise jõuga riigi paremaks määratlemiseks appi võtta ka käitumuslik dimensioon. Nii ongi näiteks Andrew F. Cooper tõdenud, et riigi klassifitseerimiseks keskmise suurusega võimu kategooriasse tulebki arvesse võtta psühholoogilist dimensiooni ehk kas vastavat võimekust eviv riik võtab initsiatiivi multilateraalsetel foorumitel eriti nišiküsimustes, milles riik (ja teised riigid tema

suhtes) näeb endal olevat vajalikku kvalifikatsiooni (Saxer 2013:399).

Samas ei pea keskmise jõuga riik ilmtingimata oma mõju avaldama multilateraalsetel foorumitel või institutsioonides, vastava võimekusega riigist teeb keskmise suurusega võimu ka tema tahe ja võimekus enda sõna maksma panna rahvusvahelise elu küsimustes ka väljaspool (suurriikide disainitud) institutsioone. Siin muidugi tuleb eriti hoolega jälgida, kas selle riigi tahteavaldustega ka teiste poolt (näiteks regionaalsel tasandil) tõsiselt arvestatakse – kui arvestatakse, siis on võimalik riik klassifitseerida keskmise jõuga riigiks. Ka väikeriik võib üritada end, eriti nišiküsimustes tõestada. Kuid kui probleeme tõstatavaid riike sisuliselt ei arvestata, nende arvamust ja häält ignoreeritakse praktikas, siis on põhjust riik lugeda pigem väikese suurusega võimuks ehk väikeriigiks.

Keskmise suurusega võimu eristamine suurvõimust võib olla samamoodi problemaatiline ja hinnaguline. Nii näiteks oli Jaapan veel paar aastat tagasi maailma teine majandus, maailmas neljandale kohale hinnatud sõjaline võimekus ning hiiglaslik globaalse haardega diplomaatiline võrgustik, kuid ometi hindavad osad autorid riigi pigem rahvusvahelises süsteemis keskmise jõu karakteristikaga riigiks – arvestades Jaapani suhtelist positsiooni regioonis, kus jäädakse täna pigem Hiinale alla, tema alluva iseloomuga liitlasi Ühendriikidega ja (patsifistlikku) välispoliitilist joont, mis vastab pigem keskmise jõuga riigi käitumisele kui suurvõimu iseloomustavale ambitsioonikusele (Cooper 2011:319).

Keskmise jõuga riigi defineerimine võib ka toimuda regionaalses kontekstis. Igas regioonis, nagu näiteks Lõuna-Ameerikas või Lähis-Idas kipuvad moodustuma oma lokaalsed hierarhiad, mis minimudelina kopeerivad mõjuvõimu jaotumist globaalsel tasandil. Need regionaalsed hierarhiad on tugevalt mõjutatud globaalsest hierarhiast, kuid avaldavad ise üldjuhul vähe mõju protsessidele globaalses hierarhias (Tammen *et al* 2000:7). David A. Cooper toob välja võimaluse, et keskmise jõuga riikidest saab rääkida nii regionaalses kontekstis, kuid vastava karakteristikaga saab iseloomustada riiki ka mõne alliansi, poliitilise kogukonna või majandusruumi sisemises hierarhias –

isegi kui samal ajal ulatub globaalses kontekstis sellesama subsüsteemis küllaltki mõjusa riigi mõju vaevu üle väikeriigi taseme (Cooper 2011:319).

Puhverriigi defineerimine

John Chay ja Thomas E. Ross määratlevad puhverriiki kui tsooni, mis asetseb konfliktsete mõjusfääride vahepeal ja mille eesmärgiks on eraldada konfliktid pooled ja vähendada seega võimalust poolte füüsiliseks ehk sõjaliseks konfliktiks. Lihtsaima määratluse kohaselt on puhverriik väike iseseisev riik, mis asub kahe või enama rivaalitseva suurvõimu vahel. Puhverriigi defineerimiseks on vajalik välja tuua kolm elementi: a) väike riik nii suuruselt kui ka rahvaarvult, b) kaks või rohkem temaga külgnevat rivaalset suurvõimu ja c) geograafiline asukoht, mis paneb ta kahe oponeeriva suurvõimu vahepeale (Chay & Ross 1986:2).

Puhverriigi suurusel on ka oma limiidid – puhverriik ei saa kindlasti olla suurem kui teda ümbritsevad rivaalsed riigid, muidu võib rääkida pigem (initsiatiivi haaravast) „keskriigist“ („*middle kingdom*“) kui puhvrast. Samas ei saa puhverriik olla ka nii väikene ja nõrk, et rivaalid saaksid temast lihtsalt üle sõita – puhverriik peab omama adekvaatset enesekehtestamise jõudu ning peab omama tugevust, et olla võimeline iseseisvust säilitades „absorbeerima rivaalselt riigilt tulenevad šokid“. Juhul kui puhverriik on selleks liiga nõrk, kaotab ta oma puhverdava rolli. Samas on puhverriigi säilimise tingimuseks ka rivaalitsevate jõudude omavaheline pariteet või efektiivne jõutasakaal – kui see nihkub otsustavalt paigast ära, siis muutub olematuks vaoshoidev puhversüsteem ja kaob suure tõenäosusega kaardilt ka puhverriik ise (nagu juhtus peale Koreaga peale 1895. a. Hiina-Jaapani sõda ning 1905. a. Vene-Jaapani sõda) (Chay & Ross 1986:4-5). Puhverriike ei tekitata ja kaotata alati automaatselt suurvõimude vahelise jõutasakaalu muutumisel ja suurriikide omavahelisel (vaikival) kokkuleppel, suurriikide leppimine iseseisva puhverriigiga võib teinekord tuleneda puhverriigi iseseisvusmeelsete kodanike kangest tahtest oma sõltumatust kaitsta, millise stsenaariumi üheks näiteks on Soome (Ross 1986:15-16). Ehk teisisõnu läheks riigi territoriaalne vallutamine suurriigi jaoks mõttetult kalliks, seetõttu on „odavam“ leppida

iseseisva riigi puhverdava toimega, kui üritada teda inkorporeerida oma koosseisu.

Chay ja Ross väidavad oma teoreetilises mudelis, et puhverriigile on oluline ka teatud tasemel neutraalsus – ilma selleta ei opereeri riik efektiivselt puhvrina. Ehkki autorid ise tunnistavad, et reaalsuses esineb puhverriikide puhul perfektse neutraalsuse ja jäägitult ühele suurvõimule toetumise äärmuste vahel terve spektrum halli (valgest mustani) (Chay & Ross 1986:5). Siin tuleks eristada ka, mida me puhverriigilt ootame. Puhverriik võib olla ka vormiliselt iseseisev, kuid tugevama liitlase, kaitsepositsioonil oleva suurvõimu poolt disainitud ennast rivaalse suurvõimu potentsiaalse rünnaku eest puhvertsoonina kaitsma – sellisel juhul pole puhverriigi neutraalsus oluline, ehkki ta toimib siiski puhvrina. Vahe seisneb pigem selles, et neutraalse puhverriigi puhul võivad puhvrit kaitset oodata kõik rivaalitsevad pooled, kuid ühe suurvõimu liitlasest puhvri puhul saab kaitset loota vaid üks pool, sellal kui teise poole jaoks on taolise puhverriigi puhverdav mõju ilmselgelt märksa väiksem aga mitte alati olematu. Joseph Maila kutsub sarnast nähtust kontrollitud suveräniteediks (*controlled sovereignty*), mille all mõtleb ta olukorda, kus puhverriik, kes on sattunud ümbritsevate suurvõimude terava surve alla, liitub poliitilis-sõjalisse allianssi ühe naabruses või ka distantsil asuva suurvõimuga (viimasel peavad olema oma selged huvid regioonis, kus puhverriik asub).

Samas on neutraalsuse ja poliitilise koalitseerumise küsimused puhverriigi jaoks erinevalt tavalisest riigist olulisemad, kuna nende geopoliitiline asend mõjutab spetsiifilisel viisil eriliselt teravalt suveräänsuse säilumist (Maila 1986:30-31). Neutraliteet suurvõimude suhtes võib olla puhverriigi enda poliitiline valik, kuid teinekord määratletakse puhverriigi neutraalsus (omavaheliste lepingutega) ümberkaudsete suurriikide poolt, et leevendada konflikti puhverriigi üle, ehk teisisõnu riik neutraliseeritakse. Maila defineerib selle nii: „neutraliseerimist (*neutralization*) saab iseloomustada kui allianssi, mis ei ole joondatud ühegi konkreetse riigi järgi, samas neutraliteeti (*neutrality*) tuleb defineerida läbi (puhver)riigi enese deklaratsiooni mitte kellegi järgi joonduda – seega on neutraliseerimine ja neutraliteet kaks erinevat versiooni sama tulemi saavutamiseks. Tihtipeale kaasneb rahvusvahelise neutraliteedilepinguga ka lepinguobjektiks oleva riigi enda neutraliteedi deklaratsioon.

Nii näiteks määratleti Laose neutraliteet 1962. aastal läbi Genfis sõlmitud rahvusvahelise kokkuleppe, millele kirjutasid alla 13 asjassepuutuvat Euroopa ja Aasia riiki (Maila 1986:34).

Thomas E. Ross toob välja sekundaarsete faktoritena, mis soodustavad puhvertsoonide kujunemist a) keerulise ja väheväärtusliku maastiku nagu kõrbed, sood või mägiad, b) strateegiliselt olulised transpordisõlmed või -teed puhveralal ning c) kultuurilise ülemineku tsoonid (Ross 1986:14)

Ross ütleb, et kuigi modernse sõjatehnoloogia juures on paljudele kaheldav looduslike puhveralade tähtsus tänapäeval, ei ole puhvertsoonid ometigi ajast ja arust nähtus, vähemalt senikaua kuni püsivad konventsionaalsed sõjad. Ning seni kuni on valmidus pidada konventsionaalseid sõdu, toimivad puhverriigid olulise rahu tagamise ressursina (Ross 1986:25-26).

Teoreetiline mudel

Eelnevalt väljatoodud teoreetilisest lähtealustest saab konstrueerida antud töö jaoks teoreetilise mudeli, mis annab võimaluse selgitada Korea ühinemise teoreetilisi võimalusi/võimatust loodud mudelis arvestatud kindlates väliskeskonna tingimuste raamides.

Maailma poliitiline keskkond on kindel ja suhteliselt muutumatu, kui maailmas valitseb kas hegemoon või hoiab dominante võim ilma ohtlike suurvõimudest võistlejateta üleval rahvusvahelist süsteemi läbi sõjalise domineerimise, siduva majanduslikult süsteemi loomise ja institutsionaalsete (kontrollivate ja tasalülitavate) mehhanismide. Kuid kuna rahvusvaheline süsteem on põhimõtteliselt anarhiline ja miski pole garanteeritud, siis on dominantset riigil raske neid süsteeme igavesti üleval hoida, varem-või hiljem tekib süsteemi „viga“. See „viga“ on kas süsteemi kokkuvarisemine süsteemi sisemiste vastuolude kuhjumise läbi, millist arengutsenaariumi me selles töös eriti ei puuduta või kontrolli alt libisenud konkureeriva suurvõimu esilekerkimine. Kui

konkurendi võim kasvab maailma areenil majanduslikult ja sõjaliselt, esitab ta viimaks väljakutse kas kehtivale süsteemile, kuid kindlasti vähemalt dominantsele riigile selles süsteemis, pretendeerides ise kasu toovale juhtivale positsioonile. Kui klassikaline võimusiirde teooria eeldab, et riigid on kas „rahuldatud“ või „rahulolematud“ ning esimesed ei kipu süsteemi muutma, siis üheks Mearsheimeri panuseks teooria modifitseerimisel on, et abstraktsel tasemel ei ole tegelikult „rahuldatud“ riike olemas, kõik riigid on tegelikult pidevas valmisolekus kasutamaks avanevaid võimaluse aknaid, et võita juurde (mõju)võimu, mille läbi suurendada oma julgeolekut. Kunagi ei esine olukorda, kus mõni riik oleks lõplikult „rahuldatud“, välja arvatud juhul, kui ta saavutab absoluutse hegemoonia. Seega asetub võimusiirde teooria kohaselt eksisteeriv hierarhiline rahvusvaheliste suhete süsteem siiski laiemas pildis anarhilisse taustsüsteemi, mis hiilib alati näiliselt korrastatud fassaadi taga. Hierarhia saab kehtida vaid senimaani, kuni süsteemist enim kasu saavad riigid suudavad süsteemi säilitada.

Väljakutse õnnestunud esitamine toob muutusi nii või teisiti – kas senise rahvusvahelise süsteemi reformimisel „seestpoolt“ või radikaalsemas variandis vana rahvusvahelise süsteemi uuega asendamisel. Mõlemat sorti muutused aga pakuvad võimalusi lahendada senise rahvusvahelise süsteemi „valupunkte“, muuta riikide piire, lahutada ja ühendada neid ja katkestada vanu ja luua uusi suhteid, liitlassidemed ja alliansse. Kuigi ka antud töö ei välista sõjaliste konfliktide puhkemist, uuritakse sõjalise konflikti puhkemise tõenäosuse asemel pigem muutuste esinemise võimalikkust – olgu need muutused läbi viidud relvajõul, relva ähvarduse jõul või ka olukorras, kus muutunud situatsiooni (võimusiiret) tunnistanud riigid lepivad muutuste paratamatusega poliitilises keskkonnas (institutsioonide ümbermängimine, riigipiiride ümbermängimine, protsessis osalevate riikide välis- ja sisepoliitilised kursimuutused) ilma konventsionaalse sõjalise vägivallata (isegi kui protsessiga kaasnevad näiteks riigisisised kodusõjad või relvastatud riigipöörded). Muutuste toimumise vastandiks on muutumatus ehk *status quo* säili(ta)mine – kas relva või veenimise jõul. Seega laiendab antud teoreetiline mudel konflikti muutuseks. Muutuse võimalikkus tuleneb aga suuresti läbi samasuguste mehhanismide millega aluseks võetud teooriad kirjeldavad konflikti tekkimise loogikat.

Muutuvas rahvusvahelises keskkonnas saavad oskusliku poliitika ajamisel oma võimalusi ära kasutada keskmise jõuga riigid, kellel on võimekus ja ka tahe ajada iseseisvat ja nendele kasulikku välispoliitikat, kasutades parimal võimalikul moel ära (hoolimata oma geopoliitilise positsiooni paratamatusest või ka vastupidi - toetudes geopoliitilise positsiooni võimalustele), muutusi rahvusvahelises süsteemis. Kui riik satub olema geopoliitilise paratatusena puhverriigi positsioonis, eristuvad taolised puhverriigid üksteisest põhimõtteliselt selles, kas ollakse võimelised läbi viima aktiivset ja iseseisvat välispoliitikat hoidmaks ära enese jaoks kahjulikult töötavat sõltlussuhet mõne ümbritseva suurriigiga või jäädakse passiivselt (liitlaslikku) sõltuvussuhtesse kas ühest suuriigist ja/või limiteerivast rahvusvahelisest süsteemist, mis teenib eelkõige dominantse suuriigi huve. Viimasel juhul sõltutakse oma välispoliitiliste eesmärkide elluviimisel liitlussuhte poolt etteantud raamistikust omamata võimalust vajadusel endale kasulikult suunas improviseerida. Kui iseseisva poliitika ajamise võimekus ja tahe eristab teoreetilistes käsitlustes keskmise jõuga riike väikeriikidest, siis sama loogika ülekandmisel puhverriikide määratlemiseks saame rääkida a) „aktiivsetest puhverriikidest“, kes üritavad oma puhverriigi staatust hoolimata võimsamatest naabritest ümber mängida enda välispoliitiliste eesmärkide kasuks ning b) „passiivsetest puhverriikidest“, kes on loobunud iseseisva välispoliitika ajamisest ja toetuvad oma julgeolekus kas ühele suurriigile või globaalse tasandi dominantse suurriigi poolt loodud rahvusvahelistele institutsioonidele, mis on peaesmärgina disainitud sellesama dominandi mõjuvõimu kinnistamisele ja suurendamisele, kuid mis võib vaid kõrvalefektina töötada ka kooskõlas taolise puhverriigi limiteeritud huvidega säilitada senine rahvusvaheline või regionaalne *status quo*.

Keskmise jõuga riigi võimalustest rääkides tuleb kindlasti arvestada piiravate asjaoludega. Esiteks saavad keskmise jõuga riigid vabamad käed tegutsemiseks alles, kui nende regionis on tekkinud konkurents (anarhiline keskkond) ehk senine regionaalne korraldus on kõikuma löönud. Stabiilses, ilma väljakutsujata rahvusvahelises süsteemis toob iseseisev tegutsemine pigem kaasa kasu asemel kahju majanduslike, poliitiliste ja viimases astmes isegi sõjaliste sanktsioonide näol. Teiseks peavad keskmise võimuga riigid, arvestades oma suurvõimudest väiksemat sõjalist

võimekust, sõltumatu välispoliitika kasuks valimise puhul arvestama võimalusega, et end nurka mängides võidakse loodetud kasu asemel saada hoopis kahju ootamatutest muutustest, mille dikteerivad suurvõimude tehtavad vangerdused ja äärmuslikul juhul võivad nad isegi riskeerida fataalse ohuga oma poliitilisele eksistentsile. Kolmandaks peab keskmise võimu potentsiaaliga riik muidugi arvestama ka, kas tal on spetsiifilises keskkonnas ja olukorras sooloesinemisest või poolevahetusest rohkem võita kui kaotada – võib juhtuda, et ka võimusiirde tingimustes on riigil kasulikum endiselt end kõikuma löönud rahvusvahelistele institutsioonidele (ehk sisuliselt liitlassuhtele senise dominantse riigiga) pühendada, kuna reaalselt terenduvad alternatiivid senisele korrale tooksid kaasa ainult halvenevad võimalused oma ambitsioonide elluviimiseks.

Seega teoreetiline mudel lühidalt – võimusiire lööb senise hierarhilise maailmakorra segamini, tekitades (ohtude kõrval) uued võimalused keskmise jõu potentsiaaliga riikidele. Eriti on potentsiaalselt toimuvatest muutusest huvitatud senise rahvusvahelise süsteemi „valupunktides“ asuvad riigid ja teisalt haaravad muutused üldjuhul kõige esmalt ka võimusiirdes osalevate riikide vahel asuvaid puhverriike. Viimased saavad tekkivas keskkonnas valida kas „aktiivse puhverriigi“ või „passiivse puhverriigi“ tee. Valides viimase võimaluse, mängitakse vaid *status quo* säilimise peale, valides esimese tee on aga mänguvõimalused suuremad ning tekib võimalus vaid oma positsioonide kaitsmisele keskendumise asemel parandada oma rahvusvahelist positsiooni ja/või lahendada senised *status quo* raames õhku rippuma jäänud probleeme.

Loodud teoreetilist mudelit testitakse töös käsitletava empiirilisele küsimusega – Koreade taasühendamise võimalusega Hiina ja Ühendriikide vahel toimuva (potentsiaalse) võimusiirde olukorras. Selleks tuleb edasises töös kindlaks teha, kas eelpool toodud teooriale vastav võimusiire või võimusiirde üritus Hiina ja Ühendriikide vahel üldse aset leiab – nii globaalsel tasandil või (antud töö seisukohalt on sama huvipakkuv) ainult Ida-Aasia piiresse jääv regionaalses mõõtmes. Viimane variant on kooskõlas Mearsheimeri teooria ühe väitega, et tänu peamiselt geograafilistele takistustele (sõjatehnika transportimiseks mandrite vahel) konkureeritakse ja domineeritakse eelkõige regioonipõhiselt, mitte niivõrd globaalsel tasandil.

Kui Hiina ja Ühendriikide vaheline võimusiirdele viitav olukord, või ka vähemalt Mearsheimeri poolt kirjeldatav multipolaarsuse ja suurriikide konkurentsi tagasitulek Ida-Aasias kinnitust leiab, millised mõlemad variandid panevad senise regionaalse *status quo* säilimise Ida-Aasias küsimärgi alla, siis tuleb edasiselt uurida selles võimusiirdes (konkurentsis) osalevate suurriikide positsioone Korea taasühendamise seisukohalt.

Järgmine ülesanne on uurida kahe Korea endi positsioone kujunevas situatsioonis. Kuna töö argument on Koreade taasühendamine, siis tuleb esmalt leida kinnitust kas mõlema või vähemalt ühe Korea riigi poliitiliseks eesmärgiks taasühendamine läbi viia. Kui selline soov on olemas, siis milline on kummagi Korea võimekus aktiivselt taasühinemise küsimustes suurriikide vahel kaasa mängida? Siit lähtub uurimisküsimus - kas kummalgi Korea riigil on olemas eeldused ja tahe võtta aktiivne roll poolsaare saatuse kujundamisel või jäädakse lahenduse leidmisel lootma suurriikide (oma liitlase) peale. Kui võetakse passiivse puhverriigi roll, siis jäädakse taasühinemise küsimuse juures pidama vaid lahendustele, mida pakuvad suurvõimude omavahelised jõumängud ja nendevahelised kokkulepped. Kui kummalgi Korea riigil esineb tahe võtta kahe konkureeriva riigi vahel aktiivse puhverriigi roll, siis tuleb uurimise alla võtta ka aktiivse puhverriigi tegelik võimekus (ja tegevus) konkreetsetes olukorras uurimise all oleva välispoliitilise eesmärgi – Korea taasühendamise läbiviimise – teostumisele kaasa aidata.

Lõpuks, kui on välja selgitatud Koreade taasühinemist mõjutav rahvusvaheline keskkond teoreetilise mudeli valguses - võimalik võimusiire või selle mittetoimumine, võimusiirdes osalevate suurvõimude positsioonid Koreade taasühinemise küsimuses, Koreade endi võimekus teema üle muutuv rahvusvahelises keskkonnas aktiivselt kaasa rääkida - tuleb panna kokku tervikpilt teoreetilise mudeli valguses, milles arvestatakse võimalikke tulemusi kõikidel erinevatel mudelist johtuvatel võimalikel stsenaariumitel.

II osa. Võimusiirdeline olukord Ida-Aasias

Peale Jaapani imperiaalsete püüete purustamist Teises maailmasõjas hakkas Ida-Aasia poliitiline keskkond joonistuma peamiselt Külma sõja loogika järgi ehk Nõukogude Liit ja Ameerika Ühendriigid katsusid leida regioonist omale liitlasi. Regioonis endas aga puudus arvestatav iseseisev jõud, kes oleks suutnud oma mängureegleid alternatiivina kahele võimsale dikteerida. Hiina aladel saavutas kodusõjas võidu Moskva poolt toetatud poliitiline režiim, samas kui näiteks teise olulise riigi - Jaapani - kujundas Washington enda poliitiliseks liitlaseks. Hiina aga libises 1950-60ndatel järk-järgult Moskva kontrolli alt välja, muutudes küll Külma sõja poolt kujundatud maailmas iseseisvaks jõuks – ometi oli riik sedavõrd nõrk, et tal puudus potentsiaal esitada tõsine väljakutse nii Moskvale kui ka Washingtonile ehk algatada omapoolne võimusiire (hoolimata taolistest püüdlustest ja retoorikast mis taotles „mitteühinemisliikumise“ juhi rolli). Pigem üritas Peking osava kombineerimisega kahe maailma tõelise, omavahel globaalse dominantse suurvõimu rolli pärast võitleva riigi vahel garanteerida ellujäämist sõltumatu poliitilise režiimina.

Külma sõja lõppemine ja Nõukogude Liidu lagunemine asetas Ida-Aasia regiooni uude olukorda - maailm astus Ühendriikide poolt domineeritavasse unipolaarsesse maailmakorda. Aastakümne jagu tundus, et Ühendriikide domineerimisele terves maailmas ei suuda keegi midagi arvestatavat vastu panna – Venemaa oli lagunenu ja nõrk, Euroopa riikidel puudus iseseisev kaitsevõimekus ning sõjalises mõttes oli tegemist Ühendriikide protektoraadi all olevate riikidega, sama võis väita ka Jaapani kohta ning India oli nõrk. Demonstreerimaks Ühendriikide väljakutsumatut jõudu purustati Araabia maailmas domineerida üritanud Saddam Husseini režiim Iraagis sõjaliselt. Tundus, et Ühendriikidele oli avatud kiirtee täieliku hegemoonia saavutamiseks maailmas (ajastule oli iseloomulik kuulus liberaaldemokraatlik nn. „ajaloo lõpu“ teooria).

Kuid uue sajandi alguses hakkas üha enam ilmnema, et Ühendriikidel on keeruline oma domineerivat seisundit täiemõõduliseks ja väljakutsumatuks hegemooniaks septseda. Peale 2001. aasta 11. septembri terroriakti pöörasid Ühendriigid oma peamise tähelepanu naftarikka Lähis-Ida regiooni endale sobivaks ümberkujundamisele, kuid see protsess ei kulgenud sugugi nii valutult ja kiiresti, kui ehk poliitika planeerijad Washingtonis olid arvanud – tõeliselt stabiilsete ja ameerikasõbralike režiimide püstitamine regioonis venis. Tänapäevani kestva ja mitte täielikult võidetud sõja käigus hakkas üha enam endast märku andma Ühendriikide domineerivale positsioonile ja seda tagavale maailmakorrale rahvusvahelisest terrorismist potentsiaalselt hoopis olulisem oht – niinimetatud „Hiina tõus“.

„Rahumeelne tõus“

Organski on Hiina (ja ka India) tõusu maailma domineerivateks riikideks juba ammu ennustanud, küsimus on lihtsalt ajavahemikus, mil see juhtub. Kuigi Ühendriikide domineerimine ulatub kaugele 21. sajandisse, peab ta siiski lõpuks esimese positsiooni Hiinale loovutama, kirjutas Organski juba 1958. aastal. Selle võimusiirde kõrval kahvatub Külma sõda ja ideoloogiline vastasseis Varssavi pakti riikidega, rääkimata 21. sajandi Vene imperialismi ohtudest (Tammen 2008:314-315).

Hiina tõus on siiski alanud majanduslikult, Hiina sõjaline võimekus käib kaugel tagapool majanduslikust võimekusest. Nii oli Maailmapanga hinnangul Hiina sisemajanduse koguprodukt aastal 2012 8,227 triljonit dollarit, olles veel aastal 2004 kõigest 1,931 triljonit dollarit¹. Seega on kümne aastaga majanduslikus üldnäitajas toimunud üle neljakordne kasv. Samal ajal on Ühendriikide majandus kasvanud sama kümne aastaga 12,2 triljonilt dollarilt 16,2 triljoni dollari peale ehk „vaid“ umbes 30%². Kuna võimusiirete puhul loevad omavahelised suhted, mitte absoluutarvud, siis tasub ära märkida, et kui aastal 2004 olid Ühendriigid Maailmapanga numbrite järgi Hiinast üle kuue korra rikkamad, siis aastal 2014 oli Ühendriikide „edumaa“ Hiina ees

1 - World Bank World Development Indicators, China

2 - World Bank World Development Indicators, United States of America

kahanenud vaid kahe korrani. Kuid ostujõu põhise sisemajanduse koguprodukti (*gross domestic product by purchasing power parity*) võrdluses on Hiina juba Ühendriikidest möödunud. CIA faktiraamat väidab, et selle indikaatori kohaselt on Ühendriikide majanduse kogumaht (2014. aastal) 17,460 trillionit dollarit, Hiina oma aga napilt selle ületanud 17,630 trilljoni dollarilise ostujõuga³. Rahvusvahelise Rahandusfondi (*International Monetary Fund, IMF*) andmete ja metoodika kohaselt toimus märgiline sündmus 2014. aasta neljandas kvartalis⁴.

Praegune majandus- ja ühiskonnateadlaste küllalt ühine arusaam on, et Hiina majandusmudel sõltub peamiselt ekspordist ja nõrga siseturu tõttu on ta potentsiaalselt haavatav eksporditurude ärakukkumisest. Kuid on mitmeid olulisi märke, mis näitavad, et Hiina majanduse struktuur on juba muutumas. Zhao Suisheng tõstab esile HKP Poliitbüroo otsuse oktoobrist 2008, mille kohaselt pöördui vältimaks Hiina majanduskasvu peatumist Lehman Brothersi panga kokkukukkumisest alguse saanud majandusliku tsunami tõttu pilguga sisse poole ning lõpetati senine jäik rahanduspoliitika, samaaegselt suunati eelarvepoliitika toetama siseriikliku suunitlusega projekte, mis hõlmasid infrastruktuuride rajamist, inimeste elatustaseme tõstmist ning sisenõudluse turgutamist. Mainitud koosoleku otsustele tuginedes andis Hiina Riiginõukogu 9. novembril 2008 välja 586 miljardi dollari suuruse majanduse stimuleerimise paketi (Zhao 2013:40). Võib nentida, et paketid on töötanud ning hoolimata globaalsest majanduskrahhist, mis nõrgestas tunduvalt Lääneriike, on Hiina majanduskasv jätkunud kõrges tempos ka kriisiaastatel. Kuid märgilise tähendusega on justnimelt poliitiline tahe ergutamaks siseriikliku tellimust ehk teisisõnu majanduse seadmine tugevamale ja usaldusväärsemale alusele kui eksporditurud. Selle sammuga suureneb kindlasti märgatavalt Hiina majanduslik iseseisvus ning riik on paremini ettevarustatud positsioonil viimaks tulevikus läbi rahanduspoliitilist ja majanduslikku võimusiiret.

Hiina kiirest majanduskasvust saab oma osa ka sõjavägi. Hiina aastase sõjalise eelarve

3 - CIA The World Factbook, Country Comparison GDP Purchasing Power Parity 2014 est.

4 - Mike Bird „China Just Overtook The US As The World’s Largest Economy“ Business Insider, 8. oktoober 2014

suuruseks hinnatakse 126 miljardit dollarit, mis jääb siiski kõvasti alla Ühendriikide 612 miljardi dollari suurusele sõjalisele eelarvele⁵. Samas on paljud eksperdid kahtleval seisukohal selles, kas Hiina ametlik sõjaline eelarve peegeldab tegelikku investeeringute mahtu. Nii näiteks loeb USA Kaitseluureagentuur (*Defense Intelligence Agency*) Hiina tegelikeks aastapõhisteks kulutusteks militaarsektorile 240 miljardit dollarit⁶.

Nagu teoreetiline osas tõdetud, ütleb võimusiirde teooria, et tegelik ülevõtmise protsess algab alles siis, kui väljakutsuv riik jõuab 80% tasemeni senise dominantse riigi võimsusest. Vaadates eelnevalt väljatoodud kolme arvulist suhet, näeme, et ostujõu põhiselt on Hiina majandus selle rajajooneni jõudnud, kuid dollaripõhises SKP näitajaks ollakse veel umbes poole peal konkurendi võimsusest. Sõjalise eelarve osas aga jäädakse vastavalt erinevatele hinnangutele kõigest 20-40% tasemele konkurendi vastavast võimekusest, seda vähemalt eelarvereval. Mugav oleks jääda ostujõu näitaja juurde ja väita selle pealt üks-üheselt, et võimusiirdeline protsess Ühendriikide ja Hiina vahel on juba nüüd alanud. Kuid tegelikkus näib vajavat hoopis kompleksemat lähenemist, et sellise väiteni jõuda.

Üks oluline küsimus võimusiirde defineerimisel on kahtlemata ka, kas võimusiire peab ilmingimata olema alati globaalne või võib ka rääkida regionaalsest võimusiirdest. Nii näiteks kirjutab Jack S. Levy, et Hiina tõusu ei saa kirjeldada puhtalt ei regionaalses ega ka globaalses kategoorias. Hiina tõusu kirjeldamine lähikümnedite peamise sündmusena on isenesest õige, kuid võimusiirde teooria paneb liiga palju rõhku muutustele globaalses hierarhias ja jätab seega tähelepanuta muutused Aasia regionaalses hierarhias. Nii esitab Hiina tõus väljakutse Ühendriikidele Ida- ja Kagu-Aasias; Hiina majanduskasv murendab Ühendriikide juhtivat positsiooni maailma majanduses; Hiina majandushuvide laienemine põhjustab probleeme mõnede spetsiifiliste Ühendriikide samalaadsete huvidega, mida saab illustreerida näiteks

5 - Global Firepower, China (http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=china)

6 - William Van „As budgets soar, China still fears its military isn't growing fast enough“ Washington Post, 7. märts 2014

hiljutiste arengutega Aafrikas. Kuid lähematel aastakümnetel on väga ebatõenäoline, et Hiina arendab välja sellise võimsuse, mis esitab väljakutse kogu Ameerika Ühendriikide eluliselt tähtsatele huvidele globaalsel skaalal, arvab Jack S. Levy (Levy 2008:32).

Eelnev arusaam kattub paljuski ka Mearsheimeri seisukohtadega, kelle arvates on oluline esmajoones jälgida justnimelt Hiina tõusu tulemeid Ida-Aasia geograafiliselt piiritletud basseinis. Mearsheimeri järgi on Ühendriigidki mitte niivõrd maailma hegemoon, kuivõrd hegemoon ühel kontinendil (Ameerikas), mis teeb ta tänu asjaolule, et keegi ei suuda ohustada tema elutähtsaid huve vahetult piiride lähedal, võimsaimaks riigiks maailmas (pigem siis domineeriv jõud, kui hegemoon). Hiina aga on sama staatuse poole pürgimas Ida-Aasias. Juhul kui keegi teda ei takista, muutub Hiina hegemooniks Ida-Aasias (mitte ülemaailmseks hegemooniks), mis läbi muutuks ta aga maailmaareenil Ühendriikidega võrreldavaks jõuks, kuna mõlemaid riike ei ohustaks miski nende „tagahoovis“ ja seega on neil võimalus rohkem ressursse panutada globaalsetele afääridele. Seega on Mearsheimeri arvates Ühendriikide jaoks oluline takistada justnimelt Hiina tõusu domineerivaks militaarseks jõuks Ida-Aasias, et ära hoida hilisemaid globaalseid implikatsioone. Seega ka Mearsheimeri seisukohast tuleks arutada mitte ainult Hiina võimsuse kasvu üle globaalsel areenil (maailmamajanduses), vaid kriitilise tähtsusega on balansseerida Hiina võimusiire Ida-Aasia regioonis (Mearsheimer 2001).

Tabelist 2 aga näeme erinevaid 20. sajandil toimunud võimusiirdeid kõrvutatuna tänase võimusiirdega Hiina ja Ühendriikide vahel. Näeme siin paari huvitavat tähelepanekut. Esiteks on kõik käsitletud võimusiirded sel sajandil viinud kas „külma“ või „kuuma“ konfliktini ning seda pole alati päästnud ka konfliktile eelnenud kõrge vastastikuna majandusliku sõltuvuse tase.⁷

7 - Huvitav on märkida, et ainukene rahumeelseks loetud võimusiire Ühendriikide ja Inglismaa vahel ei oleks pruukinud seda üldse mitte nii olla, kui mitte kiired ja Ühendriikidele soodsad arengud Teise maailmasõja ajal poleks Ühendriikide liidripositsiooni maailmas niigi kinnistanud. Nimelt oli Ühendriikide sõjaväejuhtkonnal aastal 1930 välja töötatud strateegiline sõjaplaan koondnimetusega „Plaan Punane“ purustamiseks Suurbritannia võim meredel ning võtmaks üle muu hulgas Kanada (David Gerrie „War on the „Red Empire“: How America planned on an attack on Britain in 1930 with bombing raids and chemical weapons“ DailyMail, 21. september 2011; Peter Carlson „Raiding the

Tabel 2. Dominantse riigi ja väljakutsuja vaheline julgeolekudilemma

Dominandi-väljakutsuja diaad	Julgeolekutunne üksteise suhtes	Vastastikkuse majandusliku sõltuvuse tase	Ideoloogiline võistlus	Väljund
Ühendkuningriigid-Saksamaa enne 1914	Tulevast julgeolekusituatsiooni nähti nõrgana, kui korrektuuriaktsiooni (sõda) liiga pikalt edasi lükata	Kõrge	Madal	Sõda
Ühendkuningriigid-Saksamaa enne 1939	Madal, eriti arvestades lennuväe arengut	Madal kuni keskmine	Keskmine kuni kõrge	Sõda
USA-NSVL 1945-1991	Alguses madal, hiljem julgeolekutunne suurenes	Madal	Kõrge ja intensiivne	Külm sõda – tõsised kriisid alguses, nõrgal alusel rahul hiljem
USA-Hiina tänapäeval	Kõrge USA jaoks, problemaatiline Hiina jaoks, kuna viimase tuumarelvastus on potentsiaalselt haavatav USA-poolse esimese löögi puhul	Kõrge	Tänaeni madal või lausa olematu	Tulevik näitab (To <i>determined</i>)

Allikas: (Art 2008:269).

Millega on „rahumeelne tõus“ tagatud?

Erinevatel analüütikutel on erinev arusaam sellest, kas Hiinal on olemas võimekus esitada väljakutset dominantsele riigile, seda kasvõi regionaalses plaanis ja kas ta on ka valmis võtma riske ja neid võimekusi reaalsuses kasutama, saavutamaks võimusiirdelisi eesmärke (regioonis).

Kuigi Hiina majandus on alates 1979. aastast konstantselt kasvanud 10% ringis ning sõjaväe eelarvet on 1990-ndate keskelt alates hakatud suurendama umbes 15% võrra aastas, ei ole siiski sõjaväe areng Pekingi Ülikooli rahvusvaheliste suhete professor Zhu Fengi arvates olnud keskendunud Ühendriikide domineerimisele väljakutse esitamiseks. Pigem on peamiselt vene päritoluga relvasüsteeme kasutatud Taiwani heidutamiseks. Üleüldises plaanis näib strateegia olevat kaitselise iseloomuga, keskendununa Hiina territoriaalse terviklikkuse hoidmisele ning *status quo* tagamisele üle Taiwani väina (Zhu 2008:40).

Icebox“ Washington Post, 30. detsember 2005).

Sama väidab ka Avery Goldstein, kes lisab, et kõigele lisaks tunneb pigem Hiina ise hirmu selle ees, et Ühendriikide tehniliselt üleolevad relvajõud võivad oma paremust ära kasutades sooritada preventiivse rünnaku Hiina positsioonidele (Goldstein 2008:57-59). Samuti ei kujuta täna Hiina suhteliselt väikene interkontinentaalsetele rakettidele paigaldatud tuumarelvade arsenal Goldsteini hinnangul Põhja-Ameerika kontinendile. Hiina ees alles seisavad meeletud tehnilised ja organisatsioonilised väljakutsed, et suurendada oma interkontinentaalsete tuumalõhkepeadega varustatud rakettide hulka ja kvaliteeti. Samuti on Hiina alles arendamas teise põlvkonna strateegilisi tuumaallveelaevu ning tunneb huvi Venemaalt kontinentidevaheliste tuumapommitajate soetamiseks (Goldstein 2008:71).

Kuid see, mida pole täna, on kiiresti tulemas. Kiire majanduskasv ja rahva haridustaseme tõusmine võimaldab sanktsioonide kiuste (teatavasti kehtib aastast 1989 lääneriikide poolt sõjatööstuses kasutada saavate kõrgtehnoloogiliste seadmete ja lahenduste müügi keeld Hiinale) arendada kodumaise päritoluga kõrgemaklassilist tehnoloogiat. Üha laienev kodumaise tehnoloogia kasutamine võib tähendada ka seda, et eelpool toodud dollaripõhiseid numbreid Hiina relvajõudude võimekuse kohta tuleks vaadata kriitiliselt ka sellest aspektist lähtudes, et sama võimekust eviv tehnoloogiline lahendus võib Hiinas valmistatuna olla oluliselt odavam kui Ühendriikide analoog. Seega on Hiina sõjaväe moderniseerumisprotsess lakkamatult käimas ja Hiina sõjajõudude võimekus tormilise kiirusega kasvamas – Hiina Rahvavabastusarmeele on välja arendatud uusima põlvkonna hävituslennuk, moderniseeritud on tanke ja allveelaevu. Ilmnevad ka märgid, et Hiina sõjaline juhtkond planeerib territoriaalse umbkaitse ja Taivani heidutuse poliitika piiridest kaugemale vaadata – seda nii tuumatehnoloogia, ookeanilaevastiku arendamise kui ka asümmeetriliste sõjapidamiskontseptsioonide arendamise abil.

Nii ongi Hiina president Hu Jintao 2006. aastal öelnud: „Me peame ehitama võimsa mereväe, mis vastaks meie sõjaväe ajaloolisele missioonile uuel sajandil“ (Art 2008:287). Geoffrey Till toob välja, et Hiina mereväe juhtide mõtteviisi kuulub valdavalt ikka modernistlikku mõtteviisi, mis nõuab reaalse jõu ülesehitamist, tagamaks riigi

huve. Nii vahendab ta Hiina mereväejuhtide arvamusi, kes tõdevad, et Hiina merekommunikatsioonide potentsiaalne ebaturvalisus on probleem, mis tuleb pikemas plaanis kõrvaldada kas või sellepärast, et ei saa eeldada Ühendriikide (või ka teiste riikide – näiteks Jaapani ja India) heatahtlikku suhtumist igas olukorras. Hiina 2004. aasta riigi kaitsekava põhialustes väidetakse, et „aeg-ajalt tekib võitlusi strateegiliselt tähtsate punktide, strateegiliste ressursside ja strateegilise üleoleku pärast“ ning et seetõttu peab Hiina merevägi looma üksusi, mis suudavad „võtta enda kätte ülemvõimu nii merel kui ka õhus“ - tegemist on selle esmakordse sõnaselge mainimisega ametlikus dokumendis. [Chinese National Defence 2004] Kindralmajor Jiang Shiliang jõudis samale järeldusele: „Nüüdisajal muutub ühendusteede üle täieliku kontrolli saavutamine iga päevaga üha enam rahvuslike huvide realiseerimise lahutamatuks teguriks.“ Seda põhjustab majandusarengu sõltumine „ülemvõimust merekommunikatsioonidel“ (Till 2012:526).

Lähtudes nendest kaalutlustest ongi Hiina jõudsalt asunud arendama oma merevõimekust. Hiina lähtub seejuures väidetavalt „kolme saarteahela“ strateegiast. „Esimene saarteahel“ tähendab kontrolli haaramist meredel Hiina ja saarteahela vahel, mis algab Jaapanist ning ulatudes üle Taivani ja Filipiinide lõpeb Sunda väinas. „Teine saarteahel“ tähendab võimekuse arendamist operatsioonideks alas mis ulatub Sahhalini poolsaarelt kuni Vaikse ookeani edelaosa saarteni. „Kolmas saarteahel“, milleni plaanitakse väidetavalt jõuda umbes 2050. aastaks hõlmab joont, mis läheb alla Aleuutidest kuni Antarktikani ehk kogu Vaikse ookeani lääneosa (Harju-Seppänen 2008:325-326).

Muidugi pariteedi saavutamine Ühendriikidega nõuab Hiinalt lennukikandjate ehitamist, süvaookeanis opereerivate allveelaevade omamist ja suurel hulgal tuumaallveelaevade vettelaskmist – protsess, mis võtab aega kauem kui aastakümme. Art nendib, et juba praegu teevad Ühendriigid plaane kuue lennukikandja ning 60% enda allveelaevastiku suunamiseks Vaiksele ookeanile. Kui Hiina peaks minema oma laevastikuprogrammiga edasi võib uskuda, et Ühendriigid võtavad omakorda kasutusele järgnevaid meetmeid oma merelise üleoleku säilitamiseks (Art 2008:287).

Igal juhul, viitseadmiral Joseph Mulloy tunnistas uusimas raportis (veebruar 2015) Valgele Majale, et Hiina on numbriliselt juba allveelaevade osas Ühendriikidest ette jõudnud ning „kuigi nad kõik ei pruugi olla sama kvaliteediga, kasvab nende allveelaevastik siiski pöörase kiirusega. /.../ Nad on valmistanud siiski ka mõned tõesti head allveelaevad ja võtnud need ka reaalselt kasutusse.“ Mulloy arvas ka, et tõenäoliselt pole tuumaallveelaevad veel tuumaraketidega varustatud, kuid raketidegi valmistamine ja testimine juba käib.⁸ Howard M. Kravtzi hinnangul saab Hiinast juba aastaks 2015 Aasia juhtiv jõud ning ta saavutab arvestatava ülemaailmse autoriteedi aastaks 2050. Kuid kui viimane eesmärk täidetakse majandusliku võimsuse ja oskusliku diplomaatia abil, siis tõenäoliselt jääb puudulikuks ikkagi „kolmas jalg“, millele iga suurriik toetub – nimelt respekteritud ja kompetentne sõjavägi, millel on võimekus opereerida väljaspool riigipiire ning ellu viia poliitilisi initsiatiive rahvusvahelisel areenil (Harju-Seppänen 2008:312).

Tuumarakettide osas on Hiinal praegu võimekus „minimaalse heidutuse“ (*Minimum Deterrence*) jaoks, mis tähendab, et ohustatakse vaid potentsiaalse vastase suurlinnu ja tööstuskeskusi. Kuid praegu käib Hiina tuumarelvastuse alal palavikulisi pingutusi ning hinnatakse, et varsti jõuab riik „piiratud heidutuse“ (*Limited Deterrence*) tasemele, mis tähendab, et esmaste sihtmärkide kõrval omatakse ka võimekust jagada tuumalööke militaarobjektidele, näiteks vastase tuumarelvade väljatulistamisaladele. Harju-Seppänen hindab oma analüüsis, et Hiina võib regionaalsel tasemel juba omada „piiratud heidutuse“ võimekust ehk olla valmis pidama vähemalt taktikalisele tasemele jäävat tuumasõda (Harju-Seppänen 2008:317).

Goldstein kirjutab, et tuumakindlustus (isegi suhteliselt väikese tuumaarsenali juures) võimaldab Hiinal vältida Nõukogude Liidu stiilis meeletu konventsionaalse armee ülesehitamist ning investeerimist tehnoloogiatesse, mis vananevad kiiresti. Selle asemel saab Hiina keskenduda - kartmata ühegi võistleja, kaasaarvatud Ühendriikide, preventiivset rünnakut – tsiviilmajanduse ülesehitamisele, mis omakorda annab armeele

8 - Russia Today, 27. veebruar 2015

ressursse võimaldamaks kaasaegse konventsionaal- ja tuumavõimekuse ülevalhoidmist. Ning tuumakindlustuse olemasolul pole Hiinal vaja karta, et ükski murelik rivaal suudaks midagi tõsist (preventatiivne sõda) ette võtta Hiina armee kaasajastamise tõkestamiseks (Goldstein 2008:66-67).

2004. aastal omas Hiina 402 erinevat tüüpi tuumalõhkepead (Harju-Seppänen 2008:328). Peaaegu kümme aastat hiljem hindab aga USA Kongressile esitatud raport Hiina käsutuses olevate kontinentidevahelistele rakettidele paigutatud tuumalõhkepeade arvu ikka veel kõigest 50-75 peale, millele lisanduvad mõned äsja valminud allveelaevadele paigutatud raketid ning (alla tuhande) taktikalised lõhkepead.⁹ Siinkohal aga tuleks kindlasti mainida, et nimetatud numbrid on pigem arvestuslikud, Hiina käsutuses olevate tuumalõhkepeade täpset arvu, võimekust ja paigutust ei tea ülima salastatuse tõttu keegi väljaspool süsteemi.

Seega võib Hiina, olgugi et täismõõdulises tuumasõjas jääks ta ilmselt kaotajaks, omada võimekust heidutada oma tuumarelvastustega teisi jõude militaarselt sekkumast potentsiaalsesse aktsiooni Korea poolsaarel. Kuigi klassikalise käsitluse järgi peaks tuumatasakaal ehk garanteeritud vastastikkuse hävitamise võimekus (ing. k. lühend MAD) riikidevahelised suhted tasakaalutama ja hoidma ära sõjalise konflikti (näiteks Art 2008:273), siis näiteks Tammen ja kaasautorid ei välista, et kui tuumatasakaalu taga saavutatakse ka konventsionaalse relvastuse tasakaal, tõuseb oht Hiina ja Ühendriikide vaheliseks konfliktiks märgatavalt ning on seega isegi tõenäolisem võimalus, kui Külma sõja aegse Nõukogude Liidu ja Ameerika Ühendriikide vastasseisus (kuna viimasel juhul ei saavutanud esimene iial konventsionaalse relvastuse pariteeti) (Tammen *et al* 2000:92). Nagu nägime eespool, ka Mearsheimer argumenteerib, et riikide vahel, kellel on olemas potentsiaalne MAD võimekus, muutub uuesti olulisemaks konventsionaalse relvastuse võimekus, eriti just väljaspool riigipiire asuvate konfliktide (näiteks jälle - Korea poolsaarel toimuvate protsesside) enesele kasulikuks lahendamiseks. Sellise võimaluse empiiriliseks näiteks võib mõningaste mööndustega lugeda kasvõi 2013.

9 - U.S. Congress. Office of the Secretary of Defense. Annual Report to Congress: Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2013

aastal puhkenud kvaasisõda Ukraina territooriumil Venemaa ja Ühendriikide (või ka laiemalt kogu Läänemaailma) vahel – reaalse sõja tanner tundub olevat limiteeritud (Ukraina territooriumiga). Oht, et üks või teine Ukraina sisepoliitilise konflikti taga olev suurriik võiks tungida konventsionaalse armeega üle teise suurriigi piiride, suure tõenäosusega puudub. Küll aga kasutatakse üksteise peal majanduslikke mõjutusmeetodeid ja intensiivset propagandat nõrgestamaks siseriiklikku konsensust.

Peale kahest Lahesõjast saadud õppetunde on Hiina sõjaväeline juhtkond võtnud suuna liikumaks territoriaalkaitseliselt massiarmee kontseptsioonilt kaasaegsemale tipptehnoloogilistel relvasüsteemidel põhinevale professionaalsele armeele. Oluline järeldus, mida Hiina sõjavägi viimase veerandsajandi sõdadest on teinud, on asümmeetrilise vastuse vajadus agressorile. Paljud Hiina analüütikud usuvad praegu, et kasutades õigesti kogu oma sõjalist võimekust, kasutades ära vaenlase nõrkasid kohtasid ja rakendades preventatiivseid lööke, on võimalik Ühendriikide sõjaväge neutraliseerida või isegi võita (Harju-Seppänen 2008:315). Samuti on hakatud arvestama, pidades silmas Kosovo konflikti arenguid, informatsioonisõjaga kui efektiivse relvaga tehnoloogiliselt ülekaaluka vastase vastu. Hiina tulevane sõjapidamisviis võib olla kiired maismaa- ja õhuoperatsioonid, kombineerituna psühholoogiliste operatsioonidega, tagamaks vastase juhtimiskeskuste, kommunikatsiooniliinide ning moraali rivist välja viimine (Harju-Seppänen 2008:316-317).

Andrew Yang aga teeb kokkuvõtte Hiinas kättesaadavatest avalikest allikatest (raamatutest, žurnalistikast, ja raportitest) Hiina kaasaegse sõjapidamise strateegia kohta:

- esimene strateegiline printsiip on saada initsiatiiv enda kätte kohe konflikti alguses. Õppetund 1991. aasta Lahesõjast, kus Iraak lasi Ühendriikidel oma väekontingent Saudi-Araabias üles ehitada kuni oli saavutatud tagasitõrjumatu ülekaal. Hiinal on võimalik ülekaaluka vastase üle võidukas olla vaid juhul kui Hiina ise läheb rünnakule võimalikult konflikti algfaasis.
- Teine strateegiline printsiip on olukorra kontrolli enda käes hoidmine. See on vajalik mitte ainult taktikalistel kaalutlustel vaid ka selleks, et panna vastane

sõltuvusse Hiina käikudest, mitte vastupidi.

- Kolmas strateegiline printsiip on ennetamine. Hiina ei peaks ootama millal vastane esitab sõjalise ähvarduse vaid peaks ise haarama initsiatiivi ning tagama algusest peale jõudude tasakaalu kohalikul tasandil.
- Neljas strateegiline printsiip on muuta vastase jaoks konflikt liiga kalliks. Osad Hiina analüütikud usuvad, et kui hävitada kohe konflikti alguses suur osa vastase relvajõududest, põhjustades suure psühholoogilise šoki, siis kaotab vastane nähes konflikti jätkumise edasist maksumust huvi jätkata konflikti.
- Viies strateegiline printsiip on piirduda limiteeritud strateegiliste eesmärkidega. Hiina, kui sõjaliselt mahajäänud maa, ei saa arvestada totaalse võiduga ülekaaluka vastase üle. Kuid kui eesmärgid on piiritletud, võib ka nõrgem riik põhjustada olukorra, kus vastase jaoks võib olukorra tagasipööramine osutuda liiga kulukaks ning seetõttu võib vastane leppida uue väljakujunenud situatsiooniga.
- Kuues strateegiline printsiip on hoiduda otsesest vastasseisust sõjaliselt ülekaaluka vastasega. Seda strateegiat on Hiina Rahvavabastusarmee kasutanud ka oma varasemates konfliktides.
- Seitsmes strateegiline printsiip on kontsentreerida sõjalised rünnakud vastase võtmesihtmärkidele nagu juhtimissüsteemid, informatsioonikanalid, relvasüsteemid, logistilised süsteemid ja lingid nende süsteemide vahel (Yang 2008:387-388).

Kuid siiski jääb Harju-Seppänen Hiina sõjaliste võimekuste arengu suhtes tagasihoidlikule seisukohale, väites et Ühendriigid jäävad piirkonna võimsaimaks sõjaliseks tegijaks ka läbi kogu 2020-ndate aastate ning Hiina näib praegu leppivat mõõdukate eesmärkidega. Doktriinide muudatused, uued relvasüsteemid ning sõjalise väljaõppe iseloom näib viitavat, et Hiina peamine eesmärk on senimaani vaid Taivani toomine läbirääkimiste laua taha Pekingile sobivatel tingimustel. Seega Hiina ambitsioonid on vaid regionaalsed, mitte globaalsed. Shambaugh arvab koguni, et veelahe Hiina ja Ühendriikide sõjalise võimekuse vahel suureneb, mitte ei kahane. Sõjalis-tehniline revolutsioon toodab uusi lahendusi kiiremini, kui Rahvavabastusarmee

suudab neid adopteerida. Ning teisalt, isegi kui vaadata Hiina sõjalist arengut tormilisena, on Ühendriikide sõjaline võimsus klass omaette, mida teised proovivad vaid tasakaalustada erineva edukusega (Harju-Seppänen 2008:334).

Võib-olla hinnang eelnenud lõigus jäi Hiina perspektiivide suhtes liiga tagasihoidlikuks, kuid kokkuvõtlikult rääkides saab siiski järeldada, et sõjalises valdkonnas pole võimusiiret veel praegu toimunud. Kuid on selge, et majanduslikult üha võimsamaks muutuv Hiina selles suunas pürgib, et saavutada kunagi ka sõjaline ülekaal regioonis. Vähemalt mõtteline 80% võimsuse piir regionaalsel tasandil ei pruugi üldse kaugel olla. See piir aga võib liikuda absoluutskaalal ülespoole, sedamööda kuidas Ühendriigid suurendavad oma kohalolekut regioonis ja viimase liitlased endid relvastavad.

Kuid oluline tähelepanek antud töö seisukohast on Hiina sõjaväe kontseptsioonides sisalduvad viited potentsiaalsele tegutsemisele Korea poolsaarel. Kui üldiselt on analüütikute seas ühine seisukoht, et Hiina sõjalised ettevalmistused keskenduvad peamiselt Taivani väinale, siis võib kontseptsioonidest välja lugeda ka võimekuse arendamist võtmaks vajadusel kontroll Korea poolsaarel. Kus mujal asuvad „ülekaaluka vastase“ peamised juhtimissüsteemid ja logistiline keskpunkt, kus mujal saab tekitada kahju, mille tagasipööramine võib osutada liiga kulukaks? Sest justnimelt ka Koreas asuvad baasid oleks selleks kohaks, kuhu „ülekaalukas vastane“ hakkaks eskaleeruva konflikti ajal koondama oma vägesid. Kontrolli ja initsiatiivi enda käes hoidmine saab olla võimalik vaid peale vastase ainsa Ida-Aasia kontinendil oleva toetuspunkti hävitamist. Küsimus seisneb millised võiksid olla Hiina limiteeritud eesmärgid vastasseisus „ülekaaluka vastasega“? Kas see võiks olla ka sarnaselt Ukraina ja Krimmi sündmustega olukorra kiire ja šokeeriv pööramine Korea poolsaarel nõnda, et selle tagasipööramine muutuks soovijatele liiga kulukaks?

Samm edasi, pool sammu tagasi

Ajalooliselt on mõne suurriigi äkiline tõus alati ähvardanud kaosega senikehtivas maailmakorras ning „külma“ või „kuuma“ sõjalise vastasseisuga teiste enda positsiooni

kaitsvate suurvõimudega. Nii näiteks on Saksamaa majandusliku ja sotsiaalse võimsuse tõus viinud kaks korda maailmasõjani teda takistada püüdnud suurvõimudega (näiteks Art 2008:272; Goldstein 2008:63-64), Ida-Aasia regioonis viis Jaapani kiire tõus ta lõpuks konfrontatsiooni Ühendriikidega.

Hiina tormilise arengu stsenaariumis sarnaste joonte leidmine 20. sajandi alguse revisionistlike suurvõimudega panebki erinevaid analüütikuid muretsema „Hiina tõusu“ lõppjärgu osas. Hiina võimusiire või pürgimus selles suunas tundub üha rohkematele analüütikutele usutav (ja ka murettekitav). Näiteks hoiatatakse, et Hiina järk-järgulise tõusu globaalsed strateegilised mõjud võivad olla sarnased nagu need oleks olnud Saksamaa võidu puhul I maailmasõjas (Walton 2007:42). Mark R. Brawley küsib, toetudes oma nägemusele Saksamaa tasakaalustamisest 1920-30-ndatel aastatel, kas täna poleks aeg hakata mõtlema Hiina tasakaalustamisele, kuna ebademokraatlik üheparteiüsteem kätkeb endas sarnaseid ohte, hoolimata sellest, et seni pole otseseid märke agressioonist näha (Brawley 2009:97-98).

Pehmendamaks eelpool välja toodud muresid katsub Hiina võimuladvik väita, et seekordne uue supervõimu esilekerkimine erineb eelnevatest võimusiirdelistest olukordadest. Seda kinnitamaks on Hiinas loodud teooria „rahumeelsest tõusust“ (ing. k. *peaceful rise*, hiina k. *heping jueqi*), mille kohaselt üha võimsamaks muutuv Hiina ei esita väljakutset rahvusvahelisele korrale ega selle süsteemi dominantsele riigile. Huvitav nüanss on siinjuures see, et päris ametlik Hiina peab ise sõnastust „tõus“ liiga agressiivseks ning eelistab seega ametlikes väljundites kasutada terminit „rahumeelne areng“ (*heping fazhang*) (Shambaugh 2013:25).

Kinnitamaks rahvusvahelisele üldsusele veelkord Hiina rahumeelset iseloomu on käibele tulnud ka teine kontseptsioon „harmooniline maailm“ (*hexie shijie*), mis põhineb president Hu Jintao kohaselt neljal printsiibil: ÜRO kaudu teostatav multilateralism, kollektiivsete julgeolekumehhanismide arendamine, kõigile kasu toov vastastikkune koostöö ja tsivilisatsioonidevaheline tolerant ja dialoog. David Shambaugh hinnangul on Hiina viimastel aastatel kõvasti kontseptsiooni

populariseerimisse ressursi panustanud, kuid ilma suuremate tulemusteta väljaspool Hiina piire (Shambaugh 2013:27).

Victor D. Cha välja Hiina välisministeeriumi ametnike avalduse aastast 2003, mille kohaselt on „Ühendriikide väekontingendi olemasolu Ida-Aasias põhjustatud ajaloolise protsessi poolt“. Interpretatsioon avaldusest sedastab, et tegemist on märkimisväärse muutusega senises Hiina ametlikus seisukohas antud küsimuses, mida iseloomustas slogan „võõrväed Aasiast välja!“ (Cha 2004:134-135). See on kahtlemata märk, et Hiina juhindub Deng Xiaopingi kuulsast juhtnõörast oma järglastele: “Jälgige arengut kaine pilguga, püsige meie positsioonidel, astuge väljakutsetele vastu külma peaga, varjake meie võimeid ja oodake meie aega, jääge vabaks auahnusest, ärge kunagi haarake juhirolli.” Seega, Hiina võibki eelistada tegutseda võimalikult tagasihoidlikku profiili hoides kuni hetkeni, mil enda ambitsioone varjata on võimatu, juhul kui soovitakse „ajalooliselt õiglase positsiooni“ taastamise suunas edasi liikuda. Sestap võib arvata, et „rahumeelse arengu“ kontseptsioon võib ka olla suureks kattevarjuks Hiina liidrite tegelikule ettevalmistustööle võimalikult ohutu ja rahuliku võimusiirde läbiviimiseks.

Jing Huang selgitab lahti Hiina kõrgema võimuešelononi „rahumeelse tõusu“ poliitika tõlgenduse (ehkki Jing tunnustab, et Hiina ladvikus valitseb temaatikas olulisi arvamuste erinevusi):

- Hiina peab tunnustama ja aktsepteerima realiteeti, et Ameerika Ühendriigid on mänginud ja mängivad ka edaspidi peamist rolli nii rahvusvahelises poliitikas kui ka maailmamajanduses. Seepärast, *stabiilsete suhete hoidmine ja konfrontatsiooni vältimine Ühendriikidega peab olema Hiina välispoliitika nurgakiviks.*
- Kuigi Hiina on alles arengumaa, näeb välismaailm temas tõusvat suurvõimu, mis võib ohustada *status quo*’d. Seepärast, *Hiina peab jätma endast muljet kui vastutustundlikust riigist, kes järgib tunnustatud norme ning põhimõtteid rahvusvahelistes suhetes.*
- Maailma poliitiline olukord soosib rahu ja õitsengut, olemasolev rahvusvaheline süsteem on vajalik *status quo* säilimiseks. Efektiivsem on edendada

Hiina huve süsteemi sees kui väljaspool süsteemi. Seepärast, *Hiina peab integreeruma sellesse süsteemi ja vastu seisma katsetele seda süsteemi alahinnata.*

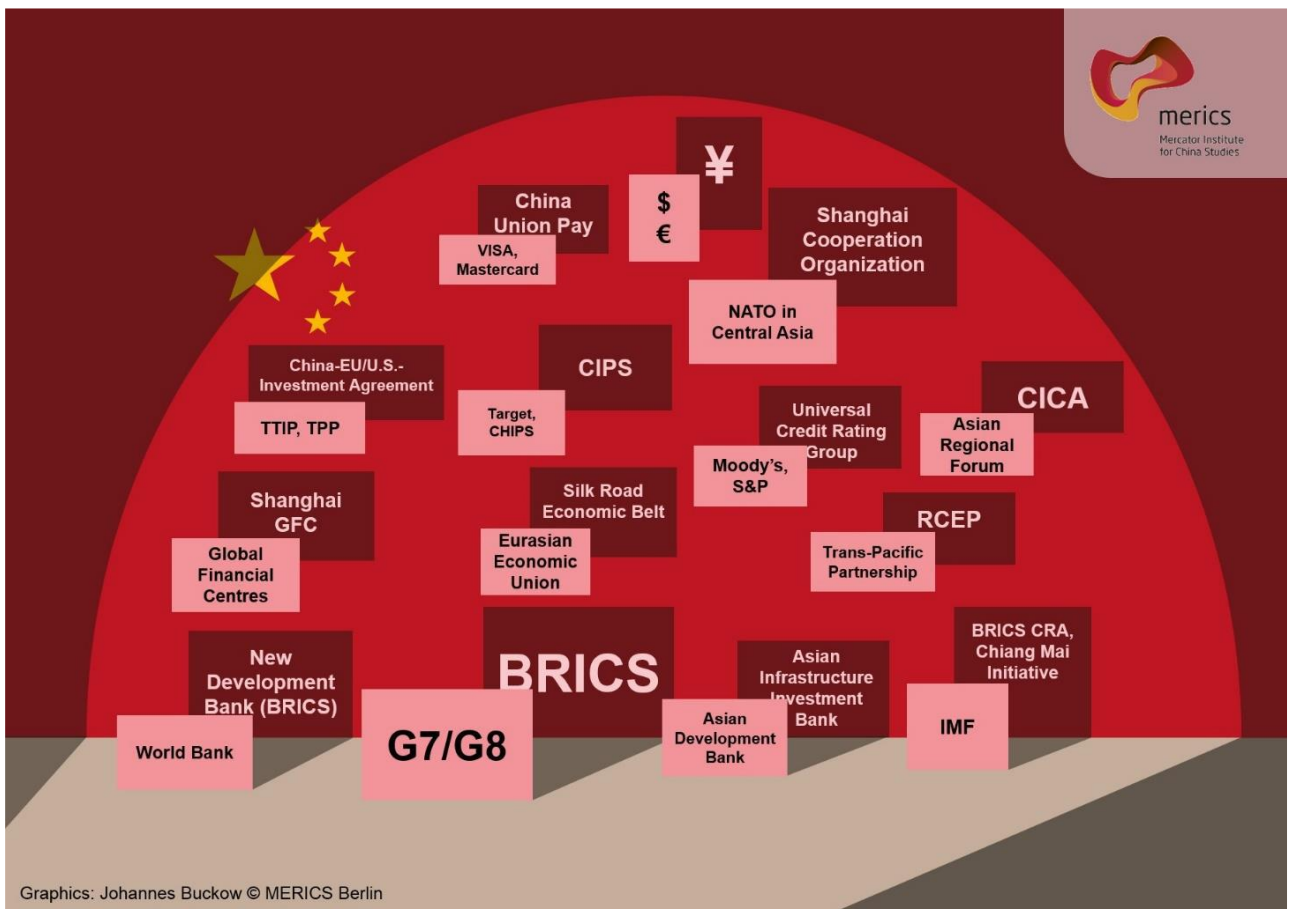
- Ameerika Ühendriikidel on suured ja kasvavad huvid Aasia-Vaikse ookeani ruumis. Seepärast, *head suhted ja vastastikune sõltuvus Aasia riikidega ei aita ainult kaasa Hiina julgeolekule ja arengule vaid annab Hiinale hea lähteasendi suhetes Ühendriikidega.*
- Ameerika Ühendriikide domineerimise kõrval on oma oluline roll ja mõningane mõju rahvusvahelises poliitikas ka teistel suurematel riikidel. Seepärast, *Hiina peab aktiivselt hõlmama peamised suurvõimud koostööraamistikku aitamaks arendada stabiilset raamistikku suurvõimude vaheliseks suhtluseks.*
- Säilitamiseks majanduskasvu ja siseriiklikku poliitilist stabiilsust, ei vaja Hiina ainult rahumeelset rahvusvahelist keskkonda, vaid ka tervet maailmamajandust, eriti Aasia-Vaikse ookeani piirkonnas. Seepärast, Hiina pikaajaline arengustrateegia peab olema konstruktiivne, edendamaks regionaalset õitsengut (Jing 2004:239).

Hoolimata sellest, et tänane Hiina järgib konformistlikku rahvusvahelist *status quo* arvestavat välispoliitikat, ei ole Hiinas unustatud ka Ameerika Ühendriikide poolt tulenevat potentsiaalset ohtu. David Shambaugh kirjutab, et „hegemoonia“ kontseptsioon on jäänud siiski suurvõimused käsitlevasse diskursusesse ning termin „anti-hegemoonia“ (hiina k. *fanba*) on seal *sine qua non*. Kuigi termineid ei kasutata enam nii tihti kui varem, on see siiski jäänud intellektuaalseks sambaks, millega Hiina mõtestab nii Ühendriike kui ka iseennast, väidab Shambaugh. Sealjuures kordab Peking pidevalt, et ta ei otsi iial ise hegemooniat, juhul kui Hiinast peaks saama maailma suurim võim (Shambaugh 2013:29-30).

Mingis mõttes puudubki Hiinal alternatiiv ettevaatlikule tegutsemisele praeguse dominandi loodud raamistikes. Rozman näeb, et Hiina mõju regionaalsele kasvul on ees mitmed pidurid – Ühendriikide laevastik piirab Hiina suveräniteedi kehtestamist Taiwanil, samamoodi põrkutakse Lõuna-Hiina saarte dispuudi puhul taas kokku

Ühendriikidega. Jaapan seisab ees katsetele moodustada regionaalseid grupeeringuid (näiteks ASEAN-i raames), mis annaks Hiinale regioonis eeliseid. Ka sisemaa poole vaadates põrkab Hiina regionaalselt vastu Venemaaga, kes küll on huvitatud koostööst vähendamaks Ühendriikide ja Lääne mõju Aasia riikides, kuid jälgib sama teravalt, et Hiina ei saavutaks vastavates organisatsioonides kontrolli. Rozman tõdeb, et Hiina vajab tõeliselt strateegilist mõtlemist, et arendada organisatsioone mis aitaksid kaasa Hiina tõusule samal ajal ähvardamata naabreid ja tekitama kahtlusi suurvõimudest rivaalide seas. Peale üle veerand sajandi kestnud mõjuvõimu kasvu ei näe Hiina ikka veel kuskil piirkonda, kus ta saaks kujundada regionaalseid institutsioone oma soovide kohaselt (Rozman 2010:220-221).

Kuid ometigi me näeme, et Hiina on viimasel ajal tasahilju üles ehitanud (või aktiivselt loomisel kaasa löönud) päris suure Lääne peamiste rahvusvaheliste institutsioonidega paralleelselt toimiva analoogsete formaatide võrgu. Nii mõnigi selline institutsioon töötab tänasel päeval edukalt ja tihtipeale pakub juba samalaadsetele Lääne institutsioonidele arvestatavat konkurentsi. Sebastian Heilmann, Moritz Rudolf, Mikko Huotari ja Johannes Buckow toovad kõik need paralleelinstitutsioonid välja (Joon. 3) ning tõdevad, et Hiina eesmärk ei ole nende „varistruktuuride“ abil lõhkuda või eemalduda praegustest rahvusvahelistest institutsioonidest vaid luua täiendavad ja võistlevad kanalid kujundamiseks rahvusvahelist korda, mida ei juhi lääneriigid. Hiina soovib nende organisatsioonide abil Hiina autonoomiat Ühendriikide domineeritud institutsioonidest ning laiendada oma rahvusvahelist mõju. (Heilmann *et al.* 2014)

Joonis 3. Valik rahvusvahelisi institutsioone (helepunased kastid) ja Hiina osalusel loodud paralleelinstitutsioone nendele (tumepunased kastid iga helepunase kasti taga) (Heilmann *et al.* 2014).

Dominantsed riigid saavad enamasti kasutada ka oma sõltlasriikide ja/või liitlaste ressursi. See on oluline tegur, mis annab teistsuguse pildi kui klassikaline riik riigi vastu tugevuse võrdlemine. Hiina pariteet Ühendriikidega kahvatub, kui Ühendriikide võimsusele liita juurde ainuüksi Euroopa Liidu võimsus. Seega vajab Hiina endale enne võimsaid liitlasi, et esitada tõsine võimusiirdeline väljakutse tänasele dominandile, kes naudib rahvusvahelise süsteemi tuge. Kui vaadata ka Ida-Aasia regiooni tasemele, siis põrkub siin Hiina vastu kasvõi ainuüksi majanduslik-sõjaliselt võrreldaval tasemel olevale Jaapanile. John Ikenberry sedastabki, et Hiina-Ameerika võimusiirde olulisimaks määrajaks on Lääne rahvusvaheline süsteem (*The Western international order*) tervikuna. Kui klassikaline kujutluspilt võimusiirdest manab esile kujutelma oma võimekuse piirid ületanud vanast hegemonist, kes proovib takistada energiliselt uut korda loovat tõusvat suurvõimu, siis Hiina seisab vastamisi mitte ainult Ühendriikidega

vaid Lääne maailmakorraga, mis hõlmab globaliseeruvast maailmas ühtepõimunud Lääne-Euroopa, Jaapani ja teised demokraatlikud riigid. Veel enam, see süsteem on ka organiseerunud ümber väärtuste, mis kujutavad endast peaaegu universaalset ahvatlust. Seetõttu usub Ikenberry, et ükskõik kui tugev Hiina ei oleks suuteline Ühendriikide positsiooni kukutama sõjalisel teel ega kehtestama oma maailmakorda (Ikenberry 2008:113-114). Olukorra teeb Hiina jaoks hullemaks ka see, et isegi rõhuv enamus regioonide riike soovivad end tasakaalustada võimsa naabri vastu. Mitte ainult Indoneesia, Singapur, Filipiinid ja Vietnam, vaid isegi Malaisia soovivad tasakaalu Hiina mõju vastu, väidab Rozman. Hiina kiire kasv ainult süvendab nende riikide püüdlust säilitada regioonide võimutasakaal. Rozman arvab, et Hiina strateegiline mõtlemine ei ole tegelikult vastust leidnud nendele küsimustele, mis limiteerivad tema edasist tõusu (Rozman 2010:208).

Võttes arvesse Ühendriikide laiendatud võimsuse tuleks Hiina võimusiiret veel teadmata aja edasi lükata. Kuid võimusiire teooria ütleb, et rahulolematu väljakutsuja koondab enda ümber ka teisi dominandi poolt loodud maailmakorraga rahulolematuid riike, kellele tundub ahvatlevam väljakutsuja pakutavad alternatiiv kui eksisteerib rahvusvaheline kord. Seega, et võimusiire saaks tõsiselt toimuma ei lähe vaja mitte seda, et väljakutsuja kasvaks tugevamaks praktiliselt kõikidest teistest maailma riikidest vaid et ta meelitaks enda selja taha võimalikult palju teisi rahulolematuid riike.

Siinkohal tuleks Ida-Aasia potentsiaalse võimusiire puhul küsida, kas materiaalsete ressursside ja sõjalise võimekusega Ühendriikidega pariteedi lähedale jõudval Hiinal on olemas oma visioon, idee, ideoloogia – ehk niinimetatud „pehme jõud“ (*soft power*) – mis paeluks Ida-Aasia riike ja mõjutaks eelkõige nende ühiskondi Hiinat Ühendriikidele eelistama juhul kui nad tulevase konfrontatsiooni eel sellise fakti ette pandaks.

Marco Bunte ja Dirk Nabers nendivad, et täna jääb Hiinal – hoolimata kasvavast materiaalsest võimekusest ja suurenenud aktiivsusest kujundada regionaalseid teemasid ja suhteid – puudu visioonidest ja ideedest, mis kütkestaks teisi regioonide riike. Seega ei

vasta Hiina võimekus sel baasil ootustele juhtimaks multilateraalseid institutsioonilisi protsesse (Bünthe & Nabers 2013:124). Jin Canrong toob välja asjaolu, et Hiina „kõva jõud“ ja „pehme jõud“ on esindatud täiesti ebalproportsionaalselt – sellal kui Hiinal on tohutu materiaalne võimekus, puudub tal sisuliselt diskursiivne võimekus defineerida ise rahvusvahelisi väärtusi. Seetõttu ei ole Jini hinnangul imekspandav, et Hiina on hakanud tõsiselt võtma oma „pehme jõu“ ülesehitamist ning on kaasanud selle olulise osana oma arengustrateegiasse ja välispoliitikasse. Võib eeldada, et Hiina jätkab oma kodanike elukvaliteedi parandamist, oma imidži parandamist välismaal, pöörab senisest suuremat tähelepanu valitsemisviisidele, põhiväärtustele, parandab diplomaatilisi suhteid ja selle kõige kaudu suurendab pehme jõu abil oma üldist võimu ja mõju (Jin 2013:65).

Korea ajaloolane Bae Kichan aga ei näe võimatuna stsenaariumi, kus revolutsioonilise nihkena lasevad Ameerika Ühendriigid käest oma senise hegemoonilise positsiooni, kaotades peamiselt just pehme jõu osas, hoolimata võimsa kõva jõu säilumisest. Hiina aga võib innovaatseliselt 21. sajandi väljakutsetele vastates saavutada isegi suurema pehme jõu kui Ühendriigid (Kichan 2007:402). Ka Rein Müllerson usub, et Hiina pehme jõud esitab Ühendriikide omale õige pea väljakutse, kui selline protsess juba regioonis toimumas ei ole. Müllerson väidab ka, et avatum ja demokraatlikum Hiina ei pruugi tingimata olla vastutulelikum Lääne suhtes, eriti nendes „vaidlustamatutes“ küsimustes (näiteks, et Taiwan, Xinjiang ja Tiibet on Hiina lahutamatud osas); demokraatlikum Hiina võib end veelgi otsustavamalt kehtestada. Ka tähendab tugevam Hiina, et nõndanimetatud „Pekingi konsensusel“ saab mitmel pool üle maailma olema suurem kaal kui „Washingtoni konsensusel“ (mis rahandus- ja majanduskriiside tõttu ongi juba juhtumas) ning üha raskemaks läheb väita, et maailma liberaaldemokraatlik tulevik on paratamatu ettemääratus, arvab Müllerson. Lõpetuseks väidab Müllerson, et sellises nägemises ei ole midagi sünget – maailma riigid ei hakka Hiina kombel enda valitsemiseks poliitbüroosid moodustama, pigem tähendab see Lääne universaliseerimispüüdluste lõppu ja poliitiliselt (ja majanduslikult) mitmekesise maailma jätkumist (Müllerson 2010:80). Sellise loogika väljatoomine on oluline, kuna Hiina domineerimine Korea poolsaarel ei tähenda automaatselt survet Korea poliitilise

keskkonna muutmiseks Hiina sarnaseks (rääkimata Korea RDV tänase poliitilise süsteemi laotumisest üle poolsaare) vaid Koreal säilib võimalus ise valida omale sobivat sisepoliitilist ühiskonnakorraldust, samal ajal tuginedes välispoliitikas Pekingi joonele. Selle aspekti tajumine Korea ühiskonnas võib olla kriitilise tähtsusega kallutamaks elanikkonna sümpaatiid Hiina poole.

Kokkuvõtvalt tundub, et võimusiirdelised protsessid regioonis on juba alanud. Võimusiire on eriti tugevalt märgata majanduslikes ja kaubanduslikes suhetes piirkonna riikidega.¹⁰ Tõelise võimusiirde alustala – sõjavägi – on aga Hiinal veel võrreldes oma konkurendiga nõrk ja Hiina ei ole täna tõenäoliselt võimeline soovi (ja/või vajaduse) korral Ühendriikidele väljakutset esitama. Kuid signaalid näitavad, et Hiina on kiiresti arendamas oma militaarseid võimekusi ja võib lähitulevikus olla võimekas ja edukas sõjalise konflikti korral Ühendriikidega väljaspool oma riigipiiregi. Kui see aeg saabub, siis saab rääkida tõelise võimusiirde algusest. See aeg aga võib olla lähedal, isegi ühe generatsiooni (20-30 aastat) kaugusel, muidugi juhul kui ei toimu ootamatuid arenguid mis pidurdaksid Hiina sisemist ülesehitusprotsessi.

Võimusiire toimub aga esmalt Ida-Aasia regioonis, globaalne võimusiire jääb tõenäoliselt tunduvalt kaugemasse tulevikku. Võimusiire võib aga toimuda nii otsese konfrontatsiooni teel, kuid suurem tõenäosus tundub olema, et võimusiire võib toimuda institutsionaalses raamistikus, viimata militaarsetele vastuseisudele. Sealjuhuul tuleb aga igal juhul arvestada, et institutsioonides peavad kaasnema sellega suured muutused ja võib-olla isegi uute institutsioonide loomine paljudes valdkondades, eriti puudutab see institutsioone, mis on otseselt seotud Aasiaga. Võimusiire, nii vägivaldne kui ka

10 - Aastal 2013 oli Hiina osa riikide kaubanduses alljärgnev: **Singapur**: eksport 11,8%, import 11,7%; **Indoneesia**: eksport 12,4%, import 16%; **Malaisia**: eksport 13,5%, import 16,4%; **Tai**: eksport 11,4%, import 15%; **Filipiinid**: eksport 12,2%, import 13,1%; **Vietnam**: eksport 11,2%, import 25,5%; **Birma**: eksport 26,9%, import 39,9% (Allikas: U.S.-China Economic and Security Review Commission raport „China’s Economic Ties with ASEAN: A Country-by-Country Analysis“ March 2015 (U.S.-China Economic and Security Review Commission „China’s Economic Ties with Asean: A Country-by-Country Analysis“ March 2015) Hiina on kõikides eelpool mainitud riikides kui mitte suurim kaubanduspartner, siis vähemalt esimese kolme hulgas. Austraalia impordist 25% pärineb (suurimalt kaubanduspartnerilt) Hiinast ning sinna läheb 13% Austraalia toodangust (Anne Holmes „Australia’s Economic Relationship with China“, Austraalia parlamendi veebiraamatukogu: http://www.aph.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Library/pubs/BriefingBook44p/China).

institutsionaalne, puudutab aga iga juhul Korea poolsaart, mille poliitilise staatuse suhtes on Hiinal aga väga suured huvid. Erinevate võimusiirde variantide puhul võivad lihtsalt oluliselt erineda meetodid, mille abil Hiina võib lahendada poliitilise vastasseisu Ühendriikidega Korea pinnal. Teisisõnu, nagu tõdeb Tammen, et võimusiire võib kaasa tuua nii sõja kui ka rahu, kuid kindlasti muudab ta riikidevahelist hierarhilist struktuuri (Tammen 2000:18). Ehk toob kaasa muutuse, nagu sai tõdetud juba teoreetilist mudelit üles seades ning mille võimalikke väljendusi Korea poolsaarel üritab töö analüüsida edaspidi.

Sõjaliselt võimekaks saanud Hiina võib hakata nõudma Ühendriikide positsioonide loovutamist ja osutama aktiivset vastuseisu sõjaliste eelpostide olemasolule Korea poolsaarel. Nõudmisi esitades võidakse hakata viitama Hiina sõjajõudude uuel tasemel tehnoloogilisele võimekusele ning kui kokkuleppele piirkonna osas ei jõuta (piirkonda ei „neutraliseerita“) võib Hiina asuda rääkima ka „militaarses keeles“. Samal ajal üritab Hiina kasutada oma majanduslikku kaarti, üritades leida mõistvat suhtumist teiste Ida-Aasia riikide poolt, eelkõige muidugi Lõuna-Korealt endalt (kui mitte valitsuselt endalt, siis miks mitte tugevatelt opositsioonigruppidele ühiskonnas?). Visandatud stsenaarium tundub ehk liiga uskumatu, kuid kui me analüüsime enne käsitletud Mearsheimeri teoreetilist arutluskäiku konventsiaalsete sõdade võimalikkusest limiteeritud eesmärkide saavutamiseks tuumariikide vahel ja paneme need kokku sündmustega Ukrainas alates sügisest 2013, siis vahest polegi selline stsenaarium ilmvõimatu. Kuid kindlasti tuleb siin teha kaks märkust lähtudes eelnevalt vahendatud materjalist – nähtavasti pole Hiina sellisteks jõulisteks käikudeks valmis täna, pigem homme ning isegi selle valmisoleku tekkimisel eelistab riik kahtlemata kasutada võimalusel enne kõiki muid variante saavutada samad eesmärgid ilma sõjalist jõudu realselt kasutamata.

Mearsheimer hoiatab, et Hiina võib korrata Ühendriikide 19. sajandi strateegiat saavutada hegemoonia oma regioonis, et seeläbi olla tugevas positsioonis domineerimaks maailmas. Mearsheimer hoiatab, et Hiina võib aja jooksul üles ehitada nii tugevad sõjajõud, et keegi ei suudaks enam talle Ida-Aasia regioonis väljakutset esitada. Seejärel esitab Hiina oma versiooni kurikuulsast Monroe doktriinist, mis on

peamiselt adresseeritud Ühendriikidele, samamoodi nagu Ühendriigid tegid omal ajal ameerika-välistele jõududele selgeks, et nad ei salli sekkumist lääne poolkera poliitikasse. Mearsheimer leiab aga, et Hiina oht on suurim, mis Ühendriikidele senimaani üldse esitatud on, kuna kui Hiinast saaks hiiglaslik Hong Kong, ületaks Hiina potentsiaalne jõud Ühendriikide oma neli korda. See omakorda võimaldaks Hiinal saada otsustav sõjaline ülekaal Ühendriikide ees Ida-Aasia piirkonnas. Kui see juhtub, siis ei ole kuidagi võimalik näha varianti, kuidas Ühendriigid suudaks Hiinal takistada saamaks võrdseks võistlejaks. Veelgi enam, muretseb Mearsheimer, Hiina võib sellise stsenaariumi teostumise puhul olla ka kõige võimsam superjõud globaalses võistluses kahe riigi vahel (Mearsheimer 2001:401).¹¹

Kuid täna näeme me pigem vastuolulisi märke, näeme Hiina suurt ettevaatlikust tegutsemises ning võimusiirdelise olukorra intepreeterimisel. Täna varjatakse kindlasti otseseid vihjeid tahtmisest tänasele dominantsele jõule väljakutset esitada ning eelistatakse pigem võimaluse piires kohaneda praeguste rahvusvaheliste institutsioonidega. See aga tähendab Ühendriikide juhtrolliga (ka Aasias) leppimist veel määramatuks ajaks.

Mõned kokkuvõtvad momendid:

- Võimusiirde peamine teater on suuresti Ida-Aasia regioonis. Kuigi näiteks arenguid Aafrikas võiks käsitleda samamoodi võimusiirdelises kontekstis, on globaalsest võimusiirdest siiski ehk vara rääkida.
- Kuigi mõned analüütikud näevad Hiina kavatsusi liikuda sisuliselt mingis

11 - Õigusteadlane Carl Schmitt kirjeldas 1930-ndatel tabavalt kuidas Ühendriigid, kes olid Monroe doktriiniga garanteerinud oma võimubaasi, hakkasid edendama ideed „vabast maailmakaubandusest“ ja „vabast maailmaturust“. Uut ideoloogilist raamistikku kasutati anglo-saksi kapitali domineerimise saavutamiseks maailmas, kus transformeeriti Monroe doktriini alusel loodud spetsiifilise spaatilise ruumi kontseptsioon rahvasteüleseks maailmaideoloogiaks. Kui see pörkas tol ajal muuhulgas Hiinas kokku Jaapani huvidega kuulutada Ida-Aasia regioonis välja Jaapani oma „Monroe doktriin“, tekkis konflikt, mille käigus Ühendriigid katsusid väita, et Monroe doktriin on kohaldatav vaid Ameerika oludesse ning kohaldamatu muudes geopoliitilistes tingimustes ning see on Ühendriikide eriprivileeg (Schmitt 2011:48-49). Samamoodi on raske uskuda (liikudes edasi Mearsheimeri loogika järgi), et tuleviku-Hiina, kes saavutaks täieliku hegemoonia oma regioonis ei katsuks sellele järgnevalt laiendada väljapoole, luues sealjuures oma analoogseid ideoloogilisi kontseptsioone, mis õigustaks turgude avamist hiina kapitalile, ning garanteeriks Hiina mõju ja kapitali leviku ja eelispositsiooni kogu maailmas.

vormis Ida-Aasia „Monroe doktriini“ poole, pehmendab Hiina vastavaid kartusi rääkides oma poliitikast „mitte iial hegemooniliselt domineerida“ ning rõhutab juhendumist „rahumeelse kooseksisteerimise“ poliitikast. Kindlasti hoidub Hiina praegusel ajal Ühendriikidega avalikku konfrontatsiooni sattumast, märk mis indikeerib pigem seda, et võimusiire pole täna veel alanud.

- Samal ajal kasvab Hiina sõjaline võimekus kiiresti, eesmärk on saavutada lähikümnenditel sõjaline üleolek Vaikse ookeani lääneosas ja olla valmis regioonis läbi viima riigipiiri üleseid sõjalisi operatsioone. See on kindlasti märk võimusiirdelisest protsessist. Kui Hiina sellise võimekuse saavutab, võib rääkida Ida-Aasias toimunud võimusiirdest.
- Hiina suhtub ettevaatlikult praeguse rahvusvahelise dominandi loodud institutsioonidesse, liitudes nendega valikuliselt ja ilmutades ettevaatlikku protesti Ühendriikide domineerimise osas nendes institutsioonides. Samal ajal on hakatud panustama paralleelsete institutsioonide rajamisse, milledest enamik hõlmab peamiselt Aasia regiooni. Paralleelinstitutsioonide loomine on selgeks märgiks võimusiirdelistest protsessidest.
- Hiina katsub luua Ida-Aasia riikide jaoks „pehme jõu“ kuvandit, püüdes naabreid enda suhtes sõbralikult või vähemalt neutraalselt meelestada. Inklusiivse kuvandi loomise õnnestumine aitab oluliselt kaasa võimusiirde õnnestumisse, kuna edukas võimusiire nõuab lõpuks enamiku rahvusvahelises süsteemis asuvate riikide tunnustust uuele dominandile.

Ameerika Ühendriikide pöördumine Aasiasse

Miks siis ei tööta Hiina ponnistused näidata enda mõju kasvu maailmas täielikult rahumeelsetena? Üheks peamiseks põhjuseks on kahtlemata Ühendriikide tahtmatus leppida lavale tuleva konkurendiga – olgu ta rahumeelne või sõjakas -, sest nagu üks Pekingi analüütik on tõdenud: „suur küsimus Hiina-Ameerika majandus- ja kaubandussuhetes ei paikne mitte ümber kaubandusdefitsiidi, remnibi kursi ja tekstiilitööstuse problemaatika vaid pigem iseloomustavad neid mõnedest Ühendriikide kindlatest ringkondadest tulevad märkused nagu „kasv on liiga kiire“, „momentum on

liiga tugev“, „tulevik etteennustamatu“. Need ringkonnad ei rahuldu enne kui nad ei ole mõelnud, kuidas pidurdada ja kontrollida Hiinat. Seetõttu on vajalik majandusdispuutide „depolitisatsioon“ ning Ameerika poliitikakujundajate poolne uus mentaliteet ja strateegiline visioon, mis aksepteerib Hiina rahumeelset tõusu.“ (Deng 2008:11-12).

Ka Zhao Suisheng vahendab Pekingi vaatlejate tähelepanekuid, et Hiina probleemne suhtlus Obama administratsiooniga kinnitab struktuuralseid pingeid riikidevahelises suhtluses ning et Ühendriikide kaasamispoliitika Hiina suhtes on tegelikult pigem kattevarjuks Washingtoni tõelisele agendale, milleks on ära hoida Hiina tõus võrdseks suurvõimuks. Kuigi paljud ameeriklased näitavad probleemide puhul näpuga Hiina mitteliberaalse poliitilise süsteemi peale, kahtlevad paljud hiinlased siiski, kas konflikt mitte ei jää püsima või ei muutu teravamaks, kui Hiina muutuks demokraatlikuks. Ühendriigid lihtsalt ei taha näha Hiinat – demokraatlik või mitte – rikkama ja tugevamana. Zhao vahendab siinkohal ühe sõjaväehvitseri tõdemust, mille kohaselt toimub kahe suurvõimu vahel rivaliteet ja võistlus, kes tõuseb ja kes langeb maailma suhtelisel skaalal. Seni kuni Hiina tõuseb, võib ta olla isegi kapitalistlikum kui Ühendriigid ise, kuid viimane on ikkagi pühendunud esimest piirama. Zhao toob esile ka Hiina juhtide mure, nagu sepietakas Läänes vandenõu aeglustada Hiina majandustõusu blokeerides Hiina katseid maailma erinevatest nurkadest maavarasid otsida ning hankida välismaalt varasid. Samas on Hiina majanduskasv kaasa toonud enneolematu nõudluse nende ressursside järele. Seetõttu ongi Hu Jintao endine nõunik Zheng Bijian asetanud ressursinappuse esikohale nimekirjas ohtudest Hiina tõusu jätkule (Zhao 2013:44).

Nende seisukohtade järgi lähtuvad Ühendriigid Hiina poliitika kohandamisel pigem realismist kui liberaalsetest lähtekohtadest, mille kohaselt depolitisatsioon kahepoolse kaubanduse arendamine toob *win-win* stiilis kasu kõikidele osapooltele. Mearsheimer väidab otse, et kuigi sõna *realpolitik* on Ühendriikides pigem mittesoositud ja Ühendriikide välispoliitika on rüütatud liberalismi retoorikaga ning võrstsitatud moralismi ja optimismiga, siis suletud uste taga räägivad julgeolekupoliitika kujundajad

ometi võimu keeles ning Ühendriigid tegutsevad rahvusvahelises süsteemis vastavalt realistlikule loogikale. Põhimõtteliselt valitseb Ühendriikide välispoliitikas märgatav lõhe avaliku retoorika ja tegeliku tegevuse vahel (Mearsheimer 2001:25).

Rääkides Hiinast on Mearsheimer kindel, et Ühendriigid, kes on terve 20. sajandi vältel kindlalt pühendunud eesmärgile olla ainus (regionaalne) hegemoon, tegutsevad sarnase loogika alusel nagu varemgi ja piiravad Hiina kasvu senikaua, kuni on kindel, et viimane ei saavuta Aasias ülemvõimu (Mearsheimer 2006:162). Kuigi võib ka arvata, et Ühendriigid on jätnud Hiina tõusu varem tähelepanuta, kohandab Mearsheimer Richard Ned Lebowi teooriat enda omaga ja toob välja võimaluse, et teinekord on dominantse koha eest võistlevatel suurvõimudel kasulikum rünnata väikejõudusid ja neid, kellest jõud üle käib (*targets of opportunities*), et hiljem sellelt baasilt olla paremas positsioonis hirmutamaks või ära ostmaks võistlejat. Nii näeb Lebow selles valguses ka Ühendriikide invansiooni Iraagis – tugevad tõendid viitavat sellele, et Bushi administratsioon soovis „lukustada“ (*locking in*) Ameerika hegemoonia enne oodatavat tuleviku väljakutset Hiina poolt (Mearsheimer 2011:222-223).

Lähtudes pessimistlikust realistlikust loogikast hoiatab Mearsheimer samas ka, et kuna eksisteerib võimalus, et Hiina välispoliitilised ambitsioonid muutuvad ambitsioonikamaks, tuleb Ühendriikidel jätkata riskantset poliitikat hoidmaks praegust jõuülekaalu Hiina ees. Alternatiiv – Hiina edasise kasvu jätkamise lubamine ning lootmine ainult tasakaalustavale koalitsioonile - võib kaasa tuua soovimatuid tagajärgi (Mearsheimer 2011:135-136). Mearsheimer täpsustab veel seejuures, et on ilmselge, et suurvõimud proovivad balansseerida teiste riikide sõjaliste formeeringute vastu, kuna sealt lähtub otsene oht riikide ellujäämise vastu. Kuid suurvõimud peavad alati pöörama ka tähelepanu sellele, kui palju võimupotentsiaali teisel riigil on, kuna rikas ja rahvarohke riik on võimeline ehitama võimsad sõjajõud (Mearsheimer 2001:45).

Tammen kirjutab, et Ühendriigid peavad mõistma, et muutus maailmapoliitikas on pidev ja on enamasti kantud majanduslikust arengust või allakäigust. Sestap peavad dominantsed jõud lähtuma kahest strateegiast – esiteks, heidutada võistlejaid, panemaks neid loobuma püüdlusest pürgida rahvusvahelise korralduse tippu; teiseks, katsuda levitada rahulolu maailmakorraldusega nii laialt kui võimalik. Võimusiirdeid ei ole sagedased nähtused, kuid kui Ühendriikide majandus kasvab kesketlābi kiirusega 3% aastas ja suurema rahvaarvuga riikide nagu Hiina ja India majandused 9% keskmise kasvukiirusega, siis ühel päeval on viimased positsioonis esitamaks väljakutse liidrirolli kohale rahvusvahelises elus. Samas, ei ole väljakutse esitamine paratamatu ja automaatne – väljakutse esitaja peab pühendumise liidrirollile ja õigutama oma tahet muutusteks kehtivas süsteemis. Seega peaks dominantne jõud esiteks katsuma arvestada võimaliku väljakutsuja poliitiliste eelistustega, vähendamaks konflikti ohtu võimaliku võimupariteedi tekkimise korral (Tammen 2008:320). Tammen annab (koos kaasautoritega) Ühendriikide poliitikakujundajatele ette kolm strateegiat, kuidas käituda tõusva Hiinaga. Esimene võimalus on edendada (institutsionaalset) keskkonda, kus mõlema poole liidrid ei soovigi võidelda/võistelda. See tähendab teisisõnu manageerida võimusiirde toimumist nii, et mõlemad osapooled jääksid protsessi käigus rahuldatuteks. Teine strateegia tähendab keskendumist territoriaalsete nõuetega manipuleerimisele. Autorid eristavad selle strateegia esimesest, kuna isegi rahuldatud riikidel võib olla üksteise suhtes teravaid territoriaalseid dispuute. Kolmas strateegia keskendub totaalse ülevõimu saavutamisele Hiinast ehk sellele, kuidas Hiina jõu kasv kaetakse suureneva Ühendriikide jõu kasvuga. Selle strateegia põhiülesanne on garanteerida see, et Ühendriikide alliansside süsteem kompenseeriks Hiina tõusu nii kaua kui võimalik. Autorid näevad siiski viimases strateegias võimusiirde edasilükkamist kaugemasse tulevikku, kuid selle strateegiaga on siiski võimalik saavutada võimusiirde intensiivsuse nüristamine (Tammen *et al* 2000:157-158).

Kui Hiina ametlik retoorika katsub pehmendada oma teisi suurriike ärevaks tegevat võimsuse kasvu maailmaareenil „rahumeelse arengu“ loosungiga, siis Ühendriikide vastus potentsiaalsele võimusiirdele on koondunud peamiselt märksõna „pöördumine

Aasiasse“ (*pivot to Asia*) või ka hiljem sõna „rebalansseerimine“ (*rebalancing*) taha. Ühendriikide „pöördumisest Aasiasse“ hakati rääkima peale tolleaegse Ühendriikide välissekretäri Hillary Clintoni märgilist artiklit 11. oktoobrist 2011, kus kuulutati välja „Ameerika Vaikse Ookeani Sajand“. Clinton kinnitas kõnes, et „tuleviku poliitika otsustatakse Aasias“ ja „Ühendriigid seisavad toimuvate muutuste keskel“. „Ajajal, mil sõjategevus Iraagis vaibub ja Ameerika on alustanud vägede väljatoomist Afganistanist, seisavad Ühendriigid pöördepunktis. Rohkem kui kümne viimase aasta jooksul oleme kulutanud suuri ressursse nendes kahes kohas. Järgmised 10 aastat peame me olema targad ja süstemaatilised selle osas, kuhu me investeerime oma aega ja energiat, tagamaks et me paneme ennast parimasse positsiooni jätkata oma juhtrolliga [maailmas], kindlustada oma huvisid ja edendada oma väärtusi.“¹² Kahtlemata tõstab Pekingis tähelepanu otsene viide kõne algul Ühendriikide poolt algatatud sõdadele Lähis-Idas ja nende sidumine tekstis järgnevate aastate tegevusega Ida-Aasias. Clinton rõhutab eriliselt (vähemalt Pekingi arvates Hiina-vastaste) Aasia julgeolekualliansside tähtsust uues poliitikas ning räägib sõjalise kohaloleku laiendamisest, pannes paika strateegilised võtmetegevused: „Meie strateegiaks peab olema orienteeruda ja kohanduda kiirete ja dramaatiliste nihetega mis toimuvad kõikjal Aasias. Arvestades toimuvaid muutusi peame me töötama kuues põhiliinis: tugevdama kahepoolseid julgeolekualliansse; süvendama oma suhteid tõusvate jõududega, kaasaarvatud Hiinaga; olema kaasatud regionaalsetesse multilateraalsetesse institutsioonidesse; laiendada kaubandust ja investeringuid; üles ehitama laiapõhjalise sõjalise kohaloleku; ja arendama demokraatiat ja inimõigusi.“¹³ Võimusiirde seisukohalt on oluline tähele panna, et Ühendriigid katsuvad küll ühelt poolt kaasata Hiinat enda loodud institutsionaalsesse raamistikku („süvendada suhteid“, „arendama demokraatiat“), teisalt aga valmistatakse potentsiaalseks konfrontatsiooniks („julgeolekualliansid“, „sõjaline kohalolek“).

Antud märgilisele artiklile järgnes kõigest kuu aega hiljem president Obama kinnitus, et

12 - Hillary Clinton „America’s Pacific Century“, Foreign Policy Magazine, 11. oktoober 2011

13 - *ibid.*

Aasia-Vaikse ookeani regioon on Ühendriikide jaoks peamine prioriteet. „Oleme praegu lõpetamas tänaseid sõdasid ja ma olen suunanud oma rahvusliku julgeoleku eest vastutava meeskonna tegema meie kohaloleku ja missiooni Aasia-Vaikse ookeani regioonis peaprioriteediks“, kinnitas Obama ja rõhutas, et „Ühendriikide tulevased kaitseeelarve kärped ei tule mingil juhul Aasia-Vaikse ookeani regiooni arvelt.“ Kinnitamaks Ühendriikide tõsidust jääda sõjalist regiooni ja oma kohalolekut pigem suurendada, tegi Obama samas teatavaks Ühendriikide plaani paigutada Austraaliasse täiendavalt 2500 merejalaväelast.¹⁴

Washington on Ida-Aasia arengutel muidugi silma peal hoidnud enne Hillary Clintoni tähenduslikku artiklit. Juba 12. jaanuaril 1988 avaldati 13 juhtiva strateegi poolt (sh. Kissinger ja Brzezinski) raport „Selektiivne heidutus“ (*“Selective Deterrence”*). Raport nägi ette, et aastaks 2010 saab olema suurimaks muutuseks globaalses keskkonnas Jaapani ja Hiina esilekerkimine sõjaliste jõududena. Raport soovitas Ühendriikidel võtta koostööd Jaapaniga kui Ühendriikide kaitsepoliitika nurgakivi. Sama raport ennustas Hiina kerkimist maailma teiseks (või kolmandaks) majanduseks aastaks 2010 ning nägi ette ka riigi sõjalise jõu samaväärset kasvu (Kichan 2007:388).

Mearsheimer vahendab teise olulise dokumendi, mis kinnitab, et Ühendriikide tegevus on suunatud võrdsete võistlejate esilekerkimise ärahoidmiseks. See juba Külma sõja aegne eesmärk on saanud taaskinnitust 1992. aastal avalikkusesse lekkinud Pentagoni dokumendist, kus öeldakse: „Meie esmane eesmärk on ärahoida uue võistleja esilekerkimine /.../ kes võiks esitada sarnast ohtu korrale nagu seda esitas endine Nõukogude Liit. /.../ Meie strateegia peab nüüd keskenduma igasuguse uue potentsiaalse globaalse võistleja mahasurumisele.“ (Mearsheimer 2001:386).

Ühendriigid pole oma julgeolekut Ida-Aasias unarusse jätnud ka enne „pöördumine Aasiasse“ programmi avalikustamist. Kahe suurema märgilise tähendusega sündmusena võiks välja tuua ürituse Põhja-Korea tuuma- ja raketiprogrammi peatamist laiemalt ning

14 - „Barack Obama says Asia-Pacific is „top US priority““ BBC, 17. november 2011

sellega seotult plaanid arendada välja regionaalne raketikilp (*Theater Missile Defence*) Põhja-Koreast tuleneva potentsiaalse tuumarünnaku kaitseks ja teiseks kahepoolsete julgeolekupaktide uuendamine, peamiselt Ühendriikide-Jaapani alliansipakti uuendamine aastal 2005 (*U.S.-Japan Alliance: Transformation and Realignment for the Future*) ning alliansi uuendamine Lõuna-Koreaga aastal 2009 (*Joint vision for the Alliance of the Republic of Korea and the United States of America*).

Ühendriikide arendatav globaalne raketikilp on täna avalikult vaid Põhja-Koreast, Iraanist ja muudest „paariariikidest“ tuleneva ohu vastu, kuid tegelikkuses võib see olla osaks suuremas plaanis saavutada otsustav tuumaülekaal kõikidest teistest, justnimelt suurriikidest, võistlejatest. Yong Deng vahendabki, et Hiinas justnimelt nii Ida-Aasiasse kavandatavasse raketikilpi suhtutaksegi – Ühendriigid kasutavad „Korea ohtu“ ära viimaks ellu oma tegelikku strateegilist plaani – uuendada traditsioonilisi alliansse ja ehitada raketikilp (Hiina vastu). Lühemas perspektiivis on Ühendriikide tegevus Korea poolsaarel sihitud Pyöngyangi vastu, kuid pikemas plaanis on sihikul Hiina (Deng 2008:213). Ka Mearsheimer näeb raketikilpi ühe osana üleskerivast võidurelvastumisest Hiina ja Ühendriikide vahel. Nimelt Hiina on selgeks teinud, et igasugused Jaapani ja Ühendriikide katsed ehitada raketikilpe sunnivad Hiina katsetele oma tuumaarsenali suurendada, et nullida kilbi efekt (Mearsheimer 2001:376).

Hiina tõusu vastu regioonis valmistub ka Ühendriikide merevägi, mille ümber on admiral Geoffrey Tilli väitel käimas debatt nn. „modernistide“ ja „postmodernistide“ vahel. Kui viimased soovivad mereväe rolli näha pigem „äärmuslaste, mässajate, piraatide, kurjategijate ja seaduslikke valitsejaid destabiliseerida püüdvate sõjaväestatud jõudude“ vastases tegevuses, siis esimesed näevad Ühendriikide mereväe rolli valmistuda tulevaseks vastasseisuks Hiina merejõududega („samaväärne võistleja“). Ühendriikide mereväe strateegilises plaanis öeldakse: „hoolimata praegusest keskendumisest ülemaailmsele terrorismivastasele sõjale seisavad Ühendriigid ikka veel silmitsi traditsiooniliste ohtudega, mida esindavad jõulise konventsionaalse võimekusega [ja mõnel juhul ka tuumavõimekusega] piirkondlikud suurvõimud.“ Ning ka: „Merevägi peab omama asjakohast võimekust ning ta peab teistele riikidele

edastama, et tal on ka tahe neid rakendada, et aidata ühendvael tulevast võistlejat tõrjuda, heidutada, takistada ja võita.“ (Till 2012:520). Till kirjutab ka, et Ühendriikide mereväes on palju neid, kes muretsevad, et tänase mereväe võimekus Hiina mereväe vastu („riskikindlustus“) ei ole piisav ja väidavad, et pühendumine postmodernsetele probleemidele võib tulevikumaailmas väheneda ja tuleb vastata jõuliste ohtudele (Till 2012:549).

Tundub, et Ühendriikidel on olemas tahe ja ka võimekus vastata Hiina sõjalise jõu kerkimisele regioonis oma sõjalise võimsuse koondamisega regiooni ning vajadusel on riigil olemas võimekus suurendada oma sõjaliste kulutuste osakaalu föderaalelarves, milliste meetodite abil on võimalik veel mõnda aega regiooni „rebalansseerida“.

Ameerika Ühendriikide strateegia Ida-Aasias

Mearsheimeri järgi on dominantsetel suurvõimul põhimõtteliselt võtta kaks strateegiat, kuidas ohjata esilekerkivat rivaali ilma ise otseselt sõtta astumata. Esimene strateegia on balanseerimine ehk ohjata konkurenti lihtsalt omaenda võimsuse kasvatamisega, hirmutamaks agressorit. Kuid kui see strateegia ebaõnnestub, tuleb balanseerival riigil siiski asuda võitlusesse konkurendiga (Mearsheimer 2001:156). Seega, enne balanseerimise taktikale minekut peaks dominant ette kaaluma, kas see pole mitte vaid vastasseisu edasi lükkamine ajaks, mil konkurent on üks-ühele võrdluses veelgi tugevamaks saanud ja on oht, et liitlaste ülejooksmisel kukub strateegia täielikult läbi.

Teiseks ja peamiseks alternatiivseks strateegiaks on aga „kaartide edasilükkamine“ (*buck-passing*). „Kaartide edasilükkamise“ puhul katsub end ohustatuna tundev suurvõim konkurendi ohjamise koorma veeretada mõne teise riigi kaela, jäädes ise kõrvalseisja rolli. Tavaliselt on selleks riigiks, kellele kaardid edasi lükatakse, mõni teine end sama konkurendi poolt ohustatuna tundev riik (Mearsheimer 2001:157-159). Mearsheimeri nägemuse kohaselt kasutati ohtralt „kaartide edasilükkamise“ strateegiat II maailmasõjas, eriti selle esimesel poolel. Ühe võimaliku variandina võiks käsitleda Lõuna-Koread ja Jaapanit Ühendriikide seisukohalt „kaardid vastuvõtnud“ riikidena,

kui Mearsheimeri nägemust veidi kohandada. Just need riigid oleks praeguses olukorras eesrinnas potentsiaalse konfrontatsiooni korral. Sõjalise vastasseisu esimese ja kõige raskema hoobi saaks kahtlemata Lõuna-Korea, mitte Ühendriigid. (Lõuna-Korea peetav) võidukas sõda Põhja-Korea vastu aga võimaldaks samas oluliselt kärpida Ühendriikide peavastase positsioone regioonis.

Mearsheimer arvab, et Ühendriikide lootused Hiinat positiivselt hõlmata on lootusetud. Hiina ei ole tegelikult *status quo* võim vaid hoopis agressiivselt meelestatud riik, kes on pühendunud regionaalse hegemoonia saavutamisele, väidab ta. Kuid Ühendriikide huvides peaks olema seda iga hinna eest takistada. Hiina on täna veel kaugel punktist, kus tal on piisavalt latentset jõudu alustamaks spurti regionaalse hegemoonia saavutamiseks, seega pole Ühendriikidel hilja oma kurss üle revideerida ja teha kõik aeglustamaks Hiina tõusu. Mearsheimer arvab ka, et struktuuraalsed muutused rahvusvahelises süsteemis sunnivad niikuinii Ühendriike lähitulevikus loobuma positiivse hõlvamise poliitikast. President Bushi administratsioon ongi juba esimesi samme selles suunas astunud, väidab Mearsheimer, kelle arvates oleks Ühendriikide jaoks oleks suur viga pöörata selg realistlikele põhimõtetele, mis on riiki hästi teeninud sünnist alates (Mearsheimer 2001:402). Kas „Aiasse pöördumise“ poliitika on Ühendriikide jaoks selge suunavõtt nende realistlike printsiipide juurde mida Mearsheimer soovib, seda on veel vara öelda. Igal juhul on „pöördumine Aiasse“ täna looritatud liberaalse sõnumiga. Kuid tundub, et Ühendriigid on vähemalt valmis positiivse hõlvamise poliitika vajadusel välja vahetama Hiina mõjuvõimu kasvu piiramise poliitika vastu.

Kui Mearsheimer kutsub üles Hiina tõusu peatama, enne kui hilja, siis Art vaidleb vastu, argumenteerides, et Hiina tõusu ei ole võimalik (vähemalt mõistlikul moel) takistada. Kõige tõhusam viis Hiina kasv peatada oleks blokeerida kõikide hiina kaupade eksport Ühendriikidesse, kirjutab Art ja laidab selle mõtte kohe ka ise maha, nentides, et majandussõda Hiinaga kurnaks samamoodi ka Ühendriike. Nii näiteks tõuseksid ilmselt koheselt maailmaturul intressimäärad Ühendriikidegi jaoks, mis viiks riigi finantskriisi. Teiseks, majandussõda Hiinaga, eriti kui see ei ole provotseeritud Hiina enda käitumise

poolt, annab Ühendriikidele maailmas tõsise poliitilise tagasilöögi. Selline käitumine markeeriks selgelt Ühendriikide unilateralismi ning teised riigid ei pruugiks Ühendriike toetada. Ida-Aasias võiks see viia lausa kogu alliansside süsteemi kokkukukkumiseni. Probleem Ühendriikide jaoks on see, et erinevalt endisest Nõukogude Liidust ei ähvarda Hiina maailma oma „raudse rusika“ poliitikaga, missioonitaagaga ega ning ohusta kedagi sõjaliselt. Kolmandaks, majanduslik blokaad Hiina vastu ei töötaks, kui sellega ei liituks enamik teisi maailma riike. Hiina turg on tänaseks päevaks lihtsalt nii ahvatlev, et kui Ühendriigid kõrvale astuksid, leiduks koheselt teisi riike, kes asemele astudes meeeldi täidaks ise Ühendriikidest järele jäänud augu. Lõpetuseks oleks mitteprovotseeritud majandussõja alustamine Hiinaga isetäituv prohvetering – Art vahendab siinkohal Joseph Nye sõnu: „parim viis teha Hiinast vaenlane on kohelda teda vaenlasena“. Ainult sõjaliselt agressiivne, raske käega ja unilateralistlike püüdlustega Hiina välispoliitika oleks see, mis looks vajalikud eeltingimused ohjeldamispoliitika edukaks läbiviimiseks Hiina suhtes. Hiina juhid on aga piisavalt targad, et sellisest poliitikast hoiduda ning Ühendriigid laseksid lihtsalt öeldes endale jalga, kui nad püüaksid omapäi hakata Hiina tõusu ohjeldama, arvab Art (Art 2008:263-266).

Robert Sutter vahendab, et eelmise Ühendriikide presidendi Bushi administratsioonis võis kohata kolme mõttemalli Hiina suunal. Ühe mõttemalli järgi on Hiina tõus disainitud Hiina juhtkonna poolt saavutamaks domineerimine Aasias ning muuta Ühendriikide roll seal tähtsusetuks. Teise koolkonna järgi on Hiina fookuseerunud oma positsiooni parandamisele Aasias, hoidmaks üleval regiooni stabiilsust, edendamaks Hiina majanduskasvu, rahustamaks naabreid ja hoidmaks sellega ära Hiina-vastased koalitsioonid ning isoleerida Taivan. Selle koolkonna esindajad ei arva, et Hiina oleks spetsiaalselt pühendunud Ühendriikide nõrgestamisele ja isoleerimisele, kuid siiski näevad nad Hiina diplomaatia mõjusid nullsumma mängu perspektiivilt ning käsitlevad neid mõjusid negatiivsetena Ühendriikide jaoks. Kolmas koolkond aga, kes Sutteri arvates domineerib Ühendriikide poliitikas, arvab, et Ühendriigid saavad kasu otsesest koostööst Hiinaga ning julgustavad Hiinat kasutama oma mõjuvõimu tõusu „vastutustundlikult“, kooskõlas Ühendriikide huvidega nii Aasias kui ka maailmas tervikuna. Koolkonna nimekaim esindaja on Ühendriikide erikaubandusvolinik ja

asesekretär Robert Zoellick, kes kutsub üles senisest tihedamale koostööle Ühendriikide ja Hiina vahel. See koolkond paneb eelmisest kahest vähem rõhku võistlusele Hiinaga säilitamiseks Ühendriikide liidriroll ja huvide kaitse Aasias ka siis, kui Hiina võimsamaks kasvab (Sutter 2010:95-96). Viimatimainitud koolkonna vaateid esindab ka Joseph S. Nye jr., kes ütleb, et ameeriklased peaksid regiooni küll kohale jääma, kuid olema teisalt ka rahulikud, omama lähedasi suhteid kõigi regiooni riikidega ning mitte üritama piirata Hiinat ega teda liialt kartma, kuna koostöö kõigi regiooni riikidega, kaasaarvatud Hiinaga, töötab tegelikult kõikide osapoolte huvides. Teemade ring aga, mida koostöös Hiinaga saaks lahendada on väga lai – finantsstabiilsus, kliimamuutused, pandeemiad, terrorism jne., lisab Nye (Nye 2013:36-37).

Tammen leiab, et nii Ühendriikide kui ka Hiina liidritel on ees väljakutse elada üle kasvuraskused ajal, mil Hiina kasv toodab (siseriiklikult) kõrgendatud natsionalismi ja emotsioonide ülekeemist. See tähendab, et tuleb hoiduda olukorrast kus Hiina muutub rahulolematuks, kuid see ei tähenda ka allaheitlikku rahutegemist. Pigem on see strateegia, mis tunnistab vastastikkuste, siduvate ja enda huvidest lähtuvate suhete ehitamise tähtsust. (Tammen 2006:575). Aeg on käes aga praegu, kuna Ühendriikide üleolek erodeerub ajaga. Aken Hiinaga tugevama positsioonilt dialoogi alustada on avatud nüüd, leiab Tammen. Nii kuidas Ühendriigid on probleemide küüsis Lähis-Idas ning Hiina demonstreerib oma võimekust tehnoloogilise ekspertiisi alal, võib praegune Ühendriikide liidrirolli tajumine Hiinas asenduda natsionalistlike tunnetega. Võimalus leida pikaajalisi lahendusi Hiina ja Ühendriikide pariteedi üleelamiseks võib sulguda varsti, hoiatab Tammen (Tammen 2006:577).

Eelpool väljatoodud seisukohad tähendavad kõik ühel või teisel moel leppimist Hiina tõusuga maailma võimsaimaks riigiks. Peamine rõhk on vaid sellel, kuidas kanaliseerida Hiina tõus (Ühendriikide loodud) juba eksisteerivatesse rahvusvaheliste suhete reeglitesse ja raamidesse vältimaks suurt konfrontatsiooni Aasias.

Kas see protsess on täna juba vältimatu ja käimas? Igal juhul Jin leiab, et ajal, mil rahvusvaheline struktuur Lääne ja mitte-Lääne riikide vahel on muutumas, nii et kaob

senine „unipolaarne moment“ ning Lääs tervikuna kaotab oma mõjuvõimu. Ühendriigid kaotavad selles muutuses järsult oma mõjuvõimu, seda suurelt tänu oma välispoliitilistele eksimustele ning siseriiklikele majanduslikele probleemidele. Jin viitab ka uurimustele, et viimane suur finantskriis (2008) polnud tavaline majanduslik tsükliline nähe vaid see on seotud suurelt nendesamade struktuurasete muutustega seni Ühendriikide poolt juhitud maailmamajanduses. Kuigi Ühendriigid jätkavad maailma majanduses juhtrolli veel lähitulevikus, on tema majanduslik ülemvõim siiski struktuuralselt nõrgenenud. Ühendriigid omavad täna veel ajaloos seninägematut tehnoloogilist ja sõjalist ülekaalu, kirjutab Jin, kuid siiski näitab president Barack Obama administratsioon üles juba teatud määral arvestamist muutuvate oludega. Näiteks 2010. aasta rahvusliku julgeoleku strateegia rõhutab mitte ainult sõjalise võimekuse tähtsust vaid seab prioriteetideks diplomaatia, arengu ja rahvusvahelised mehhanismid, mis peavad ära hoidma konflikte ja hoidma rahu. Jin arvab, et distantseerudes president Bushi unilateraalsest strateegiast ja preemptiivsetest rünnakutest näitab praegune Valge Maja administratsioon võimet kohaneda muutuva välispoliitilise keskkonnaga (Jin 2013:58-59).

Kuid see ei tähenda, et Hiina poolelt jäetakse arvestamata võimalik Ühendriikide välispoliitika *hardcore*-realistlik suunitlus ning hoolimata oma ametlikest tervitavatest vastustest Ühendriikide kaasamispoliitikale, valmistatakse ka süngemateks stsenaariumiteks. Rozman kirjutab, et Hiina, kes ei taha loobuda oma „vanadest sõpradest“ nagu Pakistan, Myanmar ja Põhja-Korea, on kahtlustav ka Ühendriikide taotluste osas nendes riikides. Ükskõik kui hoolikalt ka Ühendriikide diplomaadid ei põhjendaks Washingtoni limiteeritud taotlusi Põhja-Koreas, usuvad Hiina võimukandjad siiski, et tegemist on Ühendriikide hegemoonia testimisega ning Ühendriigid seisavad kindlasti vastu igale katsele Koread ühendada, säilitamaks oma vägesid poolsaarel, mille abil säiluks ka ülemvõim regioonis, mille abil saab kontrollida Hiina tõusu (Rozman 2010:124). Ka Mearsheimer nendib, et kui Ühendriigid tõsiselt usuksid, et Ida-Aasia regioon on „määratud rahule“ (*primed for peace*), siis ei säilitaks Ühendriigid Ida-Aasias sadat tuhandet sõdurit – need saadetakse koju ja demobiliseeritaks, et säästa maksumaksja raha. See, et nad siiski kohal on, märgib vajadust rahustada potentsiaalselt

volatiilset regiooni, märgib Mearsheimer (Mearsheimer 2001:377).

Goldstein kinnitab, et unipolaarsus on võtmemõisteks mõistmaks Ühendriikide ja Hiina suhteid. Kuigi täna on erinevus Ühendriikide ja Hiina võimekuste vahel veel suur ja viimasel tuleb veel pikk maa käia võrdsele tasemele jõudmiseks, on siiski Hiina edusammud võrreldes oma minevikuga olnud muljetavaldavad. Ühendriigid arvestavad täna, et just Hiina on peamine kandidaat tõusmaks ühel päeval võrdseks võistlejaks ning seega hoitakse ta arengutel teravalt silma peal. Ühendriikide reaktsioone pealtnäha väikestele muutustele üldises jõutasakaalus saabki seletada Ühendriikide huviga hoida oma unipolaarset momenti, kirjutab Goldstein. Unipolaarsuse tajumisega saab selgitada ka Hiina liidrite keskendumist ohtudele, mida võib põhjustada Ühendriikide pühendumus säilitada oma positsiooni rahvusvahelise korralduse tipus. Hiina liidrid seisavad silmitsi raskete piirangutega nende võimes sellele ohule vastata. See aga paneb Hiina peamiseks pikaajaliseks eesmärgiks oma sõjaväe moderniseerimise. Samas lähemas perspektiivi võib aga Hiina armee võimekuse kiire kasvatamine osutada äärmiselt raskeks. Sellise võistluse koorem ei ole erakordselt raske ainult mitte tänu Ühendriikide tänasele edumaale vaid ka tänu sellele, et äärmiselt tähelepanelik ja rikas vastane võib vastusena suurendada järsult oma sõjalisi investeeringuid. Veelgi enam – Ühendriigid võivad julgustada oma Aasia liitlasi vastama kiirele Hiina relvajõudude ülesehitamisele, kes on juba täna mures julgeolekudilemma loogika järgi (Goldstein 2008:60-61).

Tammen ja kaasautorid kirjutavad, et kui Ühendriikidel endal jääb jõudu väheseks Hiina võimusiirde ohjeldamiseks (või siis pigem rahumeelse võimusiirde garanteerimiseks), peavad Ühendriigid kasutama laiendatud alliansside süsteemi. Allianssi tuleks kaasata nii Euroopa Liit, Venemaa kui ka India, sellega samaaegselt tuleks Ühendriikidel arendada majanduskoostöö formaatide nagu NAFTA, WTO ja APEC poliitilist dimensiooni, kirjutavad võimusiirde teoreetikud (Tammen *et. al* 2000:175-176). Veel aastal 2006 kirjutab Tammen, et Ühendriikidel on vaja ehitada tugev allianss Jaapani, India ja Euroopa Liiduga, et säilitada esimese domineeriv positsioon võistlejate ees veel järgnevas poolsajandiks. Aasia väljakutse ei pruugi olla ärahoitav, kirjutab Tammen,

kuid seda saab edasi lükata ja paremini ohjata tugeva lääneriikide alliansi abil, kes suudaks ahvatleda endaga liituma ka Venemaa ning hoiaks Jaapani ja India oma kütkes (Tammen 2006:570).

Aastal 2015 tundub aga, et Ühendriikide võimalused kogu maailma oma peamise konkurendi vastu kaasata ei tundu enam nii realistlikud – alliansi võimalus Venemaaga on arvestades konfrontatsiooni Ukrainas (vähemalt hetkel) tõenäoliselt laualt väljas. Pigem me näeme täna Venemaa tugevat lähenemist Hiinale. Venemaa president Vladimir Putin kinnitas, et Hiina ja Venemaa suhted on täna kõikide aegade kõige paremad ja mõlemad osapooled näevad ohtralt võimalusi koostöö edasiseks laiendamiseks. Putin ütles ka, et näeb Hiinat usaldusväärse sõbrana ning koostöö edasine laiendamine Hiinaga on Venemaa diplomaatia esmane prioriteet.¹⁵ Oktoobris 2014 Hiina peaminister Li Keqiangi visiidil Moskvasse kinnitas Putin, et Hiina näol on tegemist „loomuliku liitlasega“.¹⁶ Venemaa, kes senimaani oli hoidunud Hiinale müümast oma tiptaseme relvi võib lõpuks ometi aidata viimasel keerata jõudude balansi Taivani väinas enda kasuks, müües oma tiptasemel õhutorjekerakette S-400, uusimaid Su-35 hävitajaid, uusima allveelaevatüübi Amur 1650 ning tuumajõul töötavate satelliitide komponente.¹⁷

Kui paljud analüütikud Läänes võivad näha Hiina ja Venemaa tihenevat koostööd ajutise nähtena, siis näiteks Rozman nii ei arva. Loetledes muude põhjuste seas nii Hiina kui ka Venemaa ühist vastuseisu Lääne imperialistlikule Külma sõja aegsele mentaliteedile, mida mõlema riigi poliitikakujundajad näevad Lääne toetuses „värvilistele revolutsioonidele“ Ukrainas ja Hong Kongis, tõdeb Rozman kokkuvõtlikult, et Hiina ja Venemaa koostöö ei ole juhus vaid märgib pigem uut Külma sõja järgset geopoliitilist reaalsust. Vähemalt niikaua kui mõlemas riigis on võimal praegune poliitiline eliit, on katsed ajada lõhet Hiina ja Venemaa vahele mõttetud. Ei ole

15 - Mu Xuequan „Interview: Russia sees expansion of ties with China undoubted diplomatic priority: Putin“ Xinhuanet, 19. mai 2014

16 - „Moscow and Beijing „natural allies“ Putin tells China“ Yahoo News, 14. oktoober 2014

17 - Henry Meyer & Evgenia Pismennaya „Putin deals China winning hand a sanctions power rival“ Bloomberg News, 13. oktoober 2014

juhus, et Ühendriigid ebaõnnestusid saamaks Hiina toetust Venemaa ekspansiooni vastu Ukrainas, kirjutab Rozman ning tõdeb, et saagu küsimuseks Põhja-Korea, Iraan või mõni muu väljakutse Läänele, peab viimane valmistuma veelgi tihedamaks koostööks kahe riigi vahel.¹⁸

C. Dale Walton kirjutab, et Ameerika liidrid peavad aru saama, et peamine erinevus Külma sõja ja Hiina ohjeldamise vahel on alliansi hülgamise võimalus viimasel puhul. Nii ei hüljanud allianssi ega liitunud Nõukogude Liidu sfääriga ükski NATO liige, isegi idee sellest tundus kergelt absurdne. Kuid multipolaarne diplomaatiline situatsioon Ida-Aasias võib olla täiesti erinev ja ei ole raske ette kujutada, et mõned riigid on valmis end siduma pigem Pekingiga, kui viimane suudab pakkuda piisavalt ahvatlusi (Walton 2007:45). Eelnevalt sai käsitletud Venemaa väljajäämist potentsiaalsest Hiina-vastasest koalitsioonist, siis Waltoni tõdemus on oluline ka Lõuna-Koread silmas pidades. Oleks tõesti keeruline olnud ette kujutada, et Lõuna-Korea oleks astunud kommunistlikku leeri Külma sõja ajal. Kuid ei ole sugugi ettekujuteldamatu, et tänane Lõuna-Korea distantseerib end alliansist, mida ta tunneb olevat disainitud Hiina ohjeldamiseks.

David C. Kang täheldabki, et kuigi Ühendriikide suhted Jaapaniga on kasvanud aina lähedasemateks, on enamik teisi bilateraalseid suhteid regioonis aga alles arenemas või siis hoopis lausa taandarenemas. Samal ajal aga on üles kerkinud regionaalsed multilateraalsed koostööorganisatsioonid, mis küll vaevalt on veel positsioonis asendamaks Ühendriikide rolli, pakuvad nad siiski alternatiivseid võimalusi koostööks. Arvestades Hiina tõusu ja kasvavalt aktiivset diplomaatiat, on Ühendriigid Kangi arvates üha enam positsioonis, kus ta pigem reageerib sündmustele Ida-Aasias, kui et ise initsieerib neid (Kang 2010:44).

G. Fred Bergsten, Charles Freeman, Nicholas R. Lardy, Derek J. Mitchell ja Peter G. Peterson kirjutavad oma ühistöös, et praegu jätkavad praktiliselt kõik Ida-Aasia riigid

18 - Gilbert Rozman „Asia for the Asians: Why Russian-China friendship is here to stay“ Foreign Affairs, 29. oktoober 2014

Ühendriikide alliansisüsteemi ja sõjalise kohaloleku toetamist regionaalse julgeoleku stabiliseeriva tegurina. Samas, see, kuidas Ühendriigid käsitsevad oma julgeolekualaseid suhteid seoses Hiina tõusuga saab olema oluline mõjutamaks Washingtoni võimekust tegeleda samal rindel tulevikus. Täna toetuvad liitlased Ida-Aasias – Jaapan, Lõuna-Korea, Austraalia, Tai ja Filipiinid – oma julgeolekus Ühendriikidele, kuid nende majanduslik julgeolek saab üha kasvavalt seotud olema Hiinaga, nendivad autorid. Selline olukord saab aga üha enam komplitseerima alliansi partnerlust seoses teemadega, mis puudutavad Hiinat. Ühendriigid peavad tunnistama fakti, et tegeledes regionaalsete julgeolekuteemadega (vähemalt nagu energia, epideemiad, keskkonnakaitse), tuleb nendesse kaasata ka Hiina. Ühendriigid peavad ka aktsepteerima Hiina tahet moodustada foorumeid ja ilmutada initsiatiivi ning olla valmis panustama ka sellistesse algatustesse, kus Peking mängib kesksel rolli (Bergsten *et al* 2008:227).

Mõned asjaosalised märkavad Ühendriikide tahtmatust leppida igasuguse regionaalse aktiivsusega mis jätab Ühendriike kõrvalseisja rolli. Nii kirjutab endine Jaapani suursaadik Ühendriikides Ichiro Fujisaki, et kui näiteks Malaysia toonane peaminister Mahathir tuli välja ideega Ida-Aasia Majandusnõukogu (*East Asia Economic Caucus*) loomiseks, siis sai see väga tugeva negatiivse vastukaja osaliseks Ühendriikide poolt, kes ütles otsesõnu, et üritus üritab Ühendriike kõrvale jätta. Kuid kui Jaapan tuli 1990-ndate lõpu välja ASEAN+3 ideega, kus ASEAN-i, Jaapani, Hiina ja Lõuna-Korea valitsusjuhid arutlesid ühise lõunasöögi raames, ei järgnenud tugevat reaktsiooni, kuna üritust nähti pigem informaalsetena ja mitte-institutsionaalsena, lihtsalt jutuajamisena. Kuid jällegi 2009. aastal, kui Jaapanis sai võimule Demokraatlik Partei, käis peaminister Hatoyama välja idee Ida-Aasia Ühendusest (*East Asian Community*). Fujisaki sõnul oli sellele järgnevalt jälle märgata murelikkust – mõned isikud (Ühendriikides) arvasid, et see oli järjekordne üritus Vaikse ookeani idaserv mängust välja jätta (Fujisaki 2013:19-20).

Täna me näeme sarnast Ühendriikide muret Hiina algatusel loodava ambitsioonika niinimetatud „Siiditee projekti“ raames loodava Aasia Infrastruktuuri Arendamise Panga

(*Asian Infrastructure Investment Bank*, lühendina AIIB) suhtes, kelles nähakse konkurenti Ühendriikide domineeritud rahastusinstituutidele. Hoolimata Washingtoni selgest hoiatusest oma liitlastele mitte ühineda „läbipaistmatu“ organisatsiooniga, on praktiliselt kõik Ühendriikide tähtsamad liitlased täna andnud sisse avalduse algatusega liituda – alates Suurbritanniast lõpetades Austraaliaga. Viimaseks külmaks dušiks Washingtoni jaoks oli pea Hiinaga vabakaubanduslepingut sõlmiva Lõuna-Korea soov AIIB-ga ühineda. Lõuna-Korea, kes kannatas 1998. aastal rängalt finantskriisi käes, andis rahandusministri suu läbi teada, et AIIB-d nähakse eelkõige vajaliku investeerimismehhanismina regioonis, mis on täienduseks juba eksisteerivatele multilateraalsetele arengupankadele.¹⁹

Ameerika Ühendriigid on selgelt tajunud, et pidurdamatu Hiina tõus võib potentsiaalselt viia võimusiirdeni vähemalt Ida-Aasias. Täna tundub, et seda ohtu ei võeta paratamatusena vaid katsutakse kui mitte võimusiiret takistada, siis vähemalt selleks stsenaariumiks valmistuda ja võita aega, et säilitada soodsaid positsioone ning nüristada võimusiirde teravust. Ühendriigid on asunud kindlustama oma sõjalisi alliansse ning tugevdamas diplomaatilist survet Aasia riikidele püsivaks Ühendriikide domineeritavas institutsionaalses raamistikus. Militaarse jõu kasutaminegi ei tundu täna olevat välistatud, kindlasti vähemalt pingutatakse musklit. „Ameerika Vaikse ookeani sajand“ ja „Pöörumine Aiasse“ on need märksõnad, mida tuleb käsitleda kui esimest selget sammu reageerida jõuliselt „Hiina tõusule“.

Ühendriigid on potentsiaalsest võimusiiret märganud ja otsustanud Hiina poolt esitatavale väljakutsele vastata. Mõned tähelepanekud:

- Ühendriikide reageerivad „Hiina ohule“, globaalse strateegilise peatähelepanu ülekandmine Lähis-Idast Ida-Aiasse (*rebalancing*).
- Ühendriikide determineeritus „unipolaarse momendi“ hoidmisele, dominantset seisundit rahvusvahelises süsteemis proovitakse hoida.
- Liitlaste mobiliseerimine Ida-Aasias, potentsiaalselt Hiina-vastaste alliansside süsteemi ülesehitamine.

19 - „Another U.S. ally, South Korea, seeks to join China-backed AIIB“ Reuters, 26. märts 2015

- Sõjalise kohaloleku suurendamine regioonis.
- Vastuseis Hiina poolt loodavatele paralleelinstitutsioonidele ning algatustele, mis ei garanteeri Ühendriikide juhtivat rolli Aasias.

III osa. Võimusiirdeline rivaliteet Korea poolsaarel

Ühendriikide ja Korea Vabariigi allianss

Lõuna-Korea ja Ameerika Ühendriigid on olnud tihedates sõprus- ja majandussidemetes alates Teise maailmasõja lõpust, mil Ühendriikide väed lõpetasid Koreas 35 aastat kestnud Jaapani okupatsiooni ja taastasid Korea lõunapoolsetel aladel taas rahvusvahelises mõistes iseseisva riigi. Korea põhjapoolsed alad oli Jaapanilt aga vallutanud Nõukogude Liidu armee ning viimane andis põhjapoolsetel aladel võimu üle alternatiivsele, kommunistlikule valitsusele. Juba 1950. aastal puhkes kahe konkureeriva Korea režiimi vahel kolm aastat kestnud sõda, mis lõppes sisuliselt viigiga. Peale seda sõda, milles Ühendriikide väed kaitsesid Lõuna-Korea režiimi, kinnistus Ühendriikide ja Lõuna-Korea vaheline eriline side, mis kestis ilma küsimärkideta kummaltki poolt kuni Külma sõja lõpuni. Ühendriigid, kes soovisid säilitada sillapead Aasia mandril ning luua ehk ka omamoodi näidisriigi vastukaaluks piirkonna kommunistlikele režiimidele kaitsesid Lõuna-Korea suveräänsust nii sõjalise kohalolekuga kui ka massilise majandusliku abiga sõjast laastatud ja viletsas seisus olevale riigile. Nii näiteks tõstsid Ühendriigid abi Lõuna-Koreale 100 miljoni dollari pealt aastal 1954 370 miljoni dollari peale aastal 1957, mis ületas kahekordselt tollast Lõuna-Korea enda eelarvet (Kichan 2007:368). Lõuna-Korea ja Ühendriikide allianss on formaalselt vormistatud Korea Vabariigi ja Ameerika Ühendriikide vastastikkuse julgeoleku paktiga, mis sõlmiti aastal 1954, mille edasiarendusena loodi 1978. aastal relvajõudude ühendatud peakorter (*Combined Forces Command*), mida juhtis lepingu järgselt alati ameerika kindral. Külma sõja lõpul viibis Lõuna-Korea territooriumil alaliselt üle 40 000 Ühendriikide sõduri.

Olukord muutus peale Külma sõja lõppu. Ühelt poolt varises kokku Nõukogude Liit, kelle vastu Lõuna-Korea ja Ühendriikide allianss oli suunatud. Esmane oht Korea Vabariigile oli alati olnud Korea Rahvademokraatlik Vabariik, kuid peale NSV Liidu lagunemist vajus ka Põhja-Korea enneolematusse majanduskriisi ning kadus eksisteerimast tõsiselt võetava pretendendina Korea rahva ühendamiseks. Hiina oli 1990-ndatel veel liiga nõrk, et temast oleks nähtud otsest ohtu Lõuna-Koreale. Samal ajal aga oli Lõuna-Koreas siseriiklikus plaanis senine autoritaarne režiim andnud teed demokraatiale ja riigis sai võimalikuks alternatiivsete poliitiliste jõudude esilekerkimine senise selgelt ameerikameelse valitsuse asemele.

Michael Armacost kirjutas juba kümme aastat tagasi, et Ühendriikide ja Lõuna-Korea allianss on hakanud lahknema. Alliansi lahknemise põhjustena tõi Armacost välja:

- Ühendriikide võimukandjad näevad Põhja-Koread paariariigina; Lõuna-Korea võimud aga potentsiaalse partneri ja poolsaare rahuprotsessi osalisena.
- Tuumarelvastumise ärahoidmisest on saanud üks Washingtoni peamisi prioriteete ning Pyöngyangi nähakse selles kategoorias ühe kõige ohtlikumana; Söul aga teisalt mureseb rohkem Ühendriikide reaktsiooni pärast Põhja-Korea tuumaambitioonide ohjeldamiseks kui Pyöngyangi tegevuse enda pärast valdkonnas.
- Nõnda nagu hirm Põhja-Korea ees Lõuna-Koreas väheneb, on hakanud paljud lõunakorealased ründama allianssi ja Ühendriikide sõjalist kohalolekut poolsaarel.
- Ameerikas nähakse alliansi peamist põhjust siiski Põhja-Lõuna vahelise konflikti valguses. Kuid seevastu Lõuna-Korea ametnikud usuvad juba, et peamine vastasseis on tegelikult Põhja-Korea ja Ühendriikide vahel ning näevad endeid pigem vahendaja rollis kahe riigi erimeelsuste vahel (Armacost 2004:16-17).

Donald P. Gregg nägi samal ajal viite peamist faktorit, mis mõjutavad allianssi. Esiteks, Lõuna-Korea radikaalselt muutunud suhtumine Põhja-Koreasse (mis sai kõvasti hoogu

juurde juunis 2000 toimunud Põhja-Lõuna tippkohtumisest), mille käigus Põhjust on Lõuna jaoks saanud leppimatu vastase asemel hoopis midagi “kadunud venna” taolist, kes on omandanud eemaloleku ajal „mõned halvad harjumused“ ja vajab seetõttu abi ja rehabiliteerimist, mitte karistust. Selline nihe suhtumise osas paneb aga Ühendriikide väekontingendi Koreas piinlikku rolli – üksuste vajalikkuse osas Koreas kaheldakse paljude korealaste seas (eriti alla 40-aastaste) ning tolerants Ühendriikide sõjaväelastega toimunud vahejuhtumite osas on muutunud peaaegu nullilähedaseks. Teiseks, Bushi administratsiooni poliitika, mis asetab iseennast maailma ainsa globaalse superjõu rolli. Kolmandaks, poliitiline keeris Koreas, mis sai alguse Lõuna Korea president Roh Moo Hyuni kõnest 31. oktoobril 2003, kus viimane tõi avalikkuse ette ebakõlade ulatuse Pyöngyangi suhtes Washingtoni ja Sõuli vahel. Roh nimelt nägi Korea sõda kahetsusväärse vennatapuna ning kinnitas, et praegu peab korealaste esmaseks ülesandeks olema sarnase tragöödia kordumise ärahoidmine iga hinna eest. Ka arvas Roh, et Põhja-Korea loobuks tuumaprogrammist kindlate julgeolekugarantiide eest. Ning pöördudes otse Ühendriikide poole, küsis Roh avalikult: “Miks Ühendriigid ajavad säärast kõva liini poliitikat, pannes sellega ohtu nõnda palju elusid?”. Roh tegi kõnes ka otse selgeks põhjusliku seose Ühendriikide Põhja-Korea suunalise poliitika ja anti-ameerika tunnete kasvu vahel enda riigis. Neljas faktor, mis mõjutab allianssi on Ühendriikide otsus paigutada oma üksused Lõuna-Koreas demilitariseeritud tsooni eesliinilt tagalasse. Paljud lõunakorealased näevad selles Ühendriikide tahet vähendada iseenda vägede kaotusi ajal mil Ühendriigid ise korraldavad ennetusliku rünnaku Põhja-Korea tuumarajatistele.²⁰ Viiendaks mõjutab alliansi saatust Lõuna-Korea kiire integratsioon Ida-Aasia majandusruumi ning tahe olla selles ruumis Kirde-Aasia ärikeskuseks. Hiinast on saanud suurim Lõuna-Korea kaupade tarbija ning viimane asendas Ühendriigid peamise kaubanduspartneri rollis. Samuti oli Hiina juba aastal 2003 suuruselt kolmas investor Lõuna-Koreas Hong Kongi ja Jaapani järel (Gregg 2004:148-150).

Cha on seisukohal, et Ühendriigid võiksid uuendada allianssi Lõuna-Koreaga oma

20 - Siinkohal võime jälle viidata modifitseeritud variandis “kaartide edasilükkamise” stsenaariumi võimalusele, kus Ühendriikide algatatud konflikti pearaskuse peab vastu võtma teine riik ehk Lõuna-Korea

väekontingendi vähendamise hinnaga. Õige aeg Ühendriikide poolseks initsiatiiviks vägede vähendamise osas on just praegu, seda hoolimata lühiajalise perspektiiviga kaalutlustest, nagu Põhja-Korea oht vms., kirjutab Cha, kes arvab, et selle sammuga taastaksid Ühendriigid oma usaldust Lõuna-Korea ühiskonnas. “Täiesti õiget” aega sellise fundamentaalse otsuse tegemiseks ei tule kunagi, rõhutab Cha. Uus allianss peab põhinema eelkõige ühistel väärtustel, mitte puhtmilitaarsetel kaalutlustel (Cha 2004).

Kang kirjutabki aastal 2010, vahetult enne Ühendriikide “pöördumist Aasiasse”, et alliansi militaarne aspekt on muutunud vähemtähtsamaks ning see protsess on rohkem seotud Ühendriikide regioonivälise tegevusega (terrorismivastane sõda) ja Lõuna-Korea koduste kaalutlustega, mitte Hiina tõttu. Ühendriigid pidid toonase lepingu järgi Lõuna-Korea vägedele üle andma rohkem kui 60 militaarset objekti ning Ühendriikide armee peakorter pidi Söulist välja kolima. 2012. aastal peaks sõjaaja operatiivjuhtimine üle minema Lõuna-Korea armeele ja Ühendriigid vähendama oma väekontingenti 37 000 mehe pealt 25 000 meheni.²¹ Kang järeldas, et Ühendriikide võimsus poolsaarel väheneb nende sammudega märgatavalt (Kang 2010:45). Täna aga näeme, et Ühendriigid on oma kohalolekut Aasias, kaasaarvatud Koreas, jälle tähtsustama hakanud ja vägede edasisest vähendamisest ei taheta enam midagi kuulda, pigem vastupidi. Ühendriikide sõjaväelaste arv riigis on viimastel aastatel püsinud 28 500 mehe peal. Ka sõjaaegne operatiivkontrolli üleandmine Lõuna-Koreale on nüüdseks päevakorrast maha võetud.²²

Oma märgilise tähendusega kõnes märkis Ühendriikide toonane välisminister Hillary Clinton, et allianss Koreaga on muutumas tugevamaks ja senisest tihedamalt operatiivsel tasandil seotuks ning kombineeritud võimekusi heidutamaks Põhja-Koread arendatakse jätkuvalt edasi. Siiski mainis Clinton ka põhimõttelist nõustumist

21 - Ühendriikide jaoks ei pruugigi oluline olla väekontingendi täpne suurus Korea poolsaarel vaid pigem vajaliku infrastruktuuri ja poliitilise vastuvõtlikkuse olemasolu, kuna tänapäeva tingimustes saab ettevalmistatud territooriumil vägede koosseisu suurendada praktiliselt tundidega. Nii demonstreeris Ühendriikide sõjavägi Retina õppustel võimekust liigutada 31 tunni jooksul 77 transpordilennuki abil 2500 meest Ameerika kontinendilt Koreasse (Kim Jae-chang 2004:197).

22 - Missy Ryan „U.S., South Korea abandon timeline for shifting control of military forces in wartime“ Washington Post, 23.oktoober 2014

kokkulepega, mille kohaselt peaks sõjaaegne operatiivkontroll kunagi üle minema Lõuna-Koreale.²³

Miks on nii suured lahknevused alliansi tuleviku osas analüütikute nägemuste vahel aastal 2004 ning realiteetide vahel aastal 2014? Üheks teguriks on Ühendriikide võimusiiret peatada püüdev “pööre Aiasse” (mida sai käsitletud eelnevas peatükis), mis kärbib Ühendriikide tahet lasta Lõuna-Korea oma orbiidilt. Kuid teiseks teguriks on Korea sisepoliitilised arengud ja valikud, mida käsitletakse lähemalt allpool.

Ühendriigid on juba ammu silma peal hoidnud üha kasvaval jaapanivaenulikul ning hiinameelsel sentimendil Lõuna-Koreas ning kardab, et Lõuna-Korea võib libiseda Hiina mõjusfääri. Bae Kichan vahendab Zbigniew Brzezinski sõnu, et ühinenud Korea ilma Ühendriikide vägedeta pinnal võib alguses libiseda neutraalsesse tsooni Hiina ja Jaapani vahel ning seejärel liigub järk-järguliselt – juhitud kodanike intensiivsest anti-Jaapani hoiakust – Hiina poliitiliselt rohkem ahvatleva sfääri suunas või siis jääb vähemalt Hiina suhtes delikaatselt aupaklikuks. Sellisel juhul aga ei pruugi Jaapan, kes jääb ilma Korea kaitsevööndist, tahta enam olla ainukene Ameerika võimubaas Aias ja Ühendriigid võivad olla sunnitud taanduma Ida-Aasiast tervikuna. Seepärast võib Ühendriikidele kasulikum olla säilitada *status quo* jagatud Korea osas, vähemalt senikaua, kuni kommunistlik režiim ise kokku ei kuku (Kichan 2007:429-430).

Hiina Rahvavabariigi huvid Korea poolsaarel

Hiina perspektiivist vaadatuna on Korea poolsaar, eriti võimusiirde võtmes, erilise tähtsusega geograafiline ja poliitiline piirkond. Esiteks, Korea on Ida-Aasia mandril ainukene punkt, kus asuvad alalised Ühendriikide baasid, mis ohustavad teoreetiliselt enim Hiina territoriaalset terviklikkust ja suveräänsust. Põhja-Korea piirilt on tankidel Hiina pealinna Pekingini 850 kilomeetrit sõitu, lennukitel on Sõulist Pekingini distants alla 1000 kilomeetri. Seega on Hiina esmane huvi poolsaarel hoida ära võimalus, et ameerika tankid võiksid võtta sisse positsioonid Yalu jõe ääres ning kaugem huvi saada

23 - Hillary Clinton „America’s Pacific Century“, Foreign Policy Magazine, 11. oktoober 2011

terve poolsaar ohtlikuima potentsiaalse vastase sõjalisest kohalolekust priiks. Teiseks, Korea on Ida-Aasia riikide seas kultuuriliselt ehk Hiinale lähimal seisev, ajaloolised sidemed on hoolimata mineviku hõõrumistest ja konfliktidest siiski tugevad. Kui Hiina peaks üleüldse hakkama võimusiirde teooria valguses endale Ühendriikide tänaseid liitlasi üle meelitama, siis Lõuna-Korea oleks nende seas üks esmasemaid ja loogilisemaid valikuid. Põhja-Korea riik muidugi juba ongi põhimõtteliselt Hiina liitlane, kuid Lõuna-Korea on alates Teisest maailmasõjast pidevalt teisel pool „rindejoont“ asunud.

Hiina olulisim huvi muutuste järele Ida-Aasias on ehk Taivanil ehk kuidas saada endaga taasühinema *de facto* iseseisev riik, mida Peking loeb oma “mässuliseks provintsiks”. See on muide aspekt, mis ühendab mingis mõttes Koread ja Hiinat – mõlemad riigid on jagatud Teise maailmasõja ja sellele järgnenud Külma sõja tulemusel ning mõlema riigi jagatud pooled otsivad võimalusi taasühinemiseks üksteist välistavate poliitiliste režiimide kiuste. Kui Ida-Aasiat vaadata Pekingi perspektiivist malelauana, millel tuleb teha õigeid käike saavutamaks domineeriv positsioon, siis võiks mõttelisel võrdlusel hispaania avanguga nimetada Taivani taasühendamist emamaaga käiguks e4 ning Korea väljatõmbamist Ühendriikide orbiidilt võib võrrelda selle klassikalise avangu teise käiguga Rf3. Korea küsimust võiks käsitleda Hiina välispoliitikas kui probleemi number kaks koheselt Taivani küsimuse järel. Samuel S. Kim nimetab Korea probleemi Hiina strateegilises mõtlemises “tuumprobleemiks” (*hexin wenti*) (Kim 2001:372).

Andrew Nathan ja Andrew Scobell on täheldanud, et Pekingi liidrid mõtlevad riigi julgeolekust nelja kontsernilise ringi abil: esimene ring on “kodune”, mis sisaldab Hiina territooriumit, k.a. Xinjangi, Tiibetit ja Taiwanit, teine ring hõlmab Hiina vahetuid naabreid, kolmas ring regionaalseid riikidevahelisi süsteeme Kirde-, Kagu- ja Kesk-Aasias. Neljas ring on kogu ülejäänud maailm. Põhja-Korea kuulub kindlasti selles skeemis koos veel kahekümne riigiga teise ringi, kus Hiina katsub ülal hoida stabiilseid ja hiinasõbralikke (või siis vähemalt neutraalseid) režiime ja seisab vastu väliste jõudude ehk Ühendriikide sõjalisele kohalolekule või ligipääsule. Põhja-Korea on selles ringis tõenäoliselt tähtsaim riik tema blokeeriva positsiooni pärast Hiina poliitilisele ja

majanduslikule keskuse ees (Terry 2014:36-37).

Kim kirjutab, et Hiina vaatab Korea poolsaart tähtsa julgeolekuruumi elemendina. Teiseks, Lõuna-Koread vaadatakse (mitte küll avalikult väljaöeldult) kui sobivat mudelit Hiina riigi poolt juhitud arengustrateegiale ning tähtsa toena Hiina moderniseerumisele. Üha enam vaadatakse Lõuna-Koread ka kui potentsiaalset partnerit seismaks vastu Ameerika majanduslikule survele ning Jaapani majandushegemooniale Ida-Aasias. Kolmandaks tahab Hiina, et Korea – ühinenud või mitte – ei esitaks väljakutset Hiina Rahvavabariigile kui sotsialistlikule paljurahvuselisele impeeriumile (Kim 2001:375).

Rozman tõdeb, et Hiina juhid vaatavad mõlemat Koread üldjoontes realistlikus võtmes. 1980-ndatel oleks iga samm eemale Põhja-Koreast tähendanud kingitust nii Nõukogude Liidule kui ka Ühendriikidele. 1990-ndatel passiivse kõrvalseisja rolli võtmisega ning läbirääkimiste heakskiitmisega esimese Korea tuumakriisi puhul hoiti jälle realistlikku joont. Rozman näeb aga ka, et Hiina käsitleb Korea poolsaart tihti isegi mitte ainult võimude tasakaalu loogikast lähtudes, vaid pigem traditsioonilise sinotsentrismi võtmes, mis arvestab minevikku hierarhiliste sidemetega. Hiina muutub kohe tõrksaks kui keegi neid sidemeid ei austa, väidab Rozman (Rozman 2010:194).

Külma sõja ajal toetas Hiina kindlalt Põhja-Koread liitlasena ning Lõuna-Korea režiimi nähti selgelt ideoloogilise vaenlasena. Hiina ja Põhja-Korea sõlmisid 1961. aastal liitlaslepingu, milles kohustuti üksteist kaitsma välise agressiooni korral. Samas Korea Vabariiki Peking ametlikult ei tunnistanud ning riikide vahel puudus sisuliselt läbikäimine. Oluline nihe Pekingi suhetes Korea poolsaarel tuli vahetult peale Külma sõju lõppu – 1992. aastal tunnustas Hiina Rahvavabariik Korea Vabariiki ning sõlmis viimasega diplomaatilised sidemed. Alates sellest ajast on Hiina suhted Sõuliga vahelduva eduga järjestikkuse soojenemise suunas liikunud, mis on valmistanud meeelhärmi Pyöngyangi režiimile ning pannud paljusid välisvaatlejaid küsima, kas Pekingi-Sõuli suhted on arenenud kaugemale lihtsalt vastastikkusest tunnustamisest ja kas saaks rääkida isegi arenevast sõprusest kahe riigi vahel (ja paralleelselt – kui soe või jahe ikkagi Pekingi ja Pyöngyangi kunagine suur sõprus on tänapäeval).

Pööre 1990-ndatel ei tulnud päris enesestmõistevalt – vanameelne opositsioon Pekingis seisis Korea Vabariigile lähenemise poliitika vastu, argumenteerides, et kahe Korea tunnustamine annab “laskemoona” kahe Hiina poliitika toetajatele; suhete parandamist Lõuna-Koreaga võidakse käsitleda kui sotsialistliku liitlase reetmisena, viies äärmuslikul juhul Põhja-Korea rezhiimi kokkukukkumiseni; ning Hiina saaks kasu ka Lõuna-Korea *de facto* tunnustamisest *de jure* asemel. Suhete normaliseerimise pooldajate argumendid olid järgmised: seoses Moskva positsioonide paranemisega Sõulis ei saa Hiina protsessist kõrvale jääda; Lõuna-Korea kannatusel on piirid; Hiina ei saa lihtsalt ootama jääda Põhja-Korea ning Jaapani ja USA suhete paranemist, sest seda ei juhtu; ka ei saa Hiinat süüdistada liitlase reetmises, kuna Hiina jääb Põhja-Koread toetama ka edaspidi. Seisukohad võttis kokku Hiina toonase välisministri Qian Qicheni raport HKP keskkomitee välisasjade juhtgrupile, kus tõdetakse, et täielik suhete normaliseerumine Sõuliga on “nelja linnu tabamine ühe kiviga” - suureneb Taivani isolatsioon, laieneb Hiina majanduskoostöö Lõuna-Koreaga, aitab kontrolli all hoida Pyöngyangi lõputuid abipalveid ning laiendab Hiina kaubanduslikke võimalusi hajutades Ühendriikide survet ebaõiglase kaubanduspraktika osas (“Super 301”) (Kim 2001:382).

Alates suhete normaliseerumisest 24. augustil 1992 on Hiina ja Lõuna-Korea majandussuhted arenenud pöörase hooga. Juba aasta pärast sündmust hüppas Hiina Lõuna-Korea kaubanduspartnerite seas kolmandale kohale 9,1 miljardi dollarise kaubandusmahu juures. 2006. aastaks haaras Hiina esikoha 135 miljardi dollarise kaubamahu juures. Kahepoolsete visiitide arv ulatus samal aastal 5 miljonini ning 57 504 Lõuna-Korea üliõpilast õppisid Hiinas moodustades suurima välisüliõpilaste kogukonna riigis. 2006. aastal investeeris Lõuna-Korea Hiinasse 35 miljardit dollarit – rohkem kui ühtegi teise riiki (Deng 2008:203). 2013. aastal ulatus Korea eksport Hiina 26,1% kogu ekspordist (teisel kohal Ühendriigid 11,1%) kogumahu u. 146 miljardit dollarit ning import Hiinast 16,1% (teisel kohal Jaapan 11,6%) kogumahu u. 83

miljardit dollarit.²⁴

Hiina ja Lõuna-Korea suhted paranesid eriti aastatel, mil Koreas oli võimul liberaalne Demokraatlik Partei, kelle välispoliitiliseks kursiks oli pingelõdvendus nii Hiina kui ka Põhja-Koreaga. 2007. aastast on Koreas jälle võimul olnud konservatiivid. Osad analüütikud loevad seda oluliseks tagasilöögiks Hiina-Korea suhetele, kuid siiski, hoolimata konservatiivide selgest kursist julgeolekualaselt Ühendriikidele toetuda ei ole enam Lõuna-Korea konservatiividki hiina-vastased – pigem proovitakse sarnaselt liberaalidega võtta parim välja suhetest mõlema suure partneriga. Lihtsalt konservatiivide fookus on tugevamalt Ühendriikide peal kui liberaalidel.

Rozman kirjutab, et Hiina reageeris negatiivselt konservatiivse Lee Myung-baki valimisele Korea presidendiks 2007. aastal. Hiinat häiris, et Myung-baki agendas oli Hiinal madal prioriteet, seevastu kui Ühendriike koheldi kõrge prioriteedina ning välispoliitikasse toodi senisest tugevamalt sisse väärtuste temaatika. Tähtsaim tegur aga paistis olevat uue presidendi külmem suhtumine Põhja-Koreasse, lõpetades sellega eelneva presidendi lähenemise, mis oli olnud lähemal Hiina enda poliitikale Pyöngyangi suunal (Rozman 2010:192).

Siiski näiteks Kang näeb Hiina ja Lõuna-Korea suhetes kasvavat stabiilsust, mida peegeldas näiteks edukas presidentide Lee Myung-baki ja Hu Jintao tippkohtumine mais 2008, kus riigid soostusid tõstma oma suhete taseme “strateegilisele koostööpartnerlusele” ehk kõrgeimale tasemele, mida Hiina annab oma diplomaatilistes suhetes teiste riikidega. Olulise määrgina võib täheldada ka uudist, et kaks riiki alustasid diskussioone luureandmete jagamise üle Põhja-Korea kohta nagu vahendab Kang, kes tsiteerib samas ka Lõuna-Korea peaministri Han Seung-so ütlust 5. septembril 2008: “Lõuna-Korea ja Hiina on tunnistajaks kahepoolsete suhete seninägematule laienemisele alates diplomaatiliste suhete sõlmimisest... koostöö kahe riigi vahel on kiiresti arenenud poliitilisel, kultuurilisel, majanduslikus ja sotsiaalses sfääris, hoolimata sellest et riigid sõlmisid diplomaatilised sidemed alles 16 aastat tagasi” (Kang 2010:44).

24 - WTO Statistics Database, Trade Profiles, South Korea

Väga oluline fakt näitamaks, kuidas Hiina kaalukauss aina rohkem Lõuna kasuks Põhja arvelt kaldub on Hiina välisministeeriumi kõneisiku avalik tunnistus Jiang Zemini 1995. aasta Lõuna-Korea visiidi ajal, et Hiina väed ei ole kohustatud Põhja-Koread kaitsma. Täpsemalt, 1961. aastal Põhja-Koreaga sõlmitud koostööleppe artikkel 2, mis kohustab pooli üksteisele viivitamatult sõjalist abi andma tõlgendab Hiina nii, et tal ei ole “automaatset” kohustust Põhja-Koreale appi minna juhul kui viimane on korraldab “mitteprovotseeritud rünnaku”. Seega, Põhja-Korea ei saa enam loota Hiina kindlale abile, kui ta initsieerib ise sõjalise konflikti (Kim 2001:397; Choo 2008:250-253).

Deng kirjeldab ka olukorda kuuepoolsete kõneluste formaadi kujunemisel, kus Põhja-Korea algul soovis oma tuumaprogrammi osas vaid otsedialoogi Ühendriikidega, olles vastu samal ajal nii Lõuna-Korea kui ka Hiina kaasamisele laua taha. Isegi peale nõustumist Lõuna-Korea osalusega kõnelustel, oli Põhja-Korea usaldamatus Hiina vastu kasvanud nõnda suureks, et vaikselt seisti vastu Hiina täiemõõdulise lauapartneri rolli vastu. Samal ajal aga oli just Lõuna-Korea usaldus Pekingi vastu kasvanud nõnda palju, et Sõul lausa julgustas Hiinat kaasama neljapoolsetele kõnelustele (Deng 2008:205).

Siiski ei ole kusagile kadunud ka Hiina head suhted Põhja-Koreaga, keda Hiina vajab selgelt oma strateegilistes huvides senikaua kuni Lõuna-Korea toetub oma julgeolekus Ühendriikidele või vähemalt senikaua kuni Ühendriikide väekorpus asetseb Lõuna-Korea pinnal. Põhja-Korea kujutab oma suure armeega olulist puhvrit potentsiaalse hiina-vastase agressiooni puhul Aasia kontinendi pinnal. Hoolimata sellest, et Põhja-Korea armee käsutuses on kohati mitu põlvkonda vananenud tehnika on tegemist siiski märkimisväärse sõjalise barjääriga, millest kiiresti läbi ei tungi. Oma mobilisatsiooniaegses koosseisus üle 5 000 000 mehelise elavjõu, 4200 tanki, 2250 liikursuurtüki, 4300 tavalise suurtüki ja 2400 raketisüsteemi juures²⁵, mida tugevdab suhteliselt keerulise iseloomuga maastik, kujutab Põhja-Korea igal juhul endast olulist tõket rünnaku puhul ning annab Hiinale tõenäoliselt nädalaid väärtuslikku aega

25 - Global Firepower, North Korea (http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=north-korea)

reageerida potentsiaalsele rünnakule.

Põhja-Korea kui Hiina liitlase puhul on probleemiks riigi poliitilise režiimi enese ebakindlus – tõenäosus, et süsteemi tabab kollaps, mille tulem on suhteliselt ennustamatu, on Hiina jaoks talumatult suur. Seega peab Hiina ühelt poolt toetama Pyöngyangi režiimi igal aastal olulise majandusabiga, et vältida potentsiaalset majanduskrahi, teiselt poolt aga balansseerima heade suhete saavutamise nimel Lõuna-Koreaga, et olla võimalikult heas positsioonis, kui krahh peaks ikkagi toimuma.

Hiina on, hoolimata sisemistest debattidest mis panevad selle poliitika kahtluse alla, siiski jätkanud majandussuhete laiendamist Põhja-Koreaga, ütleb Kang ja jätkab Scott Snyderi sõnadega: “teatud maani võib järeldada, et Hiina majanduspoliitika Põhja-Korea suunal on kujundatud ära hoidmaks ebastabiilsust üha laieneva majandusabi kaudu”. Samas tsiteeritakse ka Pekingis asuva Aasia ja Vaikse Ookeani Uuringute Instituudi teadurit Piao Jianyi: “olguigi, et paljud meie sõbrad näevad Põhja-Koread kui ebaõnnestunud riiki, kes omab potentsiaalselt tuumarelvi, siis Hiinal on teistsugune vaade. Põhja-Korea majandus on väga nõrk, kuid muutub aasta-aastalt aina paremaks ning režiim on astunud samme reformimaks oma majandust...” (Kang 2010:39).

Hiina on julgeolekualaselt vägagi huvitatud Põhja-Korea (režiimi) säilimisest, seda isegi neile kuluka majandusabi hinnaga, kinnitab ka Andrew Scobell ning pöörab tagurpidi tuntud järeelhaagise (*bandwagoning*) teooria. Scobell kirjeldab Hiinat, kui riiki, kes on omamoodi haakinud ennast Põhja-Korea sappa (mitte vastupidi) ehk Põhja-Korea “krevett” veab Hiina “vaala”. Paljudel juhtudel ei saa öelda, et Peking suunaks Pyöngyangi käitumist vaid pigem, et Pyöngyang paneb ette piirid Pekingi käitumisele. Kui vaadata Hiina majanduslikke prioriteete ja diplomaatilist orientatsiooni, siis peaks Peking omama rohkem ühist Söuliga. Veel enam, Lõuna-Korea majanduslik võimsus, kultuuriline külgetõmbavus ja poliitiline dünamism on selges kontrastis Põhja-Korea vaesuse, vanamoelise sotsialistliku realismi ning stalinistliku hallusega. Loogiline järeldus Pekingi jaoks peaks olema, et Pyöngyang esindab Korea nurjunud tulevikku ja Söul sümboliseerib paljulubavat väljakutset poolsaare tuleviku seisukohalt, arvab

Scobell, jätkates, et paljuski on tänane Hiina vastuvõtlik põhimõttelisele ideele, et Korea ühendamine peab toimuma soosides Lõuna-Korea valikuid. Kuid Põhja-Korea hülgamine on siiski osutunud mõeldamatuks. Alates 2000-ndate keskpaigast näib Hiina olevat otsustanud oma naabrit mitte ebaõnnestuda lasta. Sellest ajast peale on tehtud Põhja-Korea suunal koordineeritud pingutusi turgutamaks režiimi majanduslikult (majandusabi ja investeringute kaudu), poliitiliselt (vaikivalt toetades võimujärgluse jätkumist) ning diplomaatiliselt (keeldudes avalikult kritiseerimast Põhja-Korea järelandmatust ja sõnakuulmatust) (Scobell 2012:73).

Jonathan Pollack räägib Hiina poliitikast Põhja-Korea suunal kohelda viimast kui “normaalset riiki” ning tagant õhutada ja abistada riigi moderniseerimispuudeid, hoolimata provokatiivsetest tuumakatsetustest ja oluliste Hiina kontaktisikute (Jang Song-thaek) likvideerimist riigis. Pollack on skeptiline arvamuste suhtes, mille kohaselt oleks Hiina eesmärk on Põhja-Koreast teha *de facto* oma „provintsi“, pigem on selle poliitika eesmärgiks on saavutada ja säilitada oma mõju Põhja-Koreas ning leida vastuvõtlikus oma poliitikatele Pyöngyangi juhtkonna seas. Senimaani kuni Põhja-Koreast saadavad „kasud“ on suuremad kui „kulud“, senine Hiina Põhja-Korea suunaline poliitika jätkub. Siiski on Hiina otsustajate ringis nähtavasti olemas lõhed Põhja-Korea küsimuses “traditsionalistide” ja “modernistide” hulgas, kellest viimased kipuvad Põhja-Koreas nägema liigset koormat riigi majanduslike ja diplomaatiliste suhete arendamise teel, saamata vastu arvestavat kasu (Pollack 2014).

Hiina suhtumise Põhja-Koreasse võtab hästi kokku 2011. aasta lõpus läbi viidud uurimus, mis koostati küsitledes 46-t Hiina Korea teemade tippeksperti (kellest paljud väidetavalt omavad ka mingisugustki sisendi andmise võimekust Hiina ametlikku poliitikasse Korea poolsaarel, kuid kindlasti peegeldavad *insider'*itena Hiina ametlikku poliitikat) erinevatel Põhja-Koread puudutavatel teemadel. Sealt selgub muu huvitava seas, et ekspertide seast pidasid Põhja-Koread ja Hiinat omavahel “sõpradeks” vaid 4% küsitletutest, “liitlaseks” kõigest 13%, samas kui veerand küsitletutest arvas, et riigid “vajavad üksteist strateegiliselt”. Enamus responentidest ehk 47% nimetas vastusevariantide seast riikidevahelist suhet hiinakeelse terminiga, mis tähendab

otsetõlkes “pooleldi usaldav, pooleldi kahtlustav” (Lee 2012:6).

Hiina on põhimõtteliselt toetamas Korea ühinemist, muidugi eeldusel, et sellest ei tuleneks päris nullmängu Pekingi jaoks. Samuel S. Kim kirjutab, et kui veel 1993. aastal oli Hiina toetamas toonase Põhja-Korea liidri Kim Il Sungi plaani Põhi ja Lõuna ühendada Konföderaalseks Koryo Vabariigiks printsipi all “üks riik, üks rahvas: kaks süsteemi, kaks valitsust”, siis olukord muutus Sungi surmaga ja sellel järgnenud Korea majanduskriisiga, mis otsustavalt muutis jõudude tasakaalu kahe Korea riigi vahel. Peale seda on Hiina poliitika keskendunud eesmärgile ära hoida Põhja-Korea neelamine lõunanaabri poolt, ehkki see poliitika on Hiina jaoks vägagi kulukas. Korea ühendamine Saksamaa stiilis ei kujuta Pekingile mitte ainult ideoloogilist ohtu, kirjutab Kim, vaid mis olulisem, strateegilist ohtu – nimelt käsitleb Hiina Korea regiooni tähtsa puhvertsoonina Hiina Ja Ühendriikide vahel (Kim 2001:400-401).

Kuid siiski, aastate jooksul on Hiina lähenemas aina enam Lõuna-Korea positsioonidele kahe Korea ühinemise küsimuses. Selline lähenemine sai alguse juba 1990-ndate lõpul, kui toonane Lõuna-Korea president Kim Dae Jung kuulutas välja “päikesepaiste poliitika” põhjanaabri suunal. Liu Ming, hästiinformeeritud Hiina analüütik, väitis, et Hiina ametnikud ja akadeemikud soovitasid oma Põhja-Korea ametivendadel minna “päikesepaiste poliitika” raames koostööle lõunanaabriga, kuna see on kooskõlas ka Hiina juhtkonna ootustega (Deng 2008:203-204).

Kim järeldab kokkuvõtlikult, et Hiina ei seisa vastu Koreade taasühendamisele, kui see tuleb järk-järguliselt ja rahumeelselt; kui see on kahe Korea riigi vaheliste läbirääkimiste teel saadud ühendamine, mitte hegemoniaalne allaneelamine; ning kui ühinenud Korea ei ohusta Hiina julgeolekut ja rahvuslikke huve. Ühinenud Korea võib liikuda oodatult Hiina majandus- ja julgeolekusfääri; Hiina suudaks kaasa aidata Korea arengutele – viimane ei pea järgima vaid Ühendriikide ja Jaapani juhatust. Kim tsiteerib siinkohal hiina analüütik Zhao Ganchengi sõnu “Hiina kasutab oma mõjujõudu liikumaks Korea rahumeelse ühendamise poole ning hoida ühinenud Korea sõbralikuna või vähemalt neutraalse naabrina” (Kim 2001:404).

Muidugi on Hiina ja Lõuna-Korea lähenemine ühinemise küsimuses kõike muud kui pilvitu. Riikide vahel on mitmeid küsimusi, mis tekitavad poolte vahel sügavaid kahtlusi. Kui Peking ei ole kindel Sõuli ja Washingoni sõjalise koostöö mõjude osas Hiina julgeolekule, siis pole Lõuna-Korea lõpuni kindel, milline on siiski tegelikult Hiina ja Põhja-Korea suhete olemus, kui kaugemale läheb Hiina tegelikkuses (kriisisituatsioonis) Põhja-Korea toetamisel ja millistes olukordades võiks Peking siiski Põhja-Korea kaardiga Sõulilt väljapressimisi teostada.

Lõuna-Koreas (ja tegelikult ka Põhja-Koreas) tekitab palju tuska nn. Koguryo vastuolu – nimelt avaldas Hiina välisministeerium “Kirde-Aasia projekti” raames oma lehel muistse Koguryo kuningriigi (37 eKr - 668 pKr) Hiina impeeriumi eelkäijate nimistus, sellal kui sama kuningriiki peab Korea oma eelkäijaks (ja kust on pärit muide ka Korea nimigi). Nagu tihtipealegi ajalooküsimustega on, sütitab ka see teema Korea ühiskonnas tugevaid natsionalistlikke hiina-vastaseid tundeid, millega peavad arvestama ka poliitikud (Deng 2008:211-212; Callahan 2010:113-114).

Hiinagi poolelt on aga tugevaid küsimusi Korea ühinemise soosimise suhtes Lõuna-Korea egiidi all. Nii näiteks kardetakse, et ühinenud Koreas võivad levida natsionalistlikud nõudmised ühendada Korea riigiga ka tänased Hiina Rahvavabariigi alad, kus elab korealastest elanikkond. Kim kirjutab, et Hiina, kelle territooriumist moodustab niigi 64 protsenti sensitiivsed “autonoomsed” regioonid ei saa mööda vaadata ohust, et ühinenud ja natsionalistlikult meelestatud Korea võiks hakata esitama territoriaalseid nõudmisi aladele Hiina-Korea piiril, kus elab suurim kontsentratsioon välis-korealasi. Nii näiteks on Lõuna-Koreas juba täna selliseid organisatsioone, nagu näiteks rohkem kui 50 000 liikmega *Damui* (“tagasinõudjad”), kes on seadnud oma eesmärgiks nende territooriumide Koreaga liitmise (Kim 2001:403). Muide, sellele ohule vastamiseks käivitaski Hiina eelpool mainitud kurikuulsa “Kirde-Aasia projekti”, et pre-emptiivselt nõrgestada potentsiaalsed ühinenud Korea territoriaalsed nõuded Hiina aladele, kus elab täna ligi 2 miljonit korealast (Callahan 2010:114).

Samas on tänasel päeval hani hiinlaste ja etniliste korealaste vahelised suhted ühed parimatest paljude pingeliste rahvussuhete seas multinatsionaalses Hiina Rahvavabariigis, mis muude põhjuste seas on täna nii tänu antipaatialle Põhja-Korea suhtes Hiinas elavate korealaste seas; Hiina korealaste suhteliselt heale elatusasemele, mis kohati ületab isegi naabruses asuvate hanide elujärge; ühisele konfutsianistlikule taustale ja jaapanivaenule; ja religioossete vastuolude puudumisele (Mackerras 2010:228).

Palju enam teeb aga Hiinale siiski muret väljavaade Koreade ühinemisest Lõuna-Korea egiidi all samaaegselt Washingtoni-Sõuli alliansi tugevnemisega. Eelpoolgi tsiteeritud Hiina Korea ekspertide seas läbi viidud uuring ütleb, et Koreade ühendamist toetab tänastes tingimustes kõigest kuuendik vastanutest, sellal kui enamik respondentidest (54%) on kahtleval seisukohal. Samal ajal arvab küsitletutest, et ühinenud Korea kujutab endast ohtu julgeolekuohtu Hiinale 40%, samal ajal kui 26% arvavad, et seda julgeolekuohtu ei ole (Lee 2012:5) Sama uuringu läbiviija Sunny Lee sedastab, et Ühendriikidega võistlev Hiina võib kasutada “Põhja-Korea kaarti”, vastamaks Ühendriikide “pöördumisele Aiasse”. Hiina näeb üha enam konservatiivide juhitud Lõuna-Koread koostööd tegemas Washingtoniga piiramaks Hiinat. Hiina on olnud Sõuli-Washingtoni sõjalise alliansi suhtes olnud kahtlustav juba aastaid. See aga ei tööta hästi andmaks Sõulile mandaati ühendada Korea poolsaar, nendib Lee. Aga regioonis domineeriv jõupoliitika dikteerib selle, et ilma Pekingi heakskiiduta jääb Korea ühendamine kättesaamatuks eesmärgiks – eriti nüüd, mil Põhja-Korea muutub üha sõltuvamaks Hiina majandusabist (Lee 2012:7).

Viimastel kuudel on jälle tugevnenud Washingtoni surve paigaldada Lõuna-Korea pinnale raketikaitseüsteem THAAD (*Terminal High-Altitude Area Defence*), mis on Washingtoni ametnike kinnitusel vaid kaitseks Põhja-Koreast lähtuvate tuumaraketide vastu. Kuid Hiina tunneb selgelt muret, et tegelikkuses on süsteem mõeldud vähendamaks Hiina heidutusvõimet. “Naabermaa võib omada oma arvamust võimaliku THAAD süsteemi paigaldamise osas, kuid ta ei peaks katsuma mõjutada meie julgeolekupoliitikat,” ütles Lõuna-Korea kaitseministeeriumi kõneisik märtsis 2015.

Hiinas reageeriti sellele valulikult ning Hiina asevälisminister Liu Jianchao kinnitas vastuseks väljaõeldule, et pidas juba “väga otsekohese ja vaba mõttevahetuse” Lõuna-Korea ametnikega antud teemal. “Me loodame, et Hiina kartusi ja muresid arvestatakse,” ütles Liu kokkuvõtvalt. Rakettide teema on põhjustanud selge ja agressiivse reaktsiooni Hiina ametnike poolt ning mitteametlikes kõnelustes lõunakoreastega on sisuliselt välja õeldud, et Sõulil on aeg valida Pekingi ja Washingtoni vahel, väidab New York Times oma allikatele viidates.²⁶

Kuid Hiina lõppeesmärgiks on siiski saavutada enese jaoks soodne poliitiline keskkond, mis võimaldaks Korea rahval ühineda. Seda, et Hiina toetab Korea ühendamist kinnitavad ka hiljuti suure skandaali põhjustanud ja maailma suurriikide diplomaatilisi ja luuresaladusi paljastanud sõltumatu informatsioonikeskuse Wikileaks andmed. Üks paljastus käsitleb Hiina ametnike seisukohti Korea ühinemise seisukohas ja toob välja, et Hiina on selgelt toetamas poolsaare ühinemist Sõuli egiidi all. Hiina käsitleb Põhja-Koread kui “rikutud last” ja ei saa võimaldada viimasele tegutseda nii nagu too ise soovib. Ühinemine ei saa aga toimuda üleöö – Hiina esmane prioriteet on vaigistada pinged, uuesti käivitada dialoog ning hoida regiooni stabiilsust – kuid lõppeesmärk tuleviku jaoks on rahumeelne Korea ühendamine.²⁷

Hiina poliitika Korea poolsaarel saab kokku võtta järgnevalt:

- Hiina käsitleb Korea poolsaarelt oma kaitsepuhvrina eelkõige Ühendriikide ees ning võimusiirdest tekkiv rivaliteet suurendab tõenäoliselt Korea poolsaare poliitilis-militaarset tähtsust Hiina jaoks veelgi.
- Põhja-Korea on Hiina jaoks kaotanud tähtsuse ideoloogilise liitlasena, kuid sedavõrd on kasvanud riigi tähtsus sõjalise puhvrina Lõuna-Koreas asuva Ühendriikide väekontingendi eest.
- Hiina suhted Lõuna-Koreaga on olnud pideval tõusujoonel, eriti plahvatuslikult

26 - Choe Sang-hun „South Korea Tells China Not to Meddle in Decision Over Missile System“ New York Times, 17. märts 2015

27 - Simon Tisdall „WikiLeaks row: China wants Korean reunification, officials confirm“ The Guardian, 30. november 2010

kasvanud kahe riigi vaheline majanduslik suhtlus. Majanduslik suhtlus Lõuna-Koreaga ületab absoluutmahus kaubanduse Põhja-Koreaga, sedavõrra kasvab ka esimese tähtsus Pekingi jaoks. Sõulis nähakse ka abilist rivaliteedis Jaapaniga ning mitmekülgset koostööpartnerit.

- Hiinat häirib eelkõige Lõuna-Korea sõjaline allianss Ühendriikidega ning sellest tulenevad sõjalist laadi ohud Hiina julgeolekule nagu Ühendriikide väekontingendi asumine Aasia kontinendi pinnal ning raketikaitsekiibi ehitamise plaanid, mis ähvardavad vähendada Hiina tuumaheidutuse võimekust.
- Hiina on põhimõtteliselt toetamas Koreade taasühinemist Sõuli kavade järgi juhul kui viimane muutuks vähemalt neutraalseks riigiks. See tähendaks Lõuna-Korea väljaastumist julgeolekualliansist Ühendriikidega või vähemalt alliansi põhimõtete radikaalset muutust, mis viiks Ühendriikide väed Korea pinnalt ning keelaks muude Hiina julgeolekut ohustavate tegevuste läbiviimist Korea pinnal nagu näiteks raketikaitsekiibi rajamist.
- Senimaani kui Sõul ei taha või ei saa muutuda Hiina suhtes neutraalseks (või lausa sõbralikuks), jätkab Peking paralleelselt Pyöngyangi režiimi toetamist ning katsub viimast turgutada uuele arengule (majandusreformide tagantutsitamise kaudu). Samas on vähetõenäoline, et Peking enam võtaks tõsiselt mistahes Pyöngyangi algatatud projekti riikide ühinemiseks (rääkimata Pyöngyangi initsiatiivide toetamisest riikide sõjaliseks ühendamiseks), pigem hoitakse *status quod* regioonis hoidmaks ära Ühendriikide positsioonide tugevnemist piirkonnas ning Põhja-Korea riiki kui peamist trumpi (ja vahetuskaupa) uue tasandi suhete saavutamiseks Sõuliga.

IV osa. Korea riigid ja keskmise jõu staatus

Korea Rahvademokraatliku Vabariigi võimalused

Kui Hiina ja Ühendriikide vaheline võimusiire paneb pooli otsima endale kokkupõrkealadel liitlasi, siis nagu juba töös on vihjatud ja käsitletakse põhjalikumalt

järgnevas alapeatükis, et võitlus lõunakoreaste “südame ja mõistuse” pärast on pigem üha ägenemas ja selle võitluse lõppväljund on veel pigem teadmata. Lõuna-Korea on otsimas endale kohta regioonis keskmise jõuna”, vahendajana – ja tal võivad need eeldused selle soovi täideviimiseks olemas olla. Kuid see alapeatükk katsub argumenteerida, et Põhja-Korea, kes küll retoorikas on ehk “sõltumatuim riik maailmas” on tegelikult küllaltki vähese manööverdamisruumiga kahe suure vahel.

Põhja-Korea on riik, keda on kutsutud ka “paariariigiks”, seda põhjusel, et riigil puuduvad usaldusväärsed suhted enamiku maailma riikidega. Põhja-Korea “paremad päevad” olid Külma sõja päevil, eriti peale Nõukogude Liidu ja Hiina üksteisele vastandumist – Põhja-Korea sai mõlema kommunistliku leeri juhtkohale pretendeeriva keskuse vahel laveerides kasutada eeliseid heade suhete hoidmisest mõlemaga. Peale Nõukogude Liidu ja sotsialismileeri kokkuvarisemist jäidki Põhja-Korea “sõpradeks” vaid paar üksikut sotsialismimaad nagu Kuuba ja Vietnam, kellega tegelikud suhted olid suhteliselt jahedad või siis teised “paariariigid”, kellega lähendas ühine huvi seista vastu “Ühendriikide imperialismile” (nagu näiteks Iraan, kellega käib väidetavalt ka tihe koostöö raketi- ja tuumatehnoloogia valdkonnas). Suurimaks sõbraks ja toetajaks pärast jäi alates 1990-ndatest Hiina, kes on riiki kaitsnud nii sisemise kokkuvarisemise kui ka väliste ohtude eest.

Nagu eelmises alapeatükis sai kirjeldatud, on Hiina huvid Põhja-Koreas pigem pragmaatilised, mitte enam niivõrd kantud ühisest ideoloogilisest maailmavaatest. Hiina vajab Põhja-Koread eelkõige puhvrina, kuid Põhja-Koreal puuduvad ka väga usutavad alternatiivid oma rolli muutmiseks. Esimeseks faktoriks on juba majanduslik integratsioon – Põhja-Korea ekspordist läheb 63% Hiina (27% Lõuna-Koreasse) ja Hiinast tulev import moodustab lausa 73% (Lõuna-Korea 19%).²⁸

Põhja-Korea sõltuvus Hiinast on aja jooksul pigem kasvanud kui kahanenud. Põhja-Korea juhid küsivad Hiinalt erakohtumistel aina rohkem ja rohkem, et vältida olukorda, kus hakatakse saama üha vähem ja vähem ehk “küsida nelja lootuses saada üht”.

28 - CIA World Factbook, North Korea

Sõltuvus Hiina abist on lausa nii suur, et paljud analüütikud, nagu ka Hwang Jang-yop kardavad, et Põhja-Korea liider kummardab maani Hiina ees et saada eluks tarvilik ning sellega libiseb Põhja-Korea täielikult Hiina orbiidile (Kim 2001:403).

Samas on vale eeldada, et Põhja-Korea oleks juba Hiina käpiknukk, kuigi esimese võimalused vabalt manööverdada on piiratud. Kahe riigi vahelistes suhetes on palju pingeid, mis tulenevad paljuski Korea riigi isepäisest käitumisest ja teiselt poolt Hiina tahtmatusest olla “igaveseks eestkostjaks” ja “põhjatuks rahakotiks” Pyöngyangi režiimi jaoks. Abi Hiinast ja Põhja-Korea tänulikkus selle eest ei tule iseenesestmõistetavalt ja automaatselt.²⁹

29 - Hong Kongi ajaleht Hsin Pao kirjeldab väidetavalt usaldusväärsetele allikatele toetudes pingelisi läbirääkimisi Põhja-Korea ja Hiina vahel 1996. aastal:

- 1996. aasta algul küsis Põhja-Korea Hiinalt abina 200 000 tonni vilja.
- Kuna seda nähti liiga suure nõudmisena, pakkus Hiina hakatuseks vaid 20 000 tonni vilja.
- Põhja-Korea liider Kim Il-jong läks selle peale raevu ja ähvardas käiku lasta “Taipei kaardi”. Ta saatis samaaegselt kirja Jiang Zeminile ja Li Pengile kuue nõudmisega: Peking ja Pyöngyang peavad ühiselt üle kinnitama nende vastutuse ja kohustused HRV-KRDV sõpruse, koostöö ja vastastikkuse abi lepingus, Hiina peab selgeks tegema oma toetuse põhimõtted ja poliitika Korea Tööliste Partei ja KRDV valitsuse suhtes; mõlema riigi kõrgemad partei- ja valitsusametnikud peavad vahetama visiite 1996. aasta neljandas kvartalis ja väljastama vastastikkuse toetamise kommünikee; 1996. ja 1997. fiskaalaasta jooksul peab Hiina andma 5 miljardi jüääni ulatuses vilja, kütuseõli, transpordivahendeid, rasketööstusseadmeid ja kergetööstuseprodukte; Hiina peab andma 1,5 miljardit dollarit ostmaks sõjalist varustust ja vahetusosi Venemaalt; ja Hiina peab andma kolm raketikaatrit ja 40 raketti neile ning 12 Jian-711 hävituslennukit koos varuosadega.
- 8. juulil 1996 esitas Hiina poliitbüroo liige ja Riiginõukogu liige Zou Jiahua Hiina kahepunktilise vastuse: (1) Hiina Kommunistlik Partei, valitsus ja rahvas on alati tervitanud HRV-KRDV sõpruse, koostöö ja vastastikkuse abi lepingut kui traditsioonilise kahe riigi vahelise sõpruse sümbolit, kuid tänu Jiang Zemini ega Li Pengi tihedale töögraafikule saab Hiina saata Põhja-Koreasse visiidile vaid Riiginõukogu peasekretäri Luo Gani; ja (2) seoses abiga, “me püüame oma parimat, kuid me ei suuda hetkel vastata KRDV nõudmistele”.
- Peking tegi selgeks, et 1996. ja 1997. fiskaalaasta jooksul saab Hiina anda Põhja-Koreale 480 miljoni jüääni ulatuses materiaalselt abi ja 20 miljonit dollarit intressivaba laenu 10

Hiina on kasutanud Põhja-Korea sõltuvust Hiina majandusabist mõjutamaks riigi käitumist Hiinale meelepärasel suunal. Deng vahendab, et näiteks garanteerimaks Põhja-Korea nõustumise oma osalemiseks tuumaläbirääkimistel, kasutas Hiina kombinatsiooni erinevatest hoiatustest ja veenmistest. Märtsi keskel 2003. aastal peatas Hiina isegi kolmeks päevaks Põhja-Korea energiaga varustamise. Kuigi Hiina ametlikult kinnitas, et tegemist oli tehnilise probleemidega, siis kogu Lääne ja Aasia meedia tõlgendasid erakordset juhtumit kui Hiina sammu andmaks Kimi režiimile selge hoiatus. Samal ajal kinnitas Peking Pyöngyangile veelkord üle et ta võtab alati arvesse oma traditsioonilise liitlase huve. 9. aprillil 2003. aastal blokeeriski Hiina koos Venemaaga ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsiooni mis pidi Põhja-Korea tuumaambitsioonid hukka mõistma. Seepeale loobus Pyöngyang lõplikult oma esialgsest nõudest otseste kahepoolsete läbirääkimiste järele Ühendriikidega (Deng 2008:206).

Mõnevõrra kergendust annab Põhja-Koreale ka Putini administreeritud Venemaa mõningane taaslähenemine. Siiski on see väga kaugel endiseaegsetest suhetest Nõukogude Liiduga, oluline on ka tänase Venemaa suhteline nõrkus võrreldes eelkäijaga, mis seab piirid Venemaa võimekusele olla Põhja-Korea peamine partner, isegi kui viimane seda tahaks. Teiseks, nagu Hiinagi puhul, tuleb ka Venemaa puhul mängu Lõuna-Korea faktor – Venemaal on võita siiski rohkem Lõunast kui Põhjast. Ha Yongschool ja Shin Beomshik kirjutavad, et president Putini ajal on Venemaa parandanud suhteid Põhja-Koreaga viimase geopoliitilise tähtsuse tõttu Kirde-Aasias. Teiseks tahab Venemaa omale trumpi taskusse Lõuna-Koreaga suhtlemisel – kui Lõuna-Korea suhtumine ei vasta Venemaa ootustele võib viimane kasutada diplomaatilisi ressursse, mida esimene kardab. See võib endas hõlmata ka näiteks kõrgtehnoloogiliste relvade müüki või sõjalist abi Pyöngyangile. Siiski on Venemaal võita rohkem suhtlusest Lõunaga kui Põhjaga, sestap pole Lõuna provotseerimine väga tõenäoline, tõdevad autorid (Yongschool & Beomshik 2007:182).

aastaks (Kim 2001:386).

Põhja-Korea püüdlusi vähendada Hiina mõju ja mängida rohkemate kaartidega tõestab ka kuuepoolsete läbirääkimiste formaadi kujunemise ajalugu. Eelpool mainitud tõikadele Põhja-Korea tõrksuse kohta Hiina kaasamisele oma tuumaprogrammi üle peetavatele läbirääkimistele, võib lisada ka selle, et kui Ühendriigid olid juba valmis leppima viiepoolsete läbirääkimiste formaadiga (Ühendriigid, Põhja-Korea, Lõuna-Korea, Hiina ja Jaapan), saatis Hiina oma asevälisministri Pyöngyangi Kim Jong Ililt formaadile nõusolekut küsima. Kuid viimane lükkas siiski viiepoolsete kõneluste formaadi tagasi ning nõudis kuuepoolseid kõnelusi ehk Venemaa kaasamist (Yongschool & Beomshik 2007:188).

Viimasel ajal tuleb mitmeid teateid Põhja-Korea ja Hiina halvenevatest suhetest – nii näiteks on Põhja-Korea 2014. aasta alguses taas elustanud uuesti omavahelised diplomaatilised suhted Hiina vana rivaali Jaapaniga. Suhted olid katkenud kui Põhja-Korea lennutas raketi üle Jaapani territooriumi.³⁰ Kuid olulisema määrgina võiks pidada kuuldusi, et Põhja-Koreas on taas üles riputatud silte, milles nimetatakse Hiinat “kasukavahetajaks ja vaenlaseks”. Frustratsiooni põhjuseks on see, et Hiina liitus 2013. aastal ÜRO sanktsioonidega Põhja-Korea vastu, mis kehtestati vastuseks Põhja-Korea raketilennutamisele ning kolmandale tuumakatsetusele. Globaalse Põhja-Korea Uuringute Keskuse president Ahn Chan-il nentis, et “Hiina on edukalt adopteerinud turumajanduse samal ajal säilitades kommunistlikku ideed. Kuid Pyöngyang teab, et Põhja-Koreal on võimatu korrata sama asja... Selleks kardab Põhja-Korea Hiina mõjusid ja säärase siltide riputamine on üks katsetest seista vastu igasugusele taolisele mõjule Hiinast”.³¹

Külmaks veeks Hiina selga oli väidetavalt ka näiteks Põhja-Korea “meheks nr. 2” peetava Jang Song-thaeki äkiline arreteerimine otse telekaamerate ees ning kiire mahalaskmine. “Jang oli ikooniline kuju Põhja-Koreas, kes seisis majandusreformide ja innovatsiooni seljataga,” selgitas Zhu Feng New York Times’ile. “Ta oli mees, kellele

30 - Ankit Panda „Japan, North Korea to Pursue Formal Talks“ The Diplomat, 21. märts 2014

31 - Zachary Keck „North Korea: China is Turncoat and our Enemy“ The Diplomat, 25. märts 2014

Hiina panustas lükkamaks käima Põhja-Korea majanduse. Seega oli see [Hiina jaoks] väga pahaendeline signaal.” Zhu kinnitas ka, et just Jang seisis 14 vabamajandustsooni avamise taga kuu aega enne hukkamist. “On võimalik, et Jang läks detsentraliseerimisega liiga kaugele ja ohustas sellega Kim Jong-uni positsioone,” nentis Zhu. Üheks süüdistuseks paljude seas, mida Jangile ette loeti oli ka Korea maavarade liiga odav müük, mida saab lugeda selgeks kinda viskamiseks Hiina suunas.³² Hiina välisministeeriumi kommentaar Jangi kadumise kohta oli formaalne ja napp, pidades juhtumit Põhja-Korea siseasjaks: “Me oleme pühendunud traditsionaalselt sõbralike ja koostööaldis suhete arendamisele”.³³ Nähtavasti ei tahtnud Hiina veelgi õli tulle valada ja oli pigem mures Korea sisemise stabiilsuse säilimise pärast, isegi hoolimata olulise võtmeisiku kaotamisest.

Põhja-Koread võib siiski pidada riigiks, mis võib küll soovida saavutada sõltumatu keskmise jõuga riigi positsiooni, kuid ei ole selleks siiski objektiivsetel põhjustel võimeline. Põhja-Korea üritab küll nähtavasti oma ilmse nõrkuse kiuste katsuda panustada tuumarelvale. Kuid nii Põhja-Korea rahvaarv, mis jääb täna oluliselt alla kõikidele naabritele, kaasaarvatud Lõuna-Koreale, tema suhtelisel skaalal veelgi nõrgem majandus kui ka naaberriikidest tehniliselt üha enam maha jääv vananev tavarelvastus on kõik argumendid, mis räägivad Põhja-Korea keskmise jõuga riigi pjedestaalile panemise vastu. Ainult ambitsioonikusest jääb realistide jaoks väheseks, ka (mõne üksiku ja nõrgavõitu) tuumarelva trumbist ei pruugi niivõrd halbade muude oluliste näitajate kõrval piisata, et mängida kaasa "keskmike klubis". Lõppkokkuvõttes, kui Hiina ja Lõuna-Korea saaksid omavahel kokkuleppele Põhja-Korea saatuse osas, siis on, nagu nägime ka ülevalpool esitatud andmetest, 90% riigi väliskaubandusest "vandeseltslaste" kontrolli all. Seega, nagu katsume argumenteerida järgmises alapeatükis, on Korea ühendamise võti kõige tõenäolisemalt Lõuna-Korea ja Hiina kokkuleppe taga ja sellise kokkuleppe sündimise korral jääb Pyöngyangil vähe võimalusi kahe peamise partneri survele ilma paindumata vastu seista.

32 - Jane Perlez & Choe Sang-hun „Public Ouster in North Korea Unsettles China“ The New York Times, 9. detsember 2013

33 - *ibid.*

Kokkuvõtvalt võib Põhja-Korea kohta teha järgmised järeldused:

- Põhja-Korea püüdleb sõltumatu riigi rolli poole rahvusvahelistes suhetes, kuid tegelikkuses on riik sõltuv Hiina majanduslikust toetusest, mida on riigil väga raske asendada (teiste riikide toetuse puudumine ning omamaiste ressursside nappus).
- Põhja-Koread ei saa samas käsitleda Hiina „käpiknukuna“ vaid kahe riigi suhted on ülimalt komplitseeritud, kus esimene püüab saavutada suuremat sõltumatust viimasest ja viimane suhtub esimese selletaolisesse püüetesse pigem delikaatselt ja ettevaatlikult kui patroneerivalt.
- Keskmise jõuga riigiks Põhja-Koread siiski lugeda ei saa, hoolimata tema trotslikusest rahvusvahelise süsteemi suhtes. Viimane tuleneb peamiselt tunnetusest, et ollakse sõjaliselt Hiina protektoraadi all, mitte sisemisest tugevusest teostamaks sõltumatut poliitikat. Põhja-Koreal oleks vähe võimalusi manööverduseks, kui ta läheks vastu Hiina põhihuvidele. Seega on Põhja-Korea on hoolimata katsetest end välja näidata „aktiivse puhverriigina“ pigem tegelikkuses „kontrollitud suveräniteet“.

Korea Vabariigi valikud

Lõuna-Korea on erinevalt põhjanaabrist riik, kellel on eeldused mängida keskmise jõuga riigi positsioonile. Lõuna-Korea rahvaarv on 50 miljonit, (mis küll regioonis võib tunduda mitte ülearu suur), riigi SKP elaniku kohta on maailmaklassis mis tõstab ka Lõuna-Korea 1,62 triljoni dollari suuruse majanduse (PPP) maailmas 13. kohale.³⁴ Tugevat majandust toetab ka arvestav sõjavägi – 687 000 aktiivses teenistuses sõjaväelast, 2330 tanki, 1089 liikursuurtükki, 3500 lahingusuurtükki, 850 moodsat lahingulennukit.³⁵ Nii majanduslikud kui ka sõjalised näitajad on täna Lõuna-Koreal tunduvalt paremad kui põhjapoolsel võistlejal.

34 - CIA World Factbook, South Korea

35 - Center for Strategic and International Studies, „The Asian Conventional Military Balance in 2006: Overview of major Asian Powers“ 2006

Sellest hoolimata – Lõuna-Korea geopoliitiline situatsioon levelleerib tugevalt muidu väga häid näitajaid. Ühelt poolt elab Lõuna-Korea pidevas julgeolekuohus agressiivse põhjanaabri poolt, ehkki see oht konventsionaalses mõttes on vähenenud väga väikeseks.³⁶ Samas põhjanaabri arendatav tuumarelv tõstab küsimuse Lõuna-Korea turvalisusest jälle aktuaalseks. Lõuna-Korea geopoliitiline asend teiste naabrite suhtes on aga veel rohkem potentsiaalseid ohte sisaldav. Ülemere on otse naabriks Jaapan, kellega Koreal on senimaani üleval koloniaalminevikust tulenevad pinged ja kahtlused. Teisel pool Kollast merd asub Hiina, kes on enne 20. sajandit traditsiooniliselt olnud piirkondlik hegemoon. Ka uuesti ambitsioonikust koguva võimsa tuumariigi Venemaa naabrus kahandab Lõuna-Korea suhtelist tugevust regioonis. Lõppude lõpuks, Külma sõja pärandina on Lõuna-Korea pinnal Ühendriikide väed ning Ühendriikide poliitilised huvid poolsaarel on need, mis seovad täna otseselt Sõuli käsi välispoliitiliste otsuste tegemisel. Võib vaielda nende vägede ja Ühendriikide poliitilise kohaloleku positiivse või negatiivse mõju üle Lõuna-Korea ühiskonnale, kuid selge on see, et võimekust olla iseseisev keskmine jõud regioonis see piirab.³⁷

Bae Kichan peab Lõuna-Koread keskmise jõuga riigiks – Korea on tugev keskmise jõuga riik, kui vaadata absoluutsel skaalal võrrelduna 192 ÜRO liikmesriigiga, kuid nõrk keskmise jõuga riik, kui võrrelda relatiivselt omaenda naabritega. Siinkohal teeb Kichan viite Robert O. Keohane'ile, kes defineeris keskmise jõuga riike “riikidena, kelle liidrid saavad aru, et nad ei saa küll efektiivselt tegutseda üksi, kuid suudavad siiski avaldada süsteemilist mõju väikese riikide grupi sees või läbi rahvusvaheliste institutsioonide”. Kui väikeriigid sõltuvad tugevalt allianssides ellujäämise nimel, siis keskmise jõuga riik kipub alliansse vaatama kui vahendit suurendamiseks oma

36 - Näiteks Tammen ja kaasautorid väidavad, et võimusiirde teooria kohandamisel uurimaks Põhja- ja Lõuna-Korea vahelist võimusiiret, saab öelda, et sõja tõenäosus riikide vahel on kahanenud kõigest 10%-ni, kuna hoolimata Põhja-Korea ilmselt rahulolematusest *status quo* suhtes, puudub tänasel päeval diaadi vahel sõjalist konflikti soodustav pariteet (Tammen 2000:79).

37 - Lõuna-Koreagi suhtes sobib Mearsheimeri öeldu Lääne-Euroopa ja Jaapani kohta, et need riigid ei kvalifitseeru suurriikide hulka, kuna nad on pigem semi-suveräänsed riigid tänu Ühendriikide vägedele pinnal. Ameerika liitlased omavad väikest manööverdamisruumi oma välispoliitikas tänu Ühendriikide vägedele oma territooriumil. Ühendriigid okupeerivad jätkuvalt Lääne-Euroopat ning domineerivad NATO otsustusmehhanismis, kirjutab Mearsheimer (Mearsheimer 2001:382)

Julgeolekurulli ja saavutamaks täiendavat prestiiži. Üldiselt, keskmise jõuga riigid mängivad vahendaja rolli – ehitavad sildasid, seavad üles institutsioone ja moodustavad partnerlussuhteid, lõpetab Kichan, kes peab Lõuna-Koread nendele tingimustele vastavaks (Kichan 2007:438-439). Son Key-young kirjutab, et kuigi Keohane'i 1969. aastal loodud klassifikatsioon süsteemi-loovate (*system-defining*), süsteemi-suunavate (*system-influencing*), süsteemi-puudutavate (*system-affecting*) ja süsteemi-mitte mõjutavate (*systemineffectual*) riikide vahel kehtib ka täna, on 40 aasta jooksul toimunud liikumised, kus riigid on liikunud ühelt positsioonilt teisele. Nii näiteks on Korea tulnud süsteemi-mitte mõjutavate riikide hulgast süsteemi-puudutavate riikide hulka (Son 2014:97). Seega Lõuna-Korea hoogne majanduskasv on toonud riigi selgelt positsiooni, kus teda on enam raske lugeda väikeriigiks, hoolimata paljudest asjaoludest (rahvuslik lõhestatus, võimsad naabrid, alluv roll siduvas alliansis), mis tema potentsiaali avaldumist kärbibivad.

Lõuna-Korea juhid alates Kim Dae-jungist on võtnud tõsiselt eesmärgi riik tõsta arvestatavale positsioonile regioonis ja maailmas. Carl J. Saxer kirjutab, et progressiivne president Roh Mu-hyun vaid jätkas (uuel tasemel) oma eelkäija poliitikaid Põhja-Korea suunal ja globaliseerumise osas (näiteks vabamajandustsoonide promomine), kuid ka üritas Lõuna-Koreale kätte mängida suuremat rolli regionaalsel tasandil. Roh kuulutas, et "Kirde-Aasia ajastu on varsti kätte jõudmas" ja tema riik peab seetõttu mängima selle asjastus "pöördelist rolli". "Pöördelise rolli" all pidas Roh silmas ennekõike ettepanekut arendada Lõuna-Koreast Kirde-Aasia majanduskeskus (*Economic Hub for Northeast Asia*) ning Korea asumist regiooni balanseerijana pingete maandaja rolli. Rohi poliitika on küll saanud ka palju kriitikat tema ebarealismist pärast, kuna Ühendriikide liitlaslepingust sõltuv riik võiks selliste püüdluste pärast ainult rikkuda suhteid Ühendriikide endaga. Samas riigil on potentsiaalne võimekus olla keskmise jõuga riik ja Rohi kabinet otsis mooduseid, kuidas oleks võimalik see keskmise jõu potentsiaal välja mängida. Siiski lõpuks pidi Rohi valitsus tunnistama, et pingete pärast poolsaarel oli tema manööverdamisruum piiratud ning oma rahvusvahelise staatuse tõstmiseks pöörati pilgud pigem väljapoole regiooni, tõdeb Saxer. Rohi ametiaja lõpuks väljatöötatud strateegia pööras pilgu pigem regioonist

kaugemale, muuhulgas nägi ette “aktiivse panustamise ülemerelisele avatusele” ja ülima eesmärgina jõudmise “arenenud riikide hulka” enne aastat 2020. Strateegiline raport liigitas Korea Vabariigi “tugevaks keskmise jõuga riigiks” (*strong middle power*) ning ennustas aastaks 2020 jõudmist maailma suuruselt kaheksandaks majanduseks (Saxer 2013:403).

President Roh üritas siiski olla tõsiseks mängijaks ka oma regioonis. Nii kutsus Roh lisaks ülal loetletule “Kirde-Aasia ajastu” märksõna all üles ehitama regionaalset kommuuni, mille Roh nägi Lõuna-Korea rolli jaotusvõrgu korraldaja ja finantskusena. Roh nägi Lõuna-Korea rolli ka Kirde-Aasia ja Kagu-Aasia kokkuvijjana. Roh pani ka ette Hiinat ja Jaapanit ühinema kolmepoolsesse vabakaubandusblokki, mis maksimumprogrammiga kujuneks formaadiks ASEAN+3 ehk ASEAN-i, Hiina, Jaapani ja Lõuna-Korea ühiseks majandustsooniks. Roh lõi ka Kirde-Aasia Ajastu Komisjoni, mille eesmärgiks oli promoda vabakaubandusleppeid regioonis Euroopa Liidu eeskujul (Kim 2008:201-202).

Märtsis 2005 esitles Roh Lõuna-Koread “Kirde-Aasia balanseerijana”. President Roh’i Julgeolekunõukogu esindaja selgitas, et Lõuna-Korea seisab vastu “Ameerika katsetele sundida riiki eksklusiivsetesse julgeolekuallianssidesse millise iganes kolmanda jõu vastu Aasias”. Seetõttu peaks riik “lahti murdma Külma sõja aegsest paradigmat, mille kohaselt lõunapoolne kolmnurk Ühendriigid, Jaapan ja Lõuna-Korea seisab vastu põhjapoolsele kolmnurgale Hiina, Venemaa ja Põhja-Korea”. See Roh’i doktriiniks kutsutud julge avaldus põhjustas tõsise lärmi Washingtonis, sundides teist Julgeolekunõukogu esindajat võtma selgitamisel tooni maha ning esitlema sedasama avaldust pigem järjekordse Külma sõja aegse ortodokse julgeolekustrateegia vaimus, milles Ühendriike nähakse siiski Ida-Aasia „megabalanseerijana“ (Kim 2008:203).

Nendes president Rohi poliitilistes käikudes ja avaldustes näeme vahest Lõuna-Korea esimesi tõsiseid püüdeid välja rebida patroonist sõltuva riigi staatusest ning katsuda leida Sõulile vabamat tegevusruumi ajamaks keskmise jõuga riigile sobilikku erinevate suurriikide huvide peal balansseerivat poliitikat.

Konservatiivse presidendi Lee Myung-baki ametissenimetamine rahustas oluliselt ameeriklasi, kuna uue administratsiooni poliitika toetus julgeolekuküsimustes selgelt Ühendriikidele. Kuid ambitsioon mängida keskmise jõu staatuse peale oli ka konservatiivist presidendil. Tõsi need ambitsioonid olid rohkem Kirde-Aasia regioonist väljaspool ning rõhused vajadusele kasutada Korea huvides majanduslikku globaliseerumist. Nii näiteks toob Saxer välja, et ambitsiooni kõrval saada maailma suuruselt kümnendaks majanduseks, tuli president Lee administratsioon välja “Globaalse Korea” poliitikaga, milles avaldati Sõuli soovi “saada juhtivaks rahvusvaheliseks mängijaks”. Sellele järgnes “Uus Aasia Initsiatiiv”³⁸ ehk Korea koostöö peamiselt ASEAN-i riikidega ning Korea otsus panustada 1000 sõjaväelasega ÜRO rahuvalveoperatsioonidesse. Kõik need sammud näitasid Saxeri arvates Lee valitsuse tahet aktsepteerida keskmise jõuga riigilt eeldatava vastutuse võtmist (Saxer 2013:404-405).

Konservatiivide valitsemisaja taassoojenevad suhted Ühendriikidega ei tähenda, et Sõul liiguks jälle Hiinast selgel kursil eemale. Kang kirjutab, et tegelikult tundub Lõuna-Korea poliitika Hiina suhtes liikuvat ühe malli järgi hoolimata istuvast presidendist. Alates suhete normaliseerimisest aastal 1992 on Lõuna-Korea Kangi arvates näidanud vähest tahet ennast Hiina vastu „balanseerida“, selle asemel on hoopis järjepidevalt otsitud võimalusi suhteid kahe riigi vahel laiendada, leides ka hulgaliselt ühiseid mõlemale riigile olulisi välispoliitilisi teemasid alates ühistest arusaamadest Põhja-Koreasse suhtumises kuni ühiste muredeni Jaapani välispoliitika tulevikusuundumuste üle. Ka Lee Myung-baki asumine ametisse ei toonud kaasa tõsist „balansseerimist“ Hiina vastu, selle asemel on ilmnunud hoopis jätkuv „kokkuleplus“ (*accommodation*), väidab Kang. Lõuna-Korea strateegiline ja sõjaline planeerimine ei ole keskendunud potentsiaalsele Hiina ohule. Lõuna-Korea on näidanud ülesse märkimisväärset

38 - “Uue Aasia Initsiatiiv” märkis ühtlasi ka Lõuna-Korea välispoliitilise fookuse libisemist Kirde-Aasia „suurte“ pealt väiksemate regionaalsete naabrite peale. Zhiqun Zhu kirjutab Asia Times’is, et initsiatiiviga laiienes Lõuna-Korea diplomaatiline horisont. Esiteks laiendas riik oma traditsioonilist poliitilist fookust Kirde-Aasiast kogu Aasia regiooni peale. Teiseks, koostöö ulatus laiienes majandussektorilt julgeoleku, kultuuri, energia ja muude sektorite peale (Zhiqun Zhu „Soth Korea in a new Asia initiative“ Asia Times, 30. juuni 2009).

aupaklikust Hiina huvide suhtes, eriti oma vastumeelsuses toetada täiel määral Ühendriikide plaane raketikilbi ülesehitamise osas (Kang 2010:42-43).

Kichan tõdeb, et ilma Hiinata ei ole võimalik lahendada Põhja-Korea küsimusi – reforme, riigi avamist, tuumaproblemaatikat ega ka lõpuks ühinemise küsimust. Lahendamaks Põhja-Korea küsimust on vaja, et Hiina ja Lõuna-Korea saaksid strateegilisteks partneriteks. Kuid Kichan paneb siinkohal südamele, et Lõuna-Korea ja Hiina koostöö astuks samas sammu Lõuna-Korea ja Ühendriikide koostööga, kuna kui Hiina kasvab rikkamaks ja tugevamaks võib ta saada „mürgitatud“ oma ajaloolisest üleolekust Ida-Aasias. Hiina [kasv] on Korea jaoks samaaegselt mõlemat – võimalus ja kriis, tõdeb Kichan (Kichan 2007:448-449).

Lõuna-Korea ees seisab lähikümnenditel põhimõtteline valikukoht – kas jätkata eksklusiivset julgeolekuallianssi Ühendriikidega, mis kahtlemata kitsendaks oluliselt riigi mänguruumi teravnevas julgeolekupoliitilises situatsioonis Ida-Aasias ning determineeriks potentsiaalses konfliktis riigi ühele poole rindejoont või valida iseseisva keskmise jõuga riigi staatus, puhverdades oskuslikult Ida-Aasias huve omavaid suurriike. Viimase valiku potentsiaalne oht on muidugi, et tulevikus Ida-Aasia hegemooniks tõusta ähvardav Hiina võib võtta ilma kindlate liitlasteta Lõuna-Korealt sisuliselt uuesti välispoliitilise manööverdusruumi ehk sünnib klassikaline „vihma käest räästa alla“ olukord. Lõuna-Korea tänast poliitikat, kus nauditakse osasaamist nii Hiina kui ka samaaegselt Ühendriikide turgudest, balansseerides sealjuures üha suurenevat sõltumist Hiina majandusruumist sõjaliste (aga ka rahanduslike ja majanduslike) julgeolekugarantiidega üle mere asuva Ühendriikide poolt, on nimetatud ka „ümberpööratud soometumiseks“ (*reverse finlandization*) (Kim 2008:212-213). Kuid õhus on märke, et sellise poliitika jätkamine muutub Sõuli jaoks aina keerulisemaks. Seda just vaikselt üha tiheneva poliitilise konkurentsi tõttu Ühendriikide ja Hiina vahel, mille käigus puhvris asuvat Lõuna-Koread sunnitakse valima selgemalt pooli. (Täpsemalt, Washington survestab tihedamale sõjalisele integratsioonile riikide vahel, sellal kui Peking survestab riiki valima pigem sõjalise neutraliteedi teed).

Kim Byung-kook kirjutab, et Lõuna-Korea julgeolekudilemma on keeruline. Ükskord kui Hiina realiseerib oma jõupotentsiaali siis vaevalt ta enam tolereerib Ühendriikide relvajõudude olemasolu Korea poolsaarel, eriti kui kahe Korea ühinemine peaks aset leidma. Samas jääb lahtiseks küsimuseks ka kas Ühendriigid tahavad säilitada oma sõjajõude ühinenud Koreas riskides sattuda sõjalisse konflikti Hiinaga poolsaare pärast. Hiina tõus paneb nii Lõuna-Korea kui ka Ühendriigid ümber hindama Ühendriikide väekontingendi Hiina piiridel hoidmise hinna (Kim 2008:192). Kui lähtuda sellest mõttekäigust, võiks järeldada, et Lõuna-Korea strateegilises planeerimises võiks olla sees ka arvestamine võimalusega, et võimusiire regioonis tuleb niikuinii ja parem proaktiivselt valmistuda stsenaariumiks, mil ka Ühendriigid ise on valmis Hiina survele piirkonnas järele andma.

Täna on suhtumine Ühendriikide vägedesse Korea pinnal mõnevõrra ambivalentne. Ühelt poolt suureneb nn. korea natsionalism, mis soovib riigi Ühendriikide protektoraadi alt välja tuua, teisalt nähakse siiski vägedes vastukaalu nii otsesele ohule Põhja-Koreast kui ka potentsiaalsele ohule Hiinast. Küsimuses jooksevad lõhed mitte ainult mööda poliitilisi planeerijaid vaid ka mööda rahvast. Demokraatliku riigi puhul aga mõjutavad rahva pikaajaliselt püsivad arvamustrendid lõpuks ka eliidi poolt tehtavaid poliitilisi otsuseid, kaasa arvatud põhjapanevaid välispoliitilisi otsuseid.

Lõunakorealased ei tunne enam erilist hirmu põhjanaabrite tuumarelva ees, väidab Armacost. Koreas on levimas „uus rahvuslus“ (*new nationalism*), mis on kantud sümpaatiast Põhja-Korea vastu ning ambivalentsest suhtumisest Ühendriikide suunal. Liikumine rõhub paljus pan-aasia sentimendile, rõhutades korealaste ja hiinlaste läheduse ideed ning seisab vastu Ühendriikide „unilateralismile“ ja Ühendriikide juhitud „globaliseerumisele“. See liikumine on riigi sees süvendanud lõhet president Rohi administratsiooni ja tema eelkäijate vahel, kus omavahel vastanduvad ühelt poolt pro-demokraatlik, töölistesõbralik, anti-ameerika ning rahvuslik mikstuur ja teiselt poolt Suure Rahvusliku Partei (konservatiivide) poolt esindatav anti-kommunistlik, pro-ameerika ja suurt äri esindav maailmavaade. Mis on aga märkimisväärne – need lõhed esindavad erinevusi noorema ja vanema põlvkonna vahel (kus noorem põlvkond

esindab siis pigem „uuele rahvuselusele“ sümpatiseerivat hoiakut) (Armacost 2004:18-19). Armacosti tähelepanekus on oluline just fakt, et anti-ameerikalik hoiak võib oluliselt kujundada nii uue generatsiooni valijaid kui ka poliitikakujundajaid.

William M. Drennan toob olulise rajatähisena anti-amerikanismi populariseerumisel välja 2002. aastast toimunud „küünlatule demonstratsioonid“.³⁹ Drennan viitab sellele, et alates sealtmaalt levis anti-amerikanism keskklassi hulka, kellest märkimisväärne osa liitus jõududega kes olid juba ammu Ühendriike kritiseerinud. Ameeriklased, eriti sõjaväeline personal, sattus äkitselt sagedaste süüdistuste ja rünnakute alla. 2002. aasta presidendivalimistel ei kaitsnud ükski oluline poliitik (seda ka paremalt tiivalt) alliansi Ühendriikidega ega kritiseerinud anti-ameerika demonstratsioone – märk, mis Drennani arvates annab selge varjundi tuleviku poliitikale Lõuna-Koreas (Drennan 2004:187). Üks viimaseid vahejuhtumeid anti-amerikanismi osas oli korea aktivisti hulljulge noarünnak Ühendriikide suursaadik Mark Lippertile, millele järgnenud reaktsioonid tõid jälle esile lõhed Lõuna-Korea ühiskonnas – kuigi suurem osa inimesi mõistis rünnaku personaalsel tasandil hukka, siis ometi kostusid riigis tugevad hääled, kellele ei meeldinud juhtumile järgnenud austusavaldused Ühendriikidele ja püüe kasutada rünnakut kuidagi ära alliansi kinnistamise huvides.⁴⁰

Kang vahendab arvamusküsitlusi Lõuna-Koreas, millest ühe järgi (2006) kinnitasid 65,9% 16-25 aastastest küsitletutest, et sõja puhul Põhja-Korea ja Ühendriikide vahel pooldaksid nad esimest. Pealiskaudselt vaadatuna segadusse ajava arvamuse taga ei saa näha lõunakorealaste naiivsust – suhtumine tuleneb korealaste õigustatud uskumusest, et see on Ühendriikide surve, mitte Põhja-Korea järeleandmatus, mis võib algatada sõja, mille pearaskust peab kandma Korea, tõdeb Kang (Kang 2010:38).

39 - Esimesed sellelaadsed demonstratsioonid said alguse kahe koolitüdraku hukkumisest Ühendriikide armee sõiduki all ülekäigurajal ja sellele järgnenud võimude poolsest katsetest juhtunut vaigistada.

40 - Choe Sang-hun „South Koreans Divided on Reactions to Knife Attack on U.S. Ambassador Mark Lippert“ The New York Times, 9. märts 2015

Tabel 3. Lõunakorealaste usaldus väljatoodud riikide vastu; lõunakorealaste hinnang väljatoodud riikide mõjule Lõuna-Korea jaoks.

	Ühendriigid	Hiina	Jaapan	Põhja-Korea	Venemaa
Usaldan	19,8	6,1	6,4	6,1	3,7
Ei usalda ega umbusalda	34,3	29,2	20,2	31,1	34
Umbusaldan	44,4	63,6	72,3	61,6	57,4
Mõju: positiivne	33,1	18,4	13,2	9,6	5,8
Ei ole ei positiivne ega negatiivne	33,7	36,3	28,5	30,1	45,7
Negatiivne	31,7	44,2	57,2	59,2	42,2

Allikas: Ida-Aasia Instituudi tellitud Üleriigiline otseküsitlus 31. august - 16. september 2006, juhuvalim 1038 inimese seast. Sampling error: +/-3%P (95% confidence intervals) (Kim 2008:196).

Aastal 2013 näeme arvamusküsitlustest, et pilt ei ole ehk oluliselt muutunud. Näiteks ASANi Poliitikauuringute Instituudi korraldatud küsitluste järgi näevad 56,6% küsitletutest suhteid Ühendriikidega headena ning 75,1% arvab, et need paranevad tulevikus veelgi, sellal kui Hiinaga pidas suhteid heaks 53,5% küsitletutest ning edasist paranemist tulevikuks nägi ette 66,7% küsitletuid.⁴¹ Seda suhteliselt võrdset pilti aitavad siiski diferentseerida järgnevad küsimused. Näiteks kui küsiti usalduse/mitteusalduse kohta, siis 57,3% küsitletutest usaldas Ühendriike, samas kui Hiinat usaldas vaid 31,7%. Mitteusalduse osas olid näitajad vastavalt 37% ja 61,8% (*ibid*, 13).⁴² Küsimuse puhul, kas vastavas riigis nähakse Koreale julgeolekuohtu (majanduslikku või sõjalist), nägi Ühendriikides ohtu 35,5% küsitletutest, Hiinas aga juba 59,7%.⁴³ Seega Ühendriikide renomee on täna Lõuna-Korea avalikkuse silmis oodatult parem kui Hiina oma, kuid samas võiks hinnata, et avaldunud vahed reitingutes ei ole nii suured, et saaks rääkida Lõuna-Korea ühiskonna Ühendriike toetava meelsuse absoluutsest ülekaalust hiina-sõbralikkuse üle. Jämedalt võttes kolmandiku osa suurune usaldamatus Ühendriikide vastu on kõike muud kui marginaalne ja jätab piisava kandelava võimalusele, et rahva kõhkleva osa seas võib mingite arengute puhul nõudmine Ühendriikidest distantseeruda kasvada kriitilise suuruseni.

41 - The ASAN Institute for Political Studies „South Korean Attitudes toward North Korea and Reunification“, toimetajad Kim Jijoon, Karl Friedhoff, Kang Chungku ja Lee Eucheol, 2014, lk. 7

42 - *ibid*, lk 13

43 - *ibid*, lk. 6

Pro-hiina meelsuse küllalt tugevateks eeldusteks võiks lugeda ka 2014. aasta küsitluste tulemusi sama uuringukoja poolt. Nii näiteks nägi juunis 2014 tervelt 60,8% küsitletutest Hiina ja Lõuna-Korea vahelisi suhteid pigem partnerlussuhetena, sellal kui Hiinas nägi võistlejat 32,7% respondentidest.⁴⁴ Kui respondentidel paluti riikidele anda hinne ühest kümneni, kus 1 tähistab riigi mittemeeldimist ning 10 ülimat meeldimist, siis Ühendriikidele antav keskmine hinne kõikus iga kuu korraldataval küsitlusel ajavahemikus juuni 2013-juuni 2014 5,4 kuni 5,9 vahel, siis Hiinale antav hinne kõikus samal ajavahemikul 4,3 ja 4,9 vahel, trendiga ülespoole (võrdluseks: näiteks Jaapanile antav hinne kõikus 2,2 ja 3 palli vahel).⁴⁵ Siiski võib siia kõrvale aga tuua Zhao Quanshengi poolt vahendatav uuring, kus palutakse lähtekohaks panna Jaapan 50 punktiga (sajapunktilisel skaalal) ning hinnata selle põhjal Ühendriikide ja Hiina poliitilist usaldusväarsust. Tulemuseks saab eelnevalt tutvustatud uuringust erineva pildi: Kui Ühendriigid saavad ootuspäraselt kõrgema reitingu 62 punkti, siis Hiina saab kõigest 42 punkti ehk viimase usaldusväarsus paistab olema lõunakorealaste silmis madalam kui mitte üleliia hinnatud Jaapanil (Zhao 2013:70).

Huvitavad on aga muutused suhtumises Hiinasse kui julgeolekuohtu. Kui veel 2012. aastal uskus 75,9% küsitletud lõunakorealastest, et Hiina abistab konflikti korral Põhja-Koread, siis 2014. aastal oli selle uskumuse kandjate hulk kahanenud kõigest 34,9%-ni.⁴⁶ Kaks kolmandikku lõunakorealastest usub, et Hiina ei soovi näha Koread ühinenuna, sellal kui kõigest 18% usub, et Hiina toetab Korea taasühinemist. Samas näeb 82,4% küsitletutest, et koostöö Hiinaga on vajalik saavutamaks Korea taasühinemist.⁴⁷ Seda, et Ameerika Ühendriigid ei toeta Korea ühinemist usub 51% küsitletutest.⁴⁸ Seega, võib tõdeda, et lõunakorealased on üleüldiselt umbusklikud mõlema suurriigi suhtes, küsimuses, mis puudutab taasühinemist. Ehkki umbusk Hiina vastu on siin suurem, tasub märkida, et trend Hiina usaldamise suunas on kasvamas. Kui see ka ei tule konkreetselt Ühendriikide suunalise usalduse arvelt, siis näitab see

44 - The ASAN Institute for Political Studies „South Korean Attitudes on China“ toimetajad Kim Jijoon, Karl Friedhoff, Kang Chungku ja Lee Eucheol, 2014, lk. 15

45 - *ibid*, lk. 12

46 - *ibid*, lk. 18-19

47 - *ibid*, lk. 19

48 - *ibid*, lk. 34-35

vähemasti, et Ühendriikide kõrvale on korealaste jaoks tekkimas ka teisi jõudusid, kellega saab arvestada ja keda saab isegi usaldada. Illustreerimaks viimast väidet (või võtmaks sellelt väitelt liigset lennukust maha) sobib lõunakorealaste hinnang Hiina kui regionaalse liidri kohta: 35,9% toetavad Hiina saamist regionaalseks liidriks, sellal kui 55,4% küsitletutest oponeerivad ideele Hiinast kui regionaalsest liidrist. Kuid huvitav on siinkohal, et suurim vastuseis on lõunakorealaste seas, kes on oma 20-ndates ja 30-ndates eluaastates (vastavalt 63,2% ja 66,4%).⁴⁹

Lõunakorealaste neutraliteeti soosivast hoiakust võib anda hea pildi uuring, kus küsitakse, et kui puhkeb konflikt Ühendriikide ja Hiina vahel, keda toetada? Selgus, et selles küsitluses osalenutest toetaksid 31% ulatuses Ühendriike ja vaid 2 protsenti toetaks Hiinat, sellal kui neutraalse hoiaku võtaks kaks kolmandikku küsitletutest (Zhao 2013:69). Seega, alati ei tähenda lõunakorealase toetuse kadumine Ühendriikide – Lõuna-Korea alliansile automaatselt pro-Hiina hoiakut, vaid lõunakorealased võivad leida enda jaoks sümpaatsema valikuna neutraalse hoiaku võtmise kõikide suurriikide suhtes, kaasaarvatud Ühendriigid.

Nicholas Khoo ja John Bailey leiavad, et vähemalt Korea eliidi seas on mure Hiina suhtes siiski küllaltki levinud. CSIS (*Center for Strategic and International Studies*) 2009. aasta uuring näitab, et 150 Korea eliiti kuuluvast isikust ei muretsenud 10 aasta perspektiivis keegi Jaapani poolt lähtuva ohu pärast, kuid Hiina ees tundis muret 56% küsitletutest. Jae Ho Chungi 1999. ja 2006. aastal tehtud küsitlused eliidi hulgas näitasid samuti, et Korea eliit mureseb Hiina ohu pärast (Khoo & Bailey 2013:163).

Ka kodanikkonna seas laiemalt võib rääkida suuremast toetusest pro-ameerika poliitikale, kui selgelt anti-ameerika poliitikale. Küsitlustest kumab enamasti läbi umbes kolmandikku elanikkonnast hõlmav kriitiline meelestatus praeguse valitsuse välispoliitisele *mainstream*’ile. Kuid selle vastas ja praegust poliitikat toetamas on „vaikne enamus“, nagu seda kutsus Cha. See enamus on pigem paremtsentriline ning näeb Ühendriikide – Lõuna-Korea allianssi kriitilisena riigi pikaajaliste huvide seisukohalt.

49 - *ibid*, lk. 28

Cha toob välja, et 2003. aasta alguses vastas see „vaikne enamus“ sadade tuhandete osalejatega anti-ameerika demonstratsioonidele omapoolsete vastuaktsioonidega, milles osalejaid loeti miljonites (Cha 2004:137).

Üheks indikaatoriks või pigem eelduseks hiinlaste ja lõunakorealaste omavahelise usalduse ja heade suhete süvenemiseks võib lugeda ka otsekontaktide üha kasvavat hulka. Nii näiteks õppis 2006. aastal 54 000 lõunakorealast Hiina ülikoolides ning 300 000 lõunakorealasest oli saanud Hiina alaline resident. Samal aastal tehti Hiinasse neli miljonit visiiti Lõuna-Koreast, milline number ületas suuresti lõunakorealaste visiidid Jaapanisse (Kang 2010:43). Kui Lõuna-Korea turistide arv Hiinasse aastal 2014 oli 4,18 miljoni visiidiga stabiliseerunud,⁵⁰ siis samal aastal külastas Lõuna-Koread 6,1 miljonit hiina turisti, milline number tõusis võrrelduna eelmise aastaga 41%.⁵¹

Võib rääkida erinevast ohutunnetuse tasandist Hiina suhtes kahe Korea peamise partei – konservatiivseks kutsutud Uue Rajajoone Partei (korea k. *Saenuri-dang*, ing. k. *New Frontier Party*) ning progressiivseks kutsutud Uue Demokraatliku Poliitika Alliansi (korea k. *Saejeongchi minju yeonhap*, ing. k. *New Politics Alliance for Democracy*) – puhul. Yonsei Ülikooli professor Han Suk-hee võtab lühidalt kokku kahe partei presidendikandidaatide erinevused viimastel valimistel (2012): kui (valimised võitnud) konservatiivide esindaja Park Geun-hye soovib jätkata oma parteikaaslasest eelkäija poliitikat, rõhudes esmajoones Ühendriikide – Lõuna-Korea alliansi tähtsusele julgeolekus ja proovida selle kõrvalt arendada ka strateegilist partnerlussuhet Hiinaga; siis valimised napilt kaotanud progressiivide kandidaat Moon Jae-in joonis alla Hiinaga suhete arendamise tähtsust seda vajadusel ka Ühendriikide arvelt, olles valmis ka modifitseerima alliansilepingut Ühendriikidega leevendamaks Hiina julgeolekumuret.⁵² Samas on nähtavasti progressiivide eemaldumisel julgeolekualliansist omad limiidid, sest Moon on alles hiljuti avalikult kinnitanud, et Korea vajab Ühendriikide vägesid

50 - STATISTA. Tourists in China by country of origin

(<http://www.statista.com/statistics/234149/tourists-in-china-by-country-of-origin/>)

51 - „Chinese tourists reach high of over 6M in 2014“ Korea Joongang Daily, 26. jaanuar 2015

52 - Han Suk-hee „South Korea Seeks to Balance Relations with China and the United States“ Council of Foreign Relations Press, november 2012

enda pinnal, vähemalt senimaani, kuni pole paigas Kirde-Aasia julgeolekukommuun.⁵³

Kriitikute jaoks on üks peamine probleem Lõuna-Korea püüdlustel iseseisvat poliitikat ajada riigi mittetõsiseltvõetavus suurte mängijate seas. Kim Byung-kook kirjeldab omaaegse Lõuna-Korea president Rohi püüdlusi kuuepoolsetel tuumaläbirääkimistel 2000-ndate keskel haarata initsiatiivi enda kätte ja asuda ise peamise aktiivse vahendaja rolli. Selle rolli võtnuna lükkas Roh tagasi ettepanekud kasutada Pyöngyangi režiimi vastu nii sõjalisi kui ka mittesõjalisi sanktsioone. Kuid Kim arvas, et selle sammuga ei saavutanud Sõul loodetud eesmärke, pigem hoopis kaotas toetuspinnast. Nimelt võõrandus riik veelgi Ühendriikidest, kes tundis Sõuli sooloesinemises ohtu enda välispoliitistele eesmärkidele ning teiselt poolt ei võidetud eriti usaldusväärst juurde Pekingi silmis, kes käsitles riiki hoolimata tema vaidlusvalmidusest endiselt Ühendriikide alliansside süsteemi keskse osana. Seega tõdeb Kim, et Roh'i püüdlused olla iseseisva vahendaja rollis nägid Ühendriikide silmis välja reetmisaktina ning retoorilise suurstlemisena mitte tõeliselt võetava võimalusena Hiina silmis (Kim 2008:205-208). President Roh'i kalkulatsioonide peamine nõrk koht on Kimi arvates selles, et ta arvestas julgeolekuküsimusi lahendades Lõuna-Korea majandusliku võimsusega, kuid julgeolekuküsimusi laua peal pannes peab arvestama rohkem militaarse võimekusega. Olles maailmas kümnendal kohal asuv kaubandusjõud ei garanteeri Lõuna-Koreale mõjukust Ida-Aasia julgeolekuarhitektuuri loomisel, kui teised mängijad on (sõjaliselt võimekad) suurriigid (Kim 2008:194).

Ka Rozman näeb asju sedapidi, et hoolimata Sõuli püüdlustest otsida Pekingi abi veenmaks Pyöngyangi reformidele ning leevendada pingeid, püüab Peking enamasti väita, et tal puudub mõjujõud mõjutamiseks viimase poliitikat. Rozmani arvates tähendab see seda, et hoolimata Lõuna-Korea optimismistlikust prospektist tõusta keskmise jõuga riikide hulka, ei arvesta Hiina tõsiselt Sõuli huvidega enda strateegilistes kalkulatsioonides, seda isegi poolsaart puudutavates küsimustes (Rozman 2010:79).

Kuid pilt ei pruugi olla üldse nii lootusetu nagu kaks eelmist kriitikanoolt osutasid.

53 - Ser Myo-ja „We need U.S. Troops, Moon says“ Korea Joongang Daily, 14. märts 2015

Nagu nägime eespool, on Pekingi ja Sõuli suhted igal tasandil aasta aastalt aina paranemas ning Pekingi kaalukauss on kalkulatsioonides tegelikult aina rohkem Pyöngyangi poolelt kaldunud Sõuli poolele. Eelpool mainitud Sõuli (progressiivide) iseseisev poliitika ja tõrksus vastuvaidlematult Ühendriikidega ühte sammu astuda on kahtlemata eelpool mainitud suhete soojenemisele kasuks tulnud ja see soojenemine võib omakorda töötada ka õigustuse ja julgustusena astumaks järgmisi samme rohkem balanseeritud suhete poole Washingtoni ja Pekingi vahel. Ja see julgus kasvab mitte ainult progressiivide hulgas vaid ka konservatiivide seas, ehkki viimaste liikumistempo selles suunas saab olema aeglasem ja ettevaatlikum.

Saxer kirjutab, et uus president Parki valitsus on, jätkates eelkäijate tööd, otsimas võimalusi kuidas laiendada Korea rolli globaalsetes küsimustes, käitudes keskmise jõuga riigile iseloomulikult. Uuel administratsioonil seisab seda poliitikat arendades aga ees keeruline ülesanne. Ühelt poolt tuleb hoida „kindlat koostööd“ Ühendriikidega, milleks dikteerib vajaduse jätkuv vastasseis poolsaarel põhja ja lõuna vahel. Teisalt aga peab Lõuna-Korea samaaegselt vältima riigi tõmbamist pingetesse, mis tulenevad Aiasse pöörduva Ühendriikide ja tõusva Hiina vahelisest üha suurenevast võistlusest, mis võib tõsiselt takistada Lõuna-Korea tegutsemist keskmise jõuga riigis (Saxer 2013:411).

Ellen Kim analüüsib oma artiklis, kas üha soojenevad suhted Hiina ja Lõuna-Korea vahel võivad ohustada viimase allianssi Ühendriikidega. Kim loetleb viimase aja märgilisi sündmusi kahe Aasia riigi vahelistes suhetes: sõjaväelise koostöö arendamine; „kuuma liini“ sisseseadmine kahe riigi kaitseministrite vahel, kusjuures tähelepanuväärne on, et peale Hiina on Lõuna-Koreal taoline otseliin vaid Ühendriikidega; läbimurre vabakaubanduslepingu sõlmimiseks; Lõuna-Korea uus president tegi oma teise välisvisiidi vastupidiselt traditsioonile Jaapani asemel Hiina; Hiina uus president külastas enne Lõuna-Koread kui Põhja-Koread. Kuid Kim ei järelda sellest, et aina suurenev kaldumine Hiina suunas seaks ohtu Lõuna-Korea tugevaid suhteid Ühendriikidega. Kõik geopoliitilised, majanduslikud ja julgeolekualased kaalutlused toetavad Lõuna-Korea püüdlusi arendada kaksikstrateegiat, kus püütakse

hoida üleval julgeolekuallianssi Ühendriikidega sel ajal kui riigi majanduslik tulevik seotakse Hiinaga. Paralleelselt eelpool loetletud sündmustega on tugevad märgid õhus ka Lõuna-Korea ja Ühendriikide suhete tugevnemisest: ka Lõuna-Korea ja Ühendriigid sõlmivad vabakaubanduslepingu; järjekordselt lükati edasi sõjaaja operatiivjuhatuse üleandmine Lõuna-Korea sõjaväele; Ühendriikide maine riigis on vastavalt küsitlustele endiselt kõrge jne. Kim lõpetab artikli mõttega, et Lõuna-Korea ja Hiina vahelise koostöö arengus on veel palju võimalusi, kuid ees seisavad ka väljakutsed, kui riigid defineerivad oma strateegilised huvid ning mõistavad teatavat limiteeritust koostöös (Kim 2014).

Rozmani arvates seisneb see limiteeritus lõhes väärtushinnangute vahel. Kuigi progressiivide kümne-aastase valitsusperioodi ajal saavutati peaaegu konsensus Põhja-Korea inimõiguste küsimuse mittekritiseerimiseks, siis Hiina liidritega ühele lainele sattumiseks on siiski ees tundlikud küsimused nagu Põhja-Korea põgenike kohtlemine Hiinas, Koguryo problemaatika ning Lee Myung-baki administratsiooni taaskinnitus, et allianss Ühendriikidega põhineb jagatud väärtustel. Kuid kõikide nende probleemide sügavamaks tuumaks on aga lõunakorealaste mure, et sinotsentrism võib taas elustuda ning muuta Korea taas (Hiinast) sõltuvaks (Rozman 2010:196).

Väärtuste küsimus on aga aja edenedes vahest aina rohkem oma kunagist tähendust kaotamas, siin mängivad oma olulist rolli vähemalt kaks vektorit. Üheks on lõunakorealaste võimalus veenduda, et põhilisi inimõigustega seotud küsimusi austatakse Hiina ühiskonnas aina rohkem ja rohkem, riik liigub järjest suurema avatuse suunas. Seega väheneb siinkohal lõunakorealaste tajus kunagi tugevalt eksisteerinud (objektiivsetel alustel põhinenud) lõhe „kommunistliku“ Hiina ning „vaba ja demokraatliku“ Ühendriikide vahel. Teiseks vektoriks võib aga lõunakorealaste eneseleidmine jagatud Aasia väärtuste kaudu, mis lähendab kahte ühiskonda identiteedialases tunnetuses omavahel.⁵⁴

54 - ASANi uurimusest selgub, et 32,5% lõunakorealastest leidsid, et hiina ja korea väärtused on sarnased, samas kui 64,4% enamus ei lugenud väärtusi samadeks (The ASAN Institute for Political Studies „South Korean Attitudes on China“, 2014, lk. 30-31). Jälle see tugev kolmandik kahekolmandikulise „vaikse enamuse“ vastu?

Kui aga Ühendriigid ja Hiina muutuvad lõunakorealaste silmis üha enam kaheks omavahel võrreldavaks suurvõimuks (alternatiiviks), nad pole enam „must“ ja „valge“ jõud, siis tekib aina rohkem ruumi realistlikul loogikal põhinevale kalkulatsioonile kasudest ja kahjustest ühe või teise riigi poliitikate järgi joondumise puhul. See on baas, mille pealt räägib Lõuna-Korea julgeolekuanalüütik, et Lõuna-Korea ei peaks liituma THAAD raketikaitsesüsteemiga, kuna see süsteem pole juba tehnilist karakteristikat analüüsides sihitud Põhja-Korea vastu, vaid sihikul on Hiinast lähtuvad raketid. Lõuna-Korea huvides pole aga Hiinat ärritada sellist suurriikide vahelist jõutasakaalu muutva süsteemi lubamisega enda pinnale ja seada end Hiina diplomaatliste ja potentsiaalse sõjalise rünnaku märklauaks. Põhja-Korea Uuringute Keskuse direktor Paik Hak-soon selgitab Hiina suhtumist lähemalt, öeldes et kuigi Hiina saab hoolimata omaenda rivaliteedist aru Ühendriikide ja Lõuna-Korea lähedastest suhetest olukorras, kus kaks Korea riiki on omavahel tehniliselt sõjaseisukorras, kuid THAAD-i süsteemi lubamist oma pinnale nähakse otseselt oma julgeolekut kahjustavana ja Lõuna-Koread nähakse sel puhul otsese abilisena Hiina (ja Venemaa) mõju piiramisel piirkonnas. Tagajärjed võivad olla Lõuna-Korea jaoks olulised – rääkimata potentsiaalse sõja puhul enda asetamisest Hiina löögi alla, lõpetades realistlikuma stsenaariumiga, kus süsteemi paigaldus toob kaasa Hiina (ja Venemaa) poolse majandus- ja diplomaatilise koostöö peatumise. „THAAD-i küsimus mõjutab nii majandust kui ka rahvuslikku julgeolekut. See on põhjus, miks Lõuna-Korea peaks veenma Ühendriike tagasi võtma oma plaani paigaldada oma kaitsesüsteem siia. See on Lõuna-Korea õigus keelduda süsteemi paigaldusest,“ lõpetab Paik oma arutluse.⁵⁵

Chun Chaesung Ida-Aasia Instituudist küsib ettevaatlikult, kas ootus Ühendriikide poolsele reaalsele toetusele Lõuna-Korea tarvis on realistlik olukorras, kus esimene saab pidevaid tagasilööke, näiteks Ukrainas ja Lähis-Idas või on tegemist langeva hegemooniga? Rõhutades Lõuna-Korea suuremat haavatavust potentsiaalse konfrontatsiooni korral Hiinaga kui seda on Euroopal tänases konfrontatsioonis Venemaaga, näeb Chun Lõuna-Koreale ette vajadust võtta juhtiv roll mehhanismide

55 - Jun Hi-jie „South Korea needs to block THAAD deployment“ The Korea Times, 17. veebruar 2015

loomisel, mis pehmendaks võimusiiret regioonis ning juhinduda nendest tähelepanekutest leidmaks ühist nimetajat Washingtoni, Tokio ja Sõuli vahelises kolmepoolses koostöös (Chun 2014). Ehk teisisõnu, Lõuna-Korea analüütik näeb ette vajadust Sõuli poliitika lahti siduda tingimusteta Ühendriikide initsiatiivide järgimisest ja vajadust riik paremini ette valmistada tulevaks võimusiirdeks.

Kichan pehmendab siiski eelpool kõlanud seisukohti ning proovib tsentrisse kokku viia kaks diskursust Ühendriikide ja Lõuna-Korea alliansi osas. Esiteks, Korea peab selgelt aru saama, et globaalne hegemoon Ameerika Ühendriigid on peamine riik, kes mõjutab Korea saatust vähemalt 2030-ndate aastateni, nendib Kichan, lisades, et Ühendriigid ei ole muutuja vaid konstant Korea rahu, õitsengu ja ühinemise seisukohalt. Korea ei peaks kindlasti olema pimestatult lummatud Ühendriikidest, kuid samas on ohtlik hooletult temast eemalduda. Korea peaks olema siiski keskendunud Ühendriikidele, kellega jagatakse liberaaldemokraatlikke põhiväärtusi. Teisena peaks Lõuna-Korea olema olema täielikult ise vastutav oma kaitse eest. Lõuna-Korea ei peaks olema mitte ainult võimeline maha suruma põhjanaabri provokatsioonid vaid ka sõjaliselt piisavalt võimekas vastamaks kõikide naabrite konventsionaalsele rünnakuohule. Kolmandaks peaks Lõuna-Korea nõudma senisest võrdsemal alusel alliansi Ühendriikidega kooskõlas hästiajastatud Ühendriikide maavägede väljatõmbamisega riigist ning taastama oma sõjaaegse operatiivkontrolli õiguse. Samas täielik Ühendriikide väekontingendi, mis hõlmab ka lennuväge, väljatõmbamine peaks olema seotud Koreade ühendamise ja Ühendriikide vägede väljatõmbamine ei peaks olema Lõuna-Korea ja Ühendriikide vahelise hõõrdumise tagajärg vaid hoopis kasvanud vastastikkuse usalduse tulem, mis oleks võrreldav täiskasvanuks saanud järglase lahkumisega vanemate kodust. Kaks riiki vajavad omavahel sellist vastastikkuse usalduse taset, et oleks võimalik ülal hoida poliitilist allianssi ilma ühe poole sõjalise kohalolekuta (Kichan 2007:447-448).

Kokkuvõttes võib Lõuna-Korea kohta järeldada järgmist:

- Lõuna-Korea on oma julgeolekus asutamisest saati sõltunud Ühendriikide toest, kuid peale Külma sõja lõppu on riigis aina tugevnemas debatt Ühendriikide ja

Lõuna-Korea vahelise alliansi uuendamise üle, mis annaks Sõulile vabamad käed regioonis. Kui senimaani on Lõuna-Korea pigem olnud passiivne puhverriik, siis täna on paljudel lõunakorealastel soov riigile võtta aktiivse puhverriigi roll.

- Lõuna-Koreas käiva debati peamiseks osapoolteks on riigi kaks suurimat poliitilist jõudu. Kui konservatiivid on ettevaatlikumad passiivse puhverriigi rollist väljumise suhtes, siis progressiivide seas on tahe suurem võtta aktiivse puhverriigi roll ning vahetada senine sisulise protežee roll keskmise jõuga riigi rolli vastu.
- Viimast poliitikat toetab ka suhteliselt suur osa Lõuna-Korea elanikkonnast ehkki saab siiski veel rääkida „vaiksest enamikust“, kes pigem väärtustavad senitöötanud mudelit Ühendriikide poliitilise ja sõjalise eestkoste all. Siiski paljud märgid näitavad, et lõunakorealaste soov vähendada sõltuvust eestkostjatest on pigem suurenemas.
- Sellal kui varasem kriitikavaba suhtumine Ühendriikide (eriti just unipolaarsetesse) poliitikatesse on kahanev, on kasvav Hiinasse neutraalselt ja sõbralikult suhtuvate kodanike arv. Hiina „pehme jõud“ näib Lõuna-Koreas vähemalt mingite piirideni edukalt töötanud olevat ning hirm Hiina ees ei ole võrreldes varasemaga enam sugugi üldlevinud .
- Homne Lõuna-Korea paistab nende trendide valguses olevat valmis paremini kui iial varem võtma endale keskmise jõuga riigile kohaselt vabad käed iseseisvateks otsusteks Korea saatuse üle ning katsuma leida iseseisvalt lahendusi Korea taasühendamiseks, manööverdades senisest vabamalt erinevate piirkonnas huve omavate suurvõimude vahel. Eriti tõenäoline on selline stsenaarium järgmise progressiivide valitsuse ajal.

V osa. Korea taasühinemise stsenaariumid teoreetilise mudeli valguses

Võiks ehk öelda, et üks tüüpilisem ja laialtlevinuim ettekujutus Koreade ühinemise stsenaariumist on selline, kus perekond Kimi juhitud Korea Tööpartei abil teostatav

režiim variseb omaenda sisemiste ebakõlade, poliitilise jäikuse ja/või majandusliku kollapsi tõttu kokku ning riigis tekib anarhia ja võimuvaakum, mille peale Sõuli valitsus territooriumi legitiimse omanikuna taastab kontrolli Põhja-Korea aladel ning selle käigus ühtlasti ka ühendab riigi. Korea taasühendamine saab heakskiidu ÜRO-lt ning Ühendriikide väed abistavad Lõuna-Korea korrakaitseorganeid korra taastamisel riigis.

Nii kirjeldabki Ban Kil-joo, kuidas Lõuna-Korea peaks olema valmis peale praeguse Kimi režiimi kokkukukkumist Põhja-Koreas eriüksustega riiki tungima ning rakendades kombineeritult „kõvasid“ ja „pehmeid“ meetmeid, suruma seal maha igasuguse vastupanu, terroristlikud algatused ja kuritegelikud grupid. Ban arvab, Lõuna-Koreal (kui keskmise jõuga riigil) on võimalus haarata initsiatiiv kollapsi korral Põhja-Koreas. Ban näeb ka võimalust, et Hiina võib toetada endise režiimi võimutegelasi, kes lootuses taastada oma võimupositsioon koonduvad geriljategevuseks uue võimu vastu. Lõuna-Korea vägesid, kes Bani nägemuses omavad siiski initsiatiivi algataja rolli, toetavad Ühendriikide väed. Viimased on valmis otsustavalt välja astuma igasuguse Hiina või Venemaa vastutegevuse korral (Ban 2011).

Sellel või sarnastel stsenaariumitel on aga antud töö teoreetilise mudeli seisukohast olulisi puudusi. Ban kirjeldab Lõuna-Korea tegevust nagu see toimuks vaakumilaadses väliskeskkonnas või Ühendriikide unipolaarse võimutäiuse tingimustes, alahinnates teiste suurriikide võimalusi ja mõju ulatust. Selline stsenaarium olekski tõenäoliselt võimalik Lähis-Idas, kus Ühendriikide domineerimisele puudub adekvaatne vastus. Kuid nõnda unilateraalselt tegutseda Hiina poolt kõige sensitiivsemana käsitletavas tsoonis ei tundu tänases reaalsuses enam usutav. Nagu me töös korduvalt enne oleme viidanud, võtab Hiina, hoolimata tema muudest hõõrdumistest Kimi režiimiga Põhja-Korea kui puhverriigi kaitsmist täie tõsidusega ning igasugust kooskõlastamata tegevust käsitleb kui potentsiaalset agressiooni Hiina eluliste huvide vastu.

Hiina sõjaline võimsus kasvab iga aastaga ja võimekuse ülesehitus on keskendunud justnimelt piiratud ulatusega sõja võitmisele lähiregioonides. Seega Hiinal peaks olema jõudu anda adekvaatne vastus sõjalisele sekkumisele Põhja-Korea territooriumil. Hiina

valmisolekut ootamatutele sündmustele Põhja-Koreas kiirelt reageerida kinnitab omakorda ka fakt, et koheselt peale Jang Song-thaeki hukkamist Põhja-Koreas korraldas Hiina küllaltki ulatuslikud, kuni 100 000 sõjaväelast kaasavad sõjaväeõppused Liaoningi provintsis Põhja-Korea piiride ääres. Kuigi Hiina kaitseministeerium püüdis väita, et taolised õppused on tavaline praktika, siis paljude analüütikute seas levis kahtlus, et tegemist oli praktiseerimisega tegutsemaks Põhja-Koreas puhkeda võiva kriisi korral. Terry arvab, et õppustel ei harjutatud mitte pelgalt tegelema põgenikevoogudega ebaõnnestunud riigist vaid Hiina valmisolekut sekkuda kodusõja puhul oma vägedega Põhja-Korea territooriumil – ühelt poolt hoidmaks ära tuumarelvade langemist valedesse kättesse ja teiselt poolt ennetamaks Ühendriikide samalaadset aktsiooni (Terry 2014:37-38). On väheusutav, et piirkonnas üha enam oma võimu tunnetav Hiina jääks lihtsalt tegevusetult vaatama, kuidas Sõul ilma igasuguse eelneva sisulise konsultatsioonita Pekingiga hakkab lihtsalt Põhja-Korea territooriume hõivama, eriti kui see toimub Ühendriikide armee toetusel.

Palju on pakutud Saksamaa ühinemise stsenaariumi kordumist Korea poolsaarel, kus ilmselgelt legitiimsust kaotava Pyöngyangi režiimi senine toetaja Hiina annab vabad käed Sõulile ühinemise läbiviimiseks, misjärel suurriikide ja Lõuna-Korea vahelise kokkuleppega võtab Lõuna-Korea lihtsalt ilma igasuguse välistoetuseta jäänud Põhja-Korea riigi üle, lõpetades täielikult viimase eksistentsi ja õiglusjärgluse. Edaspidi hakkab ühinenud riigis valitsema eranditult tänase Lõuna-Korea poliitiline, õiguslik ja majanduslik süsteem ning Põhja-Korea võimurid kaotavad päevapealt oma positsioonid ning paljusid neist ootab ees õigusemõistmine uue riigi seadusandluse järgi.

Terry joonistab välja taasühinemisele viiva skeemi, kus olukorras, mil Kimi perekonna režiim on omaenese raskuse all kokku kukkumas, saaks ära hoida konfrontatsiooni Põhja-Korea pinnal tegevuse koordineerimist sellise stsenaariumi puhuks Ühendriikide, Lõuna-Korea ja Hiina vahel. Terry pakub välja, et Washington ja Sõul võiksid koostöös luua konkreetsed tegevusplaanid ühinemise puhuks (või tegevuse puhuks Põhja-Korea kollapsi puhul) ning siis katsuda need plaanid “müüa” Hiinale. Terry optimism põhineb eeldustel, et hiinlased “ostaksid” ära stabiilsuse poolsaarel ning suurenenud

perspektiivid lõigata ka ise kasu ühinemise tagajärjel tekkivast majandusbuumist Korea poolsaarel (kus kokku saavad odav, kuid suhteliselt haritud tööjõud ja kapital). Terry arvab, et kui Korea ühineb, siis sellega suureneb surve Ühendriikide vägedele lahkumiseks Korea poolsaarelt ning viimasel langeb ära vajadus ehitada raketikilpi (mis olla kavandatud vaid kaitseks Põhja-Korea raketirünnakute eest). Seda argumentatsioon ei ole muidugi kerge Pekingile müüa, tunnistab Terry, kuid kui sõnumit edastatakse kannatlikult ja veenvalt, siis hakkab see tasahilju imbuma poliitbüroo liikmete teadvusesse (Terry 2014:51-54).

Probleem on siin jälle selles, et Hiinat proovitakse seada mingis mõttes fakti ette – selle skeemi alusel pakutakse Pekingile valmislahendusi, mille koostamisel on tugev Washingtoni käekiri. Kas võimusiirdeks valmistuv Hiina „ostaks“ ära plaane, mis sisuliselt kärbiksid Hiina positsioone Ida-Aasias, ükskõik kui ilusasti need ka rüütatud poleks? Peamine probleem on, et Hiina peab leppima Terry nägemuse kohaselt vaid oletusega, et ehk Ühendriigid tõmbuvad ise vabatahtlikult tagasi, kui „kurjuse telje“ riiki regioonis enam ei eksisteeri. Kuid see ei ole mõtteviis, mida harrastab realistlikus paradigmas mõtlev Peking. Peking kahtlustab juba täna, et Põhja-Koread kasutatakse lihtsalt kattevarjuna Hiina sissepiiramise poliitikale. Mis paneks Pekingit, kes tunnetab oma kasvavat võimu ja kelle käsutuses on varsti tõhus ja moodne sõjamasin, leppima kõigepealt oma liitlasriigi lihtlabase kokkukukkumisega ning seejärel lubama oma peamisel konkurendil tegutseda unilateraalsel algatusel oma pealinna läheduses? Pigem võib eeldada, et Hiina, kes täna küll ostab aega oma sisemise arengu takistamatuks jätkumiseks, ei lepiks vähemaga kui Korea poolsaare neutraliseerimisega, tulgu see millises formaadis tahes.

Samalaadne probleem on Chaesung Chuni välja pakutud skeemiga, mille kohaselt küll Lõuna-Korea võtaks endale keskmise jõuga riigi positsiooni ning algataks multilateraalseid algatusi ja aktiivseid diskussioone Põhja-Korea saatuse teemal, vältides samal ajal Põhja-Korea režiimi suhtes agressiivset retoorikat, mis võiks hirmutada sealset juhtkonda umbkaitsesse tõmbuma. Selline tegevus viiks lõpuks Põhja-Korea “sulamiseni” ja usalduse tekkimiseni Pyöngyangi režiimi eliidi hulgas, et

(rahumeelne) ühinemine ei ohusta nende tervist ja heaolu (Chun 2014). Kuid ka Chun jätab vastamata peamisele küsimusele – kuidas vaatab Hiina Koreade ühinemisele Pyöngyangi ja Söuli vaheliste läbirääkimiste tulemusena, jättes Pekingi laua tagant välja ning mitte pakkudes viimasele usaldusväärseid garantiisid julgeolekukeskkonna paranemise osas Korea poolsaarel?

Paljud analüütikuid kipuvad pidama võimalikuks Korea taasühendamist Lõuna-Korea ja Ameerika Ühendriikide julgeolekualliansi jätkudes. Näiteks Cha usub, et Hiina ei takista fundamentaalselt Ühendriikide ja Lõuna-Korea alliansi jätkumist peale ühendamist, kui jätkuvad terrorismivastasesest sõjast ajendatud konstruktiivsed ja pragmaatilised suhted Hiina ja Ühendriikide vahel. Cha nendib, et Lõuna-Korea peab jätkama liitlassuhet suurima ja kõige kaugemal asuva regiooni suurjõuga (Cha 2004:133). Lee Chung-min usub, et Korea neutraalsus pole hea variant ning et ka taasühinemise seisukohalt on parim jätkata julgeolekualliansiga Ühendriikidega, kes pakub parimat abi ja julgeolekugarantiid Koreade taasühendamise protsessis (Lee 2004:205-206). Kümme aastat hiljem aga võib tõdeda, et Ühendriikidele toetumine pole riiki taasühendamisele sammugi lähemale viinud.

Antud töös esitletav teoreetiline mudel eeldab, et võimusiirde korral peaks Hiina olema see osapool, kes nõustub ainult lahendustega, mis realiseeriksid tema kogunenud võimupotentsiaali. Raske on ette kujutada antud mudeli valguses, et Hiina lepi ilma aktiivse vastutegevuseta positsioonide kärpimisega oma lähipiirkonnas ajal, mil tema suhteline võimsus on Ühendriikidega võrreldes kiirel tõusul. Minimaalne, millega Hiina saaks leppida, on *status quo* säilumine poolsaarel – kõik muud lahendused, millega Hiina kaasa läheks, peavad kaasa tooma Hiina positsioonide paranemise regioonis, mitte jätma Hiinat Ühendriikide umbmäärastele lubadustele lootma. Teoreetiline mudel eeldab, et Korea taasühendamise läbiviimine tingimustel, millest lõikaks peamise kasu (*zero-sum* stiilis) vaid Ühendriigid, saaks toimuda vaid juhul, kui Ühendriikide suhteline võimsus Hiina vastu kasvaks ehk toimuks ümberpööratud võimusiirdeline protsess. Kuna seda aga praegu pigem ei toimu, siis saavad realistlikud olla vaid lahendused, millega seotakse kuidagi Ühendriikide käed, takistamaks viimasel saavutada

ühinemisprotsessist suhtelist kasu Hiina ees.

Seega, kui minna edasi Saksamaa ühinemise stsenaariumi analoogiaga, siis peaks kahe Korea rahumeelsele ühendamisele eelnema (mitte järgnema) kahe- või mitmepoolne rahvusvaheline kokkulepe, mille peamisteks osapoolteks oleks Ühendriigid ja Hiina. Kuid kui Saksamaa puhul tegi järeleandmisi Nõukogude Liit, siis Korea kohta käivas kokkuleppes on oodata vaid samalaadseid järeleandmisi (üleüldise stabiilsuse nimel) Ühendriikide poolt või selline kokkulepe jääb lihtsalt sündimata.

Nüüd ongi küsimus, kas Ühendriigid oleksid nõus säärase rahvusvahelise kokkuleppe või isegi taoliste läbirääkimiste alustamisega, kus arutletakse Ühendriikide väekontingendi kohaloleku ja staatuse üle Koreas? Tuleb arvestada, et vaevalt umbusklik Peking jätaks Ühendriikidele kavaldamiseks ebamääraseid „auke“ ning nõuaks Korea sõjaväekontingendi ning raketikaitsekilbi küsimuste kohest lahendamist. Põhjust Hiina sääraseks ebausuks annab kindlasti näiteks just Saksamaa ühendamine ning rahvusvahelised läbirääkimised ühinemisjärgse Euroopa julgeolekuarhitektuuri üle, kus Nõukogude Liidule lubati ühinenud Saksamaa NATOsse astumise lubamise puhul, et NATO ei liigu ühinenud Saksamaast „tolligi kaugemale“⁵⁶⁵⁷(vaevalt hiinlastele mõjuks rahustavalt jutt, et lepe polnud siduv kuna seda ei pandud avalikult paberile – pigem toidavad sellised tagantjärele õigustused Hiina juhtkonna kahtlustusi veelgi ning sunnivad neid kokkulepete puhul Ühendriikidega lähtuma *tit-for-tat* põhimõtetest). Kuid nagu me teame, on NATO täna Venemaa piiril ja seda mitte ainult poliitilises mõttes vaid meetrite kaugusel Venemaa piirist liiguvad Ühendriikide sõjamasinad. Jäikus Hiina poolt aga jätaks vähe manööverdamisruumi Ühendriikidele, kellel vaevalt on tahtmist Korea poolsaarelt vabatahtlikult kuhugi liikuda. Seetõttu on nende kahe riigi puhul kokkuleppele jõudmine kahtlane olukorras, kus Ühendriigid on äsja alustanud Aasia regiooni „rebalanseerimist“ ning kus Lõuna-Koreas on täna võimul valitsus, kes näeb

56 - Joshua R. Itzkowitz Shifrinzon „Put It in Writing: How the West Broke Its Promise to Moscow“
Foreign Affairs Magazine, 29.oktoober 2014

57 - Uwe Klußmann, Matthias Schepp and Klaus Wiegrefe „NATO's Eastward Expansion: Did the West Break Its Promise to Moscow?“ Spiegel Online, 26. november 2009

Ühendriikide vägede kohalolekus oma turvalisuse tagajat.

Töö teine osa käsitles Ühendriikide aktiivset reageeringut võimusiirdelisele väljakutsele Hiina poolt ning selle ühe osana bilateraalse alliansside tugevdamist Ida-Aasia regioonis. Ühendriigid on tänasel päeval vaevalt nõus leppima Korea poolsaarelt taandumisega, pigem võib olla küsimus selles, kui kaugele Ühendriigid oleks täna valmis minema, et piirata Hiina positsioonide edasist paranemist. Ei saa välistada isegi Ühendriikide preventiivset sõda Hiina vastu (midagi, mida Mearsheimer sisuliselt teha soovitab). Teise variandina ei saa välistada, et Ühendriigid utsitavad Lõuna-Koread senisest suuremale konfrontatsioonile Põhja-Koreaga, lubades omalt poolt tagada abi riigi vägivaldsel ühendamisel ning kindlasti kaitset vasturünnaku puhul.⁵⁸ See aga oleks sisuliselt Ühendriikide poolt vaadatuna eelpool käsitletud „kaartide edasilükkamise“ strateegia, millisel puhul Ühendriigid hoiavad eduka rünnaku puhul piisavat distantsi ja lasevad Lõuna-Koreal „kartulid tulest noppida“ ehk nõrgestada Hiina positsioone Kirde-Aasias Lõuna-Korea abil. Kuid sedalaadne Korea ühendamise variant muutub kindlasti ajaga aina ebatõenäolisemaks. Võimalik, et ajaline aken selleks on juba mööda lastud – ühelt poolt tänu Hiina sõjaväe tugevnenemisele, teiselt poolt poliitilise teadlikkuse kasvule Lõuna-Koreas.

Võimusiirdelised protsessid töötavad omasoodu, aeg on Hiina poolel. Ühelt poolt tõuseb aja jooksul Hiina võimekus esitada Ühendriikidele militaarne väljakutse – välja arendatakse kohane ookeanilaevastik, allveelaevade võrgustik, nii laevatõrje kui ka õhutõrje uusimad võimekused ning saavutatakse täielik ülekaal maavägede osas. Seejärel võib Hiina panna Ühendriigid valiku ette, kui palju ressursse on viimane nõus panustama oma tugipunkti hoidmiseks Aasia mandril või on parem uues olukorras leppida taktikalise punktikaotusega (eriti kui pikaajalised trendid töötavad aina

58 - Ühe Lõuna-Korea ametniku hiljutine väljaütlemine tekitas spekulatsioone selle üle, kas Lõuna-Korea valmistab juba aktiivselt ette plaane Põhja-Korea jõuga üle võtmiseks. Lõuna-Korea Ühendamise Ettevalmistamise Komitee asepresident aga tõttas selle peale eitama, et selliseid plaane üldse eksisteerib ning et „rahumeelne ühinemine on ainus võimalus toomaks kaks Koread kokku“. (Shuan Sim „Korean Unification: Plans For Forced Absorption Untrue, South Korean Official Says“ International Business Times, 12.märts 2015)

süvenevalt Ühendriikide kahjuks). Seega saab teoks Mearsheimeri ennustatud Hiina „Monroe doktriini“ stsenaarium Ida-Aasias. Ja samamoodi nagu 19. sajandil Ameerika mandril, nii ka Ida-Aasias võib tekkida olukord, kus piirkonnavälistel jõududel ei ole lihtsalt kasulik nende emamaast kaugemale jäävas piirkonnas suurt sõda alustada vastasega, kellest jagu saamine ei ole garanteeritud. Seda eriti juhul, kui kaotused tagasitõmbamisest jäävad mõnevõrra limiteerituks, näiteks tänu uue dominandi poolt regioonivälistele riikidele suhteliselt lahtisena hoitavate turgude tõttu, mis ei seaks olulise löögi alla Ühendriikide kaubanduslikke positsioone Koreas (ja piirkonnas). Kui selline Hiina tugevnemine tulevikus toimub, siis võib see viia Ühendriigid läbirääkimiste laua taha ja avaks võimaluse Korea taasühendamiseks.

Täna tuleb tõdeda, et kahe piirkonna suurriigi omavahelisele kokkuleppele jõudmise tõenäosus on hetkel veel väike – Hiina ootab oma aega ja ei kiirusta Põhja-Korea mahakandmisega (nagu töös juba välja toodud, üritatakse riigis pigem tagant utsitada majandusreformi riigi pikajalise jätkusuutlikuse tagamiseks) ning Ühendriigid katsuvad veel regioonis Hiinale vastu balansseerida. Selles jätkuvas patiseisus saab oluliseks Lõuna-Korea poolt võetav positsioon. Täna on Lõuna-Korea Ühendriikide liitlasena seotud (passiivne puhverriik), mis tähendab, et ka riigi taasühendamise võimalused sõltuvad Ühendriikidest, tema abist ja võimalustest. Kuid Põhja-Korea, kelle vastupanu peaks Sõul murdma riigi taasühendamiseks toetub Hiina kaitsvale tiivale ning teisalt hoiab ka Hiina kiivalt Põhja-Koreal silma peal.

Et sellest lukustatud seisust lahti pääseda vajab Sõul kokkuleppeid Pekingiga. Saavutamaks aga tõsiseltvõetavus läbirääkimistel Pekingiga on Lõuna-Koreal vaja võtta sõltumatu riigi positsioon – riik peab väljuma Ühendriikide eestkoste alt, täiel määral teostama oma keskmise jõuga riigi potentsiaali ning võtma enesele aktiivse puhverriigi rolli.

Loomulikult pole Lõuna-Koreal enesele sellise rolli võtmine kergeimate ülesannete killast – esiteks on kindel, et alliansilepingu modifitseerimisel Hiinale aktsepteeritavasse vormi on oodata tugevat Ühendriikide poolset reaktsiooni kuni kahe

riigi tõsise tülminekuni välja; teiseks, lahjendades Ühendriikide kohalolekut või sellest üldse loobudes minnakse vastu peale avarduvate võimaluste ka riskidele kaugema tuleviku osas; kolmandaks, Hiina jääb küll pigem oma ühinemist toetava positsiooni juurde peale Lõuna-Korea alliansist lahtiütlemist (vajadusest koguda usalduskrediiti arvestades tulevast globaalset võimusiiret), kuid ei saa välistada võimalust, et Hiina võib siiski üksi jäänud Lõuna-Korea suhtes teostada ühes või teises küsimuses väljapressimist. Kuid kõigest hoolimata – lähtudes eeldusest, et võimusiire regioonis on paratamatus, on Lõuna-Korea jaoks parem tegutseda proaktiivselt kui reaktiivselt.

Nagu töös tõestada üritati, siis on Lõuna-Koreal olemas eeldused end sõltumatu keskmise jõuga riigi positsiooni peale välja mängida ning Hiina poolt on olemas valmidus aktsepteerida Koreade taasühendamist Sõuli tingimuste järgi eeldusel, et Hiina julgeolekukeskkond sellest ei halvene. Seega Sõuli käes on võimalus Korea patiseisu lahtiharutamiseks initsiatiiv enese kätte võtta. Võimusiirde teooria kohaselt saab Hiina regioonis niikuinii aina domineerivaks ja tema valmidus naabritega võrdsetel alustel kompromisse teha seega hiljem pigem väheneb. Uutele liitlastele aga pakub parimaid lepinguid ikka see, kes neid liitlasi hädasti vajab. Täna on Peking olukorras, kus ta vajab hea tahte algatust Lõuna-Korea poolt, kuid tulevikus võib olukord ümber pöörduda – Sõul vajab Pekingi head tahet rohkem kui vastupidi. Seega, mida kauem Sõul edasi ootab, seda vähem on eeldusi selleks, et ta saaks Pekingi käest maksimaalselt head tingimused taasühendamise läbiviimiseks. Edasine ootamine tasub ennast ära vaid juhul, kui peaks toimuma dramaatilisi pööordeid, mis mõjutavad Hiina tõusu – nagu näiteks Ühendriikide edukas preventiivne sõda Hiina vastu või sisepoliitilised turbulentsid Hiinas, mis peatavad riigi võimsuse kasvu (või näiteks isegi tükeldavad ühtse Hiina). Kuid kas selliste stsenaariumite peale saab loota või oleks Lõuna-Koreal ikkagi kasulikum püüelda balanseerituma lähenemise poole suhetes kahe (või isegi mitme) regiooni kujundava suurvõimuga – see on küsimus, mis seisab lahendamiseks ees tulevastel Lõuna-Korea valitsustel. Ritualistliku üritusena käsitletava spetsiaalse kahe Korea ühinemise komitee loomisest⁵⁹ ning 50 miljardi dollariga Põhja-Korea

59 - Enjoli Liston „North and South Korea: can Seoul’s plans for reunification work?“ The Guardian, 18. juuli 2014

meelitamisest⁶⁰ jääb väheseks, et meelitada Põhja-Korea eliit Hiina (kes on samuti võimeline pakkuma palju raha ja investeringuid) orbiidilt nende jaoks tundmatusse tulevikku. Põhja-Korea eliit peab saama tagant tõugatud oma peamise toetaja poolt, et ta tunneks ennast tõeliselt nurka surutuna.

Lähtuvalt antud töö teoreetilisest mudelist on Korea taasühendamise võti võimusiirde, mis muudab tänase *status quo* poolsaarel. Hoolimata Ühendriikide rebalanseerimise strateegiast saab pigem eeldada, et võimusiire regioonis töötab Hiina kasuks ja rebalanseerimine lükkab paratamatuid protsesse lihtsalt edasi. Seega on Hiina tähtsus poolsaare ühendamise reaalse tagajana on tõusuteel, Ühendriikide roll aga languses. Teisiti öelduna võib visandada skeemi – Korea taasühinemise tõenäosus tõuseb sedavõrra, kuidas üks võimusiirde osapool (Hiina või Ühendriigid) tugevneb teise arvelt. Eristub kolm võimalikku stsenaariumit. Juhul kui Ühendriikide rebalanseerimine töötab nii efektiivselt, et Ühendriigid (ja tema allianssidesüsteem) saavutab suhtelise tugevuse olulise kasvu Hiina ees, siis kasvab Korea taasühendamise tõenäosus (tõenäoliselt Põhja-Korea alistamise teel, mida Hiina takistada ei suuda). Ka Hiina tõusu jätkumisel, millega tema suhteline tugevus regioonis kasvab Ühendriikide (ja tema liitlasvõrgustikuga) võrreldes oluliselt, kasvab jällegi tõenäosus taasühendamiseks (seda kas Lõuna-Korea kaasamise teel või äärmisel juhul Põhja-Koread soosiva sõjalise lahenduse teel). Juhul aga kui praegune rebalanseerimine hoiab enam-vähem jõudude tasakaalu regioonis ning ülekaal ei kaldu otsustavalt ühele ega teisele poolele, siis jääb tõenäoliselt püsima tänane *status quo* ning taasühinemise tõenäosus on madal.

Oluline lisandus antud mudelis kahe suurvõimu vahelisele võimusiirdele on keskmise jõuga riikide roll, mis mõjutab sündmuste käiku piirkonna võimusiirdelises kontekstis. Oluline on kas võimusiirdelise hõõrdumise vahele jäävad puhverriigid evivad keskmise jõuga riigi tugevust ning kas nad selle evimisel võtavad enesele aktiivse puhverriigi või passiivse puhverriigi rolli. Arvestades seda lisandust võimusiirdele teoreetilises mudelis

60 - Brian Fowler, Eunkyung Seo & Brett Miller „South Korea Plans \$50 Billion Fund for Union with North“ Bloomberg News, 1. november 2011

tuleb taasühendamise potentsiaalsed võimalused lisanduvalt läbi vaadata läbi selle prisma ehk analüüsida taasühinemisvõimalusi läbi kahepoolsete suhete diaadide: Hiina ja Põhja-Korea; Hiina ja Lõuna-Korea; Ühendriigid ja Põhja-Korea; ning Ühendriigid ja Lõuna-Korea vahel.

Tabel 4. Nelja diaadi lühikarakteristika taasühinemise seisukohalt

	Ameerika Ühendriigid	Hiina
Põhja-Korea	Taasühinemise võimalused komplitseeritud, kuna Põhja-Korea on Hiinast sõltuv ning seetõttu keeruline tal keeruline orienteeruda Ühendriikidele. Teiselt poolt ka Ühendriikidel keeruline pakkuda Põhja-Korea eliidile “paketti”, mis oleks viimaste jaoks parem kui <i>status quo</i> .	Põhja-Korea on Hiina orbiidil nii majanduslikus kui ka julgeolekualases tähenduses ning tema eksisteerimine sõltub suuresti Hiina toest. Hiina pakub Põhja-Koreale praegu <i>status quo</i> ’d, taasühendamise seisukohalt on aga Hiinal vähe Põhja-Koreale pakkuda. Põhja-Koreal omakorda on raske enda plaanidele toetust nõuda.
Lõuna-Korea	Taasühinemise seisukohalt on pakkuda vaid riskantne sõjaline lahendus. Pigem pakuvad Ühendriigid Lõuna-Koreale vaid <i>status quo</i> säilumist, rõhudes taasühinemise asemel „ühiseid väärtusi“.	Parim võimalus taasühinemise seisukohalt. Hiinal on reaalset pakkuda Lõuna-Koreale oma toimivat abi Põhja-Korea sundimiseks läbirääkimiste laua taha ja Lõuna-Koreal on omalt poolt Hiinale pakkuda tervemat julgeolekukeskkonda.

Töös selgus, et Põhja-Koread ei saa käsitleda ei aktiivse puhverriigina ega korraliku keskmise jõuga riigina ehk riigi võimalused sõltumatute manöövrte tegemiseks on piiratud ning riik asub tugevalt Hiina mõjuväljas. Hoolimata Põhja-Korea retoorikast, mis kutsub üles väliseid jõude liitumisprotsessist välja jätma⁶¹, on Põhja-Korea põhimõtteliselt vahetuskaubaks Pekingi käes, mille abil on viimasel võimalik peibutada Sõuli koostööle.⁶² Peking ei saa ega taha samas Korea taasühinemist läbi viia Pyöngyangi plaanidele toetudes, kuna Põhja-Korea on lihtsalt kordades nõrgem kui Lõuna-Korea. Pekingi jaoks on täna konstruktiivsem ja odavam leida ühine mõistmine Sõuliga, kui et toetada Põhja-Korea nõudeid juhtrolli võtmise osas taasühendamise temaatikas. Viimane variant jääb Pekingi jaoks kalli, aeganõudva ja väheefektiivsena

61 - Üks viimaseid ettepanekuid Põhja-Korea poolt taasühinemise osas tuli 2014. aasta juulis, kus kutsuti üles liikuma konföderaalset ühinenud Koread ning jätma sellest protsessist kõrvale kõik „välised jõud“. „Põhja- ja Lõuna-Korea ei tohiks langeda ohvriks väljaspoolseisjatele, kes on huvitatud kala püüdmisest Korea lõhestatusest põhjustatud sogases vees,“ seisis avalduses („Federalizing the Korean Peninsula: North Korea Calls for Unifying Confederation with South Korea“ Global Research Newsletter, 7. juuli 2014).

62 - Hiina ja Lõuna-Korea üheskoos hoiavad enda käes 90% Põhja-Korea kaubandusest, seega jääb Põhja-Koreale väga vähe manööverdamisruumi, kui kaks esimest omavahel kokkuleppele jõuavad.

varuvariandiks selleks juhtumiks, kui Sõuliga pole võimalik lahendusteni jõuda.

Vastupidine stsenaarium, kus Washington pakuks Pyöngyangile Lõuna-Koread vahetuskaubaks ei tundu usutav mitmetel põhjustel, millest üks peamistest on sama mis Hiinagi puhul – tänastes jõuvahekordades ei ole Pyöngyangist kahe riigi ühendajat ning viimasele toetumine oleks väga kallis nii materiaalses mõttes kui ka tekitaks suurt kahju Ühendriikide rahvusvahelisele mainele. Pyöngyangi ja Washingtoni koostööd oleks Ühendriikidel raske maailma avalikkusele põhjendada (Pekingi dilemma lahendus vahetada Pyöngyang Sõuli vastu välja on oluliselt kergem valik). Washingtonil ei ole täna reaalselt kuigi häid võimalusi Sõulile omalt poolt Põhja-Koread (ja sellega ka taasühendamist) pakkuda - selline variant saaks tõenäoliselt olla ainult sõjaline, mis ei pruugi arvestades Hiina võimsuse kasvu enam olla sugugi lihtne. Seega Washington peab Sõuli oma orbiidil hoidma veendes viimast taasühinemist mitte esmaprioriteedina käsitlema.

Seega võitlus kahe suurvõimu vahel käib Sõuli „südame“ pärast. Lõuna-Koreal on aga siin väga laias plaanis ees põhimõtteline valik taasühendamise perspektiivi ja „lääne väärtuste“ vahel, kui selline valik välja tuua väga lihtsustatult. Nagu eestpoolt oli näha, on täna laias laastus kaks kolmandikku („vaikiv enamus“) põhimõtteliselt toetamas alliansi jätkumist Ühendriikidega ning umbes kolmandik on selle suhtes kriitilised. Kuid kaalukaunid võivad kiirelt muutuda, kui Hiina avab kaardid ja kommuniqueerib „pakkumise“ Lõuna-Korea eliidile ja ühiskonnale tervikuna. Hiina „pakkumine“ võib olla sedavõrra ahvatlevam, kui et kunagi eksisteerinud lõhe Hiina poolt esindatud väärtuste (kommunism, diktatuur) ning Läänemaailma väärtuste (turumajandus, esindusdemokraatia) vahel on oluliselt vähenenud. Hiina esindab täna sarnast turumajanduslikku mudelit nagu see on Lõuna-Koreas ning kuigi esindusdemokraatlike mehhanisme pole Hiinas veel loodud, on sealne üheparteisüsteem kahtlemata muutunud paari aastakümne tagusega võrreldes kaasavamaks ja ühiskond tervikuna muutunud liberaalsemaks. Teisisõnu, Hiina on märgatavalt lähenenud tänase maailma universaalsetele printsiipidele. Valiku teeb Lõuna-Korea jaoks veelgi lihtsamaks Hiina välispoliitika üks põhipostulaate, mille järgi

Hiina ei sekku teiste riikide sisepoliitilistesse valikutesse – ehk lähenemine Hiinale ei too tegelikult viimase poolt kaasa survet omaks võetud (läänelike) väärtuste väljavahetamiseks millegi uue vastu. Ajal, mil Lõuna-Korea otsusetegijad (nii valijad kui ka eliit) tajuvad ühelt poolt, et lõhe Ühendriikide ja Hiina väärtustes ei ole ületamatult suur (ja lisandub näiteks senisest tugevam ühise konfutsianistliku identiteedi tunnetamine) ning teiselt poolt tajutakse Ühendriike motivatsioone alliansis pigem isekatest ja reaalpoliitilistest kalkulatsioonidest kantuna, võib Lõuna-Korea poolt avaneda aken sisuliseks dialoogiks Hiinaga.

Kui Lõuna-Korea asub tegutsema keskmise jõuga riigile kohaselt ning võtab endale aktiivse puhverriigi rolli, siis on taasühinemise seisukohalt „pall tema käes“. Peamiselt Lõuna-Korea poliitilistest valikutest sõltub, kas taasühinemine saab toimuma lähiajal või määramatus tulevikus. Kui Lõuna-Korea jääb tuginema eksklusiivselt julgeolekualliansile Ameerika Ühendriikidega, siis jääb ta paratamatult ebausaldusväärseks partneriks Hiinale ning seega kaotab reaalse võimaluse Põhja-Korea hõlvamiseks. Kuid valides neutraalse riigi tee, avaneb Lõuna-Koreale reaalne võimalus jõuda suurele kokkuleppele Hiina ja tema sõltlasriigi Põhja-Koreaga. Milline näeb välja taasühendamise tehniline stsenaarium – kas läbi Põhja-Korea inkorporeerimise või föderaalsete mudeli teel – see on teise töö teema.

Kokkuvõte

Käesolevas magistritöös katsuti analüüsida, millised on võimalused kahe Korea riigi taasühinemiseks ühte ajaloolist rahvust koondavasse riiki võimaliku Ameerika Ühendriikide ja Hiina vahel toimuva võimusiirde olukorras. Analüüsimiseks loodi antud töös teoreetiline mudel, mis põhineb ofensiivse realismi teooriaga tugevdatud võimusiirde teorial ning mis aitaks analüüsida võimusiirde poolt mõjutatud puhverriikide võimalusi võimalikku võimusiirdelist olukorda enda eesmärkide saavutamiseks ära kasutada.

Töö ülesehitus on põhimõtteliselt kaheosaline – esiteks katsuti uurida, kas märgid näitavad, et võimusiire Ühendriikide ja Hiina vahel leiab aset, seda vähemalt Ida-Aasia regioonis. Teise ülesandena katsuti uurida mõlema Korea riigi võimalusi antud situatsiooni kasutamiseks (eelkõige taasühinemise läbiviimiseks) ning sealt edasi jõuti potentsiaalsete Korea taasühinemise stsenaariumite läbimängimisele antud teoreetilise mudeli ja selgunud faktide valguses.

Töös jõuti järeldusele, et kuigi võimusiirdelised protsessid Ida-Aasias on juba algusjärgus, parteedi olukorda väljakutsuja ja valitseva dominandi vahel siiski veel toimunud pole – väljakutsuja ei ole selget väljakutset dominantse jõu suunas veel esitanud. Siiski näitavad eeldused ja ka empiirilised faktid, et mõlemad võimusiirde osapooled tajuvad lähenevat võimusiirdelist momenti ning otsivad lahendusi, kuidas ennast uues (ebakindlas) olukorras kindlustada – otsitakse liitlasi, kindlustatakse tasakaalustavaid alliansse ning valmistatakse militaarselt.

Töös katsuti ka paigutada kaks võimusiirde “tulejoonel” asuvat riiki – Korea Rahvademokraatlik Vabariik ning Korea Vabariik – oma kohale riikide hierarhias. Analüüsi eesmärk oli uurida, kas riigid vastavad keskmise jõuga riigi tunnustele või mitte. Selgus, et esimest sinna asetada ei saa, peamiselt oma eksistentsiaalselt sõltuva seisundi tõttu ühest võimusiirde osapoolst (ehk Hiinast), kuid teise puhul vastavad näitajad põhimõtteliselt keskmise jõuga riigi tunnustele. Edasine täpsustav analüüs

katsus uurida, kas Lõuna-Korea, kuigi olles näitajatelt keskmise jõuga riik, soovib võtta kahe võimusiirde peamängija suhtes “passiivse puhverriigi” rolli (teisisõnu jätkata passiivselt sõltumist Ühendriikide käsi siduvast julgeolekugarantiist) või näitavad märgid, et Lõuna-Korea on valmis võtma sõltumatu(ma) aktiivse mängija rolli regiooni omavahelistes jõumängudes. Töös jõuti järeldusele, et valmisolek Lõuna-Korea ühiskonnas minna “aktiivse puhverriigi” teed on tekkimas/olemas.

Nendest eeldustest ja järeldusest lähtudes katsuti selgusele jõuda Korea taasühinemise võimalikes skeemides, juhul, kui tegelik olukord regioonis vastab lähedaselt teoreetilises mudelis kirjeldatule. Töö järeldab, et suhtediaadid Põhja-Koreaga ei vii taasühinemiseni, kuna Põhja-Korea pole ei sõltumatu ega ka piisavalt tugev mängija, et olla taasühendamise seisukohast partner suurriikidele. Töös kirjeldatud mudeli kohaselt on aga taasühendamise seisukohalt kõige enim produktiivne Hiina ja Lõuna-Korea koostöötelg. Seda seetõttu, et Hiina on ühelt poolt tulevane piirkonna dominandiks pürgiv jõud, sellal kui Ühendriigid kaotavad lähikümnenditel üha enam eeldusi oma dominantset seisundit Ida-Aasias hoida. Teiselt poolt hoiab just Hiina juba täna kontrolli Põhja-Korea üle, võimaldades tal Lõuna-Koreale taasühinemise osas reaalseid pakkumisi teha. Lõuna-Korea aga on keskmise jõu potentsiaaliga riik, kellel on võimalik väljuda sõltlaslikust suhtest oma eestkostja alt ning osaleda iseseisva osapoolena regiooni suhetes ning seega saada Hiina jaoks tõsiseltvõetavaks partneriks, kelle toetuse vastu on Hiinal võimalik Põhja-Korea kui militaarse puhvri toetamise poliitika ümber vaadata. Suhtediaadi Lõuna-Korea – Ühendriigid probleemiks saab aga taasühinemise seisukohast vaadatuna see, et viimane kaotab ajaga üha enam võimalusi pakkuda esimesele reaalseid lahendusi, kuna Põhja-Korea püsib tugevalt Hiina kontrolli all ja *status quo* murdmine eeldaks pigem sõjalisi lahendusi, mille eduka lõpplahenduse tõenäosus kahaneb sedamööda, kuidas kasvab Hiina sõjaline võimsus regioonis.

Analüüsides Lõuna-Korea ja Hiina koostöö võimalikkust jõuti töös järeldusele, et mõlema poole valmisolek tihedaks ja sisuliseks koostööks on viimase paari kümnendiga olnud pidevalt kasvutrendis.

Hiina poolt ei nähta takistusi Korea taasühinemiseks juhul, kui see protsess ei halvenda julgeolekukeskkonda Hiina jaoks. Tänapäevane Hiina, kes on ideoloogilised kaalutlused tahaplaanile lükanud realistlik-pragmaatiliste kasuks, näeb meeleldi peamise koostööpartnerina pigem Sõuli kui Pyöngyangi.

Teiselt poolt on kasvanud valmidus koostööks ka Lõuna-Korea poolt. Hoolimata teatud tagasilöökidest on Pekingi ja Sõuli koostöö alates 1992. aastast olnud pidevalt paranemas ning kaks riiki on leidnud aina enam ühiseid huvisid, mis neid lähendavad. Kuigi Lõuna-Korea progressiivsete valitsuste koostöötahe Hiinaga on selgelt suurem kui konservatiivsete valitsuste oma, siis tegelikult areneb Pekingi-Sõuli koostöö pikaajalises perspektiivis mõlema peamise partei poolt, sedamööda kuidas Lõuna-Korea ühiskonnas kasvab arusaam regiooni dominantseks jõuks pürgiva Hiina kasvavast rollist nii Ida-Aasia majandusruumis kui ka tulevase peamise suurvõimuna regionaalsete julgeolekuküsimuste defineerimisel ja lahendamisel.

Antud töö jõuab järeldusele, et Korea taasühendamise võimalused kasvavad lähikümnenditel märgatavalt tänu tulevasesse võimusiirdest tulenevale uuenevale riikidevahelistele jõujoontele Ida-Aasia regioonis ning kuna need muutused murendavad senise kahte eraldiseisvat Korea riiki ülal hoidva *status quo*. Kas toimuvast võimusiirdest potentsiaalselt kasu saavad riigid (Hiina ja Lõuna-Korea) tekkivaid uusi võimalusi praktikas ka realiseerida suudavad või mitte, seda näitavad konkreetset sammud, mida nende riikide valitsused ette võtavad. Kuid antud töö seisukohalt on eeldused pikaajalise külmunud seisu murdmiseks ning Korea taasühendamise läbiviimiseks kindlasti tekkinud.

Kasutatud kirjandus:

Michael H. Armacost “The Future of America’s Alliances in Northeast Asia” kogumikus “The Future of America’s Alliances in Northeast Asia” edited by Michael H. Armacost and Daniel I. Okimoto, *Asia-Pacific Research Center Publications*, 2004

Robert J. Art “The United States and the Rise of China: Implications for the Long Haul” kogumikus “China’s Ascent: Power, Security, and the Future of International Politics” edited by Robert S. Ross and Zhu Feng, *Cornell University Press* 2008

G. Fred Bergsten, Charles Freeman, Nicholas R. Lardy, Derek J. Mitchell ja Peter G. Peterson “China’s Rise. Challenges and opportunities”, *Institute for International Economics and the Center for Strategic and International Studies* 2008

Mark R. Brawley „Neoclassical realism and strategic calculations: explaining divergent British, French, and Soviet strategies toward Germany between the world wars (1919-1939)“ kogumikus „Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy“, edited by Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro, *Cambridge University Press* 2009

Christopher K. Butler “Superpower Dispute Initiation: An Empirical Model of Strategic Behavior”, *International Area Studies Review* vol. 14 (2011), 61-90

Marco Bünte ja Dirk Nabers „Turning material capabilities into leadership: China in Southeast Asia“ kogumikus „China and the International System: Becoming a World Power“ edited by Xiaoming Huang and Robert G. Patman, *Routledge* 2013

William A. Callahan “China – The Pessoptimist Nation”, *Oxford University Press* 2010

Victor D. Cha “Shaping Change and Cultivating Ideas in the US-ROK Alliance” kogumikus “The Future of America’s Alliances in Northeast Asia” edited by Michael H. Armacost and Daniel I. Okimoto, *Asia-Pacific Research Center Publications* 2004

John Chay ja Thomas E. Ross “Buffer States in World Politics” *Geographical Review* vol. 78 (1988), 93-95

Jaewoo Choo „China’s Korean Strategy at a Crossroads“, kogumikus „Strategic Yearbook 2007. China Rising: Reactions, Assessments, and Strategic Consequences“ editors Bo Huldt et al., The Swedish National Defence College 2008

Chun Chaesung “Allied with a Declining Hegemon? South Korea’s Choices in the Washington-Seoul-Tokyo Triad” East Asia Institute, 10. aprill 2014

David A. Cooper „Challenging Contemporary Notions of Middle Power Influence: Implications of the Proliferation Security Initiative for “Middle Power Theory”“, *International Studies Association Foreign Policy Analysis* vol. 7 (2011), 317–336

Dale Copeland “The Origins of Major War”, *Cornell University Press* 2000

Yong Deng “China’s Struggle for Status. The Realignment of International Relations”, *Cambridge University Press* 2008

William M. Drennan “US-ROK Defence Cooperation” kogumikus “The Future of America’s Alliances in Northeast Asia” edited by Michael H. Armacost and Daniel I. Okimoto, *Asia-Pacific Research Center Publications* 2004

Joseph Fewsmith ja **Stanley Rosen** “Domestic Context of Chinese Foreign Policy: Does “Public Opinion” Matter?” kogumikus “The Making of Chinese Foreign Policy in the Era of Reform” editor David M. Lampton, *Stanford University Press* 2001

Ichiro Fujisaki *Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Japan to the United States of America* „Role of Japan in Asia among Major Powers” kogumikus „Great Power Politics and the Future of Asian Regionalism”, *Aoyama Gakuin University* 2013

Avery Goldstein “Parsing China’s Rise: International Circumstances and National Attributes” kogumikus “China’s Ascent: Power, Security, and the Future of International Politics” edited by Robert S. Ross and Zhu Feng, *Cornell University Press* 2008

Donald P. Gregg “The United States and South Korea: An Alliance Adrift” kogumikus “The Future of America’s Alliances in Northeast Asia” edited by Michael H. Armacost and Daniel I. Okimoto, *Asia-Pacific Research Center Publications*, 2004

Mika Harju-Seppänen „China’s Military Reform Doctrine and its Operationalization“, kogumikus „Strategic Yearbook 2007. China Rising: Reactions, Assessments, and Strategic Consequences“, editors Bo Huldt *et al.*, *The Swedish National Defence College* 2008

Sebastian Heilmann, Moritz Rudolf, Mikko Huotari ja **Johannes Buckow** “China’s Shadow Foreign Policy: Parallel Structures Challenge the Established International Order” *China Monitor* No. 8 (2014), Mercator Institute for China Studies

G. John Ikenberry “The Rise of China: Power, Institutions, and the Western Order” kogumikus “China’s Ascent: Power, Security, and the Future of International Politics” edited by Robert S. Ross and Zhu Feng, *Cornell University Press* 2008

Jin Canrong „International structure and China’s strategy and options“ kogumikus „China and the International System: Becoming a World Power“ edited by Xiaoming Huang and Robert G. Patman, *Routledge* 2013

Jing Huang “China and America’s Northeast Asian Alliances: Approaches, Politics, and Dilemmas” kogumikus “The Future of America’s Alliances in Northeast Asia” edited by Michael H. Armacost and Daniel I. Okimoto, *Asia-Pacific Research Center Publications* 2004

David C. Kang “The Security of the Korean Peninsula” kogumikus “The Routledge Handbook of Asian Security Studies” edited by Sumit Ganguly, Andrew Scobell and Joseph Cinyong Liow, *Routledge* 2010

Nicholas Khoo ja **John Bailey** „Fear and China’s Rise: Responses from Northeast Asia“ kogumikus „China and the International System: Becoming a World Power“ edited by Xiaoming Huang and Robert G. Patman, *Routledge* 2013

Bae Kichan “Korea at Crossroads: the History and Future of East Asia”, *Happy Reading Books* 2007

Ban Kil-joo „The ROK as a Middle Power: Its Role in Counterinsurgency“ *Wiley Periodicals Asian Politics & Policy*, vol. 3 (12. aprill 2011), 225–247

Kim Byung-kook “Between China, America, and North Korea: South Korea’s Hedging” kogumikus “China’s Ascent: Power, Security, and the Future of International Politics” edited by Robert S. Ross and Zhu Feng, *Cornell University Press* 2008

Ellen Kim “Common Misconceptions about the China-South Korea Relationship” *Georgetown Journal of Asian Affairs* Fall/Winter 2014

Samuel S. Kim “The Making of China’s Korea Policy in the Era of Reform” kogumikus “The Making of Chinese Foreign Policy in the Era of Reform” editor David M. Lampton, *Stanford University Press* 2001

Sunny Lee “Chinese Perspectives on North Korea and Korean Unification”, *Korea Academic Institute Paper Series*, 24. jaanuar 2012

Jack S. Levy “Power Transition Theory and the Rise of China” kogumikus “China’s Ascent: Power, Security, and the Future of International Politics”, edited by Robert S. Ross and Zhu Feng, *Cornell University Press* 2008

Colin Mackerras “Tibetans, Uyghurs, and multinational China. Han-minority relations and state legitimation” kogumikus “Chinese Politics, State, Society and the Market” ed. Peter Hays Gries and Stanley Rosen, *Routledge* 2010

Joseph Maila “Buffer States: The Issues of Sovereignty” kogumikus “Buffer States in World Politics” edited by John Chay and Thomas, E. Ross, *Westview Press* 1986

John J. Mearsheimer „The Tragedy of Great Power Politics“ *W.W. Norton & Company*

2001

John J. Mearsheimer, "China's Unpeaceful Rise," *Current History*, vol. 105, nr. 690 (April 2006), 160-162.

John J. Mearsheimer „Reckless States and Realism“ kogumikus „Realism and World Politics“, edited by Ken Booth, *Routledge* 2011

Rein Müllerson „Draakon tiigri aastal“, *Vikerkaar* aprill 2010

Joseph S. Nye jr. „The Future of American Power in Asia“, kogumikus „Great Power Politics and the Future of Asian Regionalism, *Aoyama Gakuin University* 2013

Jonathan D. Pollack “China’s Views on Unification of the Korean Peninsula and US-China Relations”. Ettekanne konverentsilt KRIS-Brookings Joint Conference on "Security and Diplomatic Cooperation between ROK and US for the Unification of the Korean Peninsula", 21. jaanuar 2014.

Robert S. Ross ja **Zhu Feng** “The Rise of China: Theoretical and Policy Perspectives” kogumikus “China’s Ascent: Power, Security, and the Future of International Politics” edited by Robert S. Ross and Zhu Feng, *Cornell University Press* 2008

Thomas E. Ross “Buffer State: a Geographer perspective” kogumikus “Buffer State in World Politics”, ed. John Chay and Thomas Ross, *Westview Press* 1986

Gilbert Rozman “Chinese Strategic Thought toward Asia”, *Palgrave Macmillan Press* 2010

Carl J. Saxer „Capabilities and aspirations: South Korea's rise as a middle power“, *Asia Europe Journal*, vol. 11 (2013), 397-413

Carl Schmitt „Forms of modern imperialism in international law“ [1933], kogumikus „Spatiality, Sovereignty and Carl Schmitt: Geographies of the nomos“ edited by Stephen Legg, *Routledge* 2011

Andrew Scobell “China’s Rise – How Peaceful?” kogumikus “The Routledge Handbook of Asian Security Studies” edited by Sumit Ganguly, Andrew Scobell and Joseph Cinyong Liow, *Routledge* 2010

David Shambaugh „Chinese thinking about world order“ kogumikus „China and the International System: Becoming a World Power“ edited by Xiaoming Huang and Robert G. Patman, *Routledge* 2013

Tang Shiping “From Offensive Realism to Defensive Realism: A Social Evolutionary Interpretation of China’s Security Strategy” kogumikus “China’s Ascent: Power, Security, and the Future of International Politics” edited by Robert S. Ross and Zhu

Feng, *Cornell University Press* 2008

Zhao Suisheng „Core interests and great power responsibilities: the evolving pattern of China’s foreign policy“ kogumikus „China and the International System: Becoming a World Power“ edited by Xiaoming Huang and Robert G. Patman, *Routledge* 2013

Zhao Quansheng „The Emerging Dual Leadership Structure in the Asia-Pacific Region“ kogumikus „Great Power Politics and the Future of Asian Regionalism“, *Aoyama Gakuin University* 2013

Robert Sutter “The emerging stasis in U.S.-China relations” kogumikus “The Routledge Handbook of Asian Security Studies” edited by Sumit Ganguly, Andrew Scobell and Joseph Cinyong Liow, *Routledge* 2010,

Zhu Feng “China’s Rise Will be Peaceful: How Unipolarity Matters” kogumikus “China’s Ascent: Power, Security, and the Future of International Politics” edited by Robert S. Ross and Zhu Feng, *Cornell University Press* 2008

Ronald L. Tammen „The Impact of Asia in World Politics: China and India Options for the United States“, *International Studies Review* vol. 8 (2006), 563–580

Ronald L. Tammen „The Organski Legacy: A Fifty-Year Research Program“, *Routledge International Interactions*, 34:314–332, 2008

Ronald L. Tammen, Jacek Kugler, Douglas Lemke, Allan C. Stam III, Carole Alsharabati, Mark Andrew Abdollahian, Brian Efird ja Abrahamo Fimo Kenneth Organski „Power Transitions: Strategies for the 21st Century“, *CQ Press* 2000

Son Key-young “Middle Powers and the Rise of China: ‘Identity Norms’ of Dependency and Activism and the Outlook for Japan–South Korea Relations vis-à-vis the Great Powers” *Japanese Journal of Political Science* vol. 15 (March 2014), 91-112

Sue Mi Terry “U.S.-China Rivalry and the Unification of the Korean Peninsula” kogumikus “Law and Policy on Korean Unification: Analysis and Implications” by Jong-Chul Park and Jeong-Ho Roh, *Korea Institute for National Unification* 2014

Geoffrey Till „Merevõim: Teejuht 21. sajandisse“, eesti k. *AS Eesti Ajalehed ja Peeter Villmann* 2012; originaal: *Routledge* 2009

Andrew N. D. Yang „Military of the People’s Republic of China: Strategy and Implementation“, kogumikus „Strategic Yearbook 2007. China Rising: Reactions, Assessments, and Strategic Consequences“ editors Bo Huld et al., *The Swedish National Defence College* 2008

Ha Yongchool ja Shin Beomshik “Non-proliferation and Political Interests: Russia’s Policy Dilemmas in the Six-party Talks” kogumikus “Eager Eyes Fixed on Eurasia. Russia and Its Eastern Edge” edited by Iwashita Akihiro, *Hokkaido University Slavic*

Research Center 2007

C. Dale Walton “Geopolitics and Great Powers in the Twenty-first Century. Multipolarity and the revolution in strategic perspective”, *Routledge* 2007

Summary

This master's thesis tries to analyze the possibilities of the reunification of the two existing Korean states – Korean Republic and Korean People's Democratic Republic – which are based on common history and nationality. For analyzing this topic a theoretical model was created which stands mainly on power transition theory (created by Abramo Fimo Kenneth Organski and later developed by Ronald Tammen *et al.*) which is synthesized with offensive realism theory (John J. Mearsheimer). The theoretical model brings in and defines main concepts as power transition, great power, middle power *etc.* This model is useful to describe the forthcoming power shifts in the given region and their influence on Korean reunification affairs.

The work at hand is divided into five parts. First part creates a specific theoretical model, which states that if power transition in some region takes place, then previous status quo in this region collapses and changes will become possible. In the changing environment, middle powers could suddenly find it to be possible to take a more active role in international (or regional) relations between great powers and gain profit from the changes which could occur. These changes could especially effect buffer states between the great powers who entered into active power transition period. Buffer states could find that changes would give them - besides new threats that emerge from power transition - new opportunities as well. So the theoretical model divides buffer states into two groups - "passive buffer states" and "active buffer states". First one tries to ignore changes in the environment and still tries to rely on their previous security guarantor, while second type states actively try to take the maximum from the changing power relations between great powers. To be an "active buffer state", the state must be "middle power"-sized. Small powers rather seek active solutions on their own, but they are too hard to put into practice, because their influence on great powers are near to non-existent and so their activism doesn't change a thing or if, then only a little.

Second part of the work tries to find out if there exists the power transition momentum

in the East Asian region (between United States of America and People's Republic of China) or not. Conclusion was that power transition has not yet begun. China needs still to develop further to reach parity level (which is at least 80% of the power of the dominant state) with the United States. But all the signs show that region will soon enter (in the forthcoming next decades) into a power transition period, where China will challenge current dominant power United States at least in the East Asian regional level. China has already become to be the main economic power in the region, but its military might today be seemingly lesser than its competitor's. United States attempts to "rebalance" region ("pivot to Asia"), which helps to keep its upper hand in the region probably for a while. But seemingly non-stopable "China's rise" makes it only matter of time, when China will grow militarily into the state of parity at the regional level.

Third part of the work focuses on the challenger's (China) and the current dominant power's (United States) interests on Korean peninsula and in the both Korean states particularly. One of the main conclusions is that China is now shifting its support from Pyongyang regime to Seoul, whom it sees as a more vital player in the region. Relations between Seoul and Beijing had developed from the ideological confrontation in the 1980s into the even some kind of the semi-friendship for today. There is only remaining big obstacle left in the path to all-area cooperation, which is South Korea's military alliance with United States. Beijing claims that this alliance has designed by the United States for purpose to contain China.

Fourth part of the work tries to define and put both Korean states into the right place at the international (or regional) hierarchy. It comes out that while North Korea can be hardly put into the group of the middle power states due to its weakening might and too big dependency on China (both in terms of economy and security), then South Korea's characteristics meets the demands of the middle power state status. But the question remains open – will South Korea take the role of the active buffer state or will it prefer to remain the dependent ally of the United States (and thus would loose its ability to play independent role in the regions inter-state relations). But a brief overview about the debate on the issue inside South Korean society, which is provided in this work, shows

that there are strong signs about readiness to take an independent path in the near future.

Fifth part of the work describes possible scenarios for the reunification of the peninsula itself, which are coming out from the theoretical model and the empirical facts provided in this work. Within the framework of this model it comes out that the best opportunities for the reunification would come from the cooperation between China and South Korea. Though for getting relations between these two really constructive, South Korea should step off from United States orbit and take the role of the independent middle power. This means that South Korea should rely only on its national interests, not the interests of China's main rival in the region. Only then Seoul would be a trustful partner who is seriously taken by the China. South Korea could proactively impone on China as region's future dominant power, but there is the best possibility to meet vital national interests of two countries. China is the only country who can force North Korea behind negotiation table for the reunification talks. South Korea could in turn provide better security environment for China – forcing US troops away from the state and thus from Asia's mainland and decline its participation in missile defence systems which are designed to reduce China's nuclear deterrence capability. So both sides have lot to win from mutual cooperation, that's why this cooperation is the most probable way to reunification.

As we closed out North Korea as independent middle power who is capable to take active buffer state role, then any dyad with North Korea couldn't simply work for purpose of the reunification. So there is remaining the only alternative way – cooperation between United States and South Korea. But this dyad will loose its perspective for leading toward successful reunification as United States will probably loose more its relative power in the East Asian region (to China). Even today it can be said, that North Korea is succesfully under the protection of China, but if United States positions in the region will weaken even further, there will remain less opportunity for the latter to influence North Korea to give up its sovereignty in the sake of the reunification. So, if South Korea wants to remain to rely on the alliance with United States, then keeping the status quo is the highest possible coal from this cooperation, but

the reunification of the two Korean states is not likely outcome of this alliance.

So based on the theoretical model, this work concludes that forthcoming power transition between China and United States (in the East Asian region) opens the way for the reunification of the peninsula. South Korea has the unique opportunity in the near future to be the central player in this process as the middle power and active buffer state, who can successfully exploit the changes in the region's great power relations for its gain.

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

.....

Kaspar Arro